

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ
(DİN EĞİTİMİ)
ANABİLİM DALI**

**HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN
VE
TÜRK EĞİTİMİNE KATKILARI**

Yüksek Lisans Tezi

Ömer Cenik

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muallâ Selçuk

Ankara – 2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ
DİN EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN
VE
TÜRK EĞİTİMİNE KATKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Muallâ Selçuk

Tez Jüri Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi: 20.12. 2004

KISALTMALAR

A.g.e.,	Adı Geçen Eser
A.g.m.,	Adı Geçen Makale
A.Ü.,	Ankara Üniversitesi
A.Ü.E.B.F.,	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
A.Ü.İ.F.,	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bkz.,	Bakınız
Bas.,	Basımevi
c.,	Cilt
Çev.,	Çeviren
Haz.,	Hazırlayan
MEB.,	Milli Eğitim Bakanlığı
s.,	Sayfa
S.,	Sayı
T.B.M.M.,	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.T.K.,	Türk Tarih Kurumu
vb.,	Ve benzeri
vs.,	Ve saire
Yay.,	Yayınları / Yayıncılık

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖNSÖZ.....	VII

GİRİŞ

I.	ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	X
II.	ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	XIV
III.	ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLILIKLARI.....	XVIII

I. BÖLÜM

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN HAYATI

KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

HAYATI.....	1
KİŞİLİĞİ.....	5
ESERLERİ.....	14
KENDİ ESERLERİ.....	14
1.1. Mektepçiliğin Kâbesinde.....	14
1.2. Yeni Mektebe Doğru.....	15
1.3. Pedagoji Kıraatı.....	16
1.4. Mektep İnzibatında Reform.....	17
1.5. Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları.....	18
1.6. Eğitime Giriş.....	19
1.7. Doğulu ve Batılı Yönleriyle Eğitim Tarihi I.....	20
1.8. Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri.....	21
1.9. Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri.....	22
1.10. Cumhuriyet Eğitimine Geçişte Atatürk'ün Etkisi.....	23
1.11. Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi.....	23
1.12. Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri.....	24
ORTAK YAZDIĞI ESERLER.....	24
2.1. Umumi Tedris Usulü.....	24
2.2. Genel Öğretim Metotları.....	25
2.3. İslam Eğitim Tarihi.....	25

3. ÇIKARDIĞI DERGİLER.....	26
3.1. Yeni Mektep Dergisi.....	26
3.2. Eğitim Hareketleri Dergisi.....	27
4. TERCÜME ESERLERİ.....	28
4.1. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (Kış).....	28
4.2. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlkbahar).....	29
4.3. İş Terbiyesi.....	29
4.4. İş Mektebinden Ders Misalleri.....	30
4.5. Vatandaşlık Terbiyesi.....	31
4.6. İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri.....	32
4.7. İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri.....	33
4.8. Yeni Okulda Didaktik.....	34
4.9. Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler.....	34
4.10. İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale.....	35
4.11. Çocuklara Resimli Küçük Hikayeler.....	36
4.12. Yaşanmış Pedagoji Yahut İş Okulu.....	37

II. BÖLÜM

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'E GÖRE EĞİTİM-ÖĞRETİM

A. EĞİTİM.....	38
1. Eğitimin Tanımı ve Ne Olduğu.....	38
2. Eğitimde Amaç.....	40
3. Eğitimin Ana Faktörleri ve Şartları.....	43
4. Eğitim Gücünün Sınırları.....	44
5. Biyolojik Açıdan Eğitim.....	46
6. Sosyolojik Açıdan Eğitim.....	47
7. Eğitim ve Planlama.....	49
B. ÖĞRETİM.....	50

1. Öğretimin Tanımı ve Ne Olduğu.....	50
2. Öğretimin Konusu ve Programlar.....	52
3. Öğretimde Metot.....	53
C. BİLİMSEL BİR DİSİPLİN OLARAK EĞİTİM.....	56
1. Eğitim Bilimi.....	56
2. Eğitimle İlgili Bilim Dalları.....	57
2.1. Eğitim-Felsefe İlişkisi ve Eğitim Felsefesi.....	58
2.2. Eğitim ve Siyaset.....	59
2.3. Eğitim-Ahlak, Manevi Değerler ve Din İlişkisi.....	61
D. DİN EĞİTİMİ VE LAİKLİK.....	61
E. ÖĞRETMEN.....	64
1. Genel Olarak Öğretmen.....	71
2. Öğretmen ve Siyaset.....	74
3. Öğretmenin Ekonomik Durumu.....	75
4. Öğretmen Yetiştirme.....	77
F. EĞİTİM KURUMLARI.....	80
1. Öğretmen Okulları.....	80
2. Üniversiteler.....	82
3. Paralı Eğitim ve Özel Okullar.....	85
4. Eğitim Fakülteleri.....	88
5. Yabancı Okullar.....	89

III. BÖLÜM

HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN'İN MEKTEPÇİLİK ANLAYIŞI

A. MEKTEPÇİLİK.....	94
1. Genel Olarak Mektepçilik.....	94
1.1. Temel Fikirleri.....	98

1.2. Yaptığı Etkiler.....	98
1.3. Amaçları.....	99
1.4. Çalışma Hayatında Başardığı İşler.....	99
1.5. İnandığı Prensipler.....	100
2. Yeni Mektep.....	101
2.1. Yeni Mektepte Disiplin.....	104
2.2. Yeni Mektebin Öğretmeni.....	108
2.3. Yeni Mektepte Kitap Terbiyesi.....	112
2.4. Yeni Mektepte Resim Tedrisatı.....	113
3. Vatandaşlık Eğitimi.....	113
3.1. Demokratik Eğitim.....	116
4. Toplu Tedris.....	117
5. İş Mektebi.....	120
5.1. İş Metodu-Aktif Usul.....	126

SONUÇ

BİBLİYOGRAFYA

ÖZET

ÖNSÖZ

Bir toplumun ayakta kalması, gelişmesi ve geleceğini sağlama alması, hayatın ekonomik, sosyal, kültürel vb. birçok alanında göstereceği bilimsel, kuramsal ve teknik başarısıyla doğru orantılıdır. Ancak bu başarıların topluma mâledilmesi, yani, yeni neslin bu değerleri benimseyerek yetişmesi gerekmektedir. Bunu sağlayacak olan da eğitimin kendisidir.

Eğitim sürecinden ve uygulamalarından beklenen, bireyleri bilgili kılması, bireyin özgür ve yaratıcı kişiliğini, karakterini geliştirmesidir. Ayrıca ekonomik, bireysel, sosyal, teknolojik sorunların çözümünde, yine bu alanlardaki gelişmelerin sağlanmasında eğitimin katkısı çok önemlidir. Eğitimin bu katkısını bireye ve topluma ulaştıracak olanlar, eğitimciler, okul yöneticileri ve öğretmenlerdir.

Dolayısıyla demokratik, özgürlükçü bir toplumda ulusal eğitimle birlikte onu planlayanların, yürütenlerin ve uygulayanların ve yaşatanların yeri de büyük önem taşımaktadır. M. Ö. 650’li yıllardan seslenen Kuan Tzu “Yüz yıl sonrasını düşünüyorsan halkı eğit, halkı eğitirsen ektiğin ürün bir değil yüz olur.” derken, Atatürk, “Muallimler yeni nesil sizin eseriniz olacaktır.” demektedir. Bu da toplumdaki rolleri bakımından eğitimcilerin önemini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü eğitimin öğrenci, okul, araç gereç hatta kuram bakımından tüm yönleri tamamlanmış olsa da, bunları uygulayacak ve yeni nesle aktaracak olan eğitimcileri iyi olmazsa, eğitimden beklenenler yerine gelmemiş olacaktır.

Bu anlamda, bizde, II. Meşrutiyet devrinde yetişen, Kurtuluş Savaşı sırasında öğretmenlik yapan, Cumhuriyet devri eğitiminde konferanslarıyla, Milli Eğitim Bakanlığı’ndaki gayretleriyle, eğitime adanmış kitapları, çevirileri ve çıkardığı dergileriyle önemli çalışmalara imza atan, Türk ulusal eğitimine emeği geçen, öğretmen ve öğretim üyesi eğitimcimiz Hızırrahman Raşit Öymen’i ve çalışmalarını araştırmamızın konusu olarak belirledik.

Çünkü onun çalışmalarını, söylediklerini, yazılarını bir araya getirirsek, eğitim davalarına hangi açılardan bakmamız; nasıl ve ne yoldan gayret göstermek gerektiğini iyi anlarız. Çünkü o eski eğitim tarzını iyi bilen ve bunun yanında modern eğitim tarzını benimseyerek Türk eğitimine uygulamaya çalışan bir eğitimcidir.

Tüm yazıları, söyledikleri ve konferanslarıyla, yani tüm hayatıyla bu doğrultuda hizmet etmiş çağdaş bir eğitimcidir.

Bu araştırma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde H. Raşit Öymen'in düşüncelerini, Türk Eğitimine olan katkılarını daha iyi anlamak ve değerlendirebilmek için, onun hayatı, kişiliği ve eserleri incelenmiştir.

İkinci bölümde ise onun genel olarak eğitim öğretim hakkındaki düşünceleri, bilimsel bir disiplin olarak eğitime bakışı, eğitimle ilgili olan bilim dalları ve toplumun diğer kurumlarıyla ilgili fikirleri ele alınmış; ayrı bir başlık olarak öğretmenliğe dair düşünceleri verilmiş; çalışmamızın yapıldığı alan göz önünde bulundurularak, H. Raşit Öymen'in Din Eğitimi ve bununla ilgili olarak güncelliğini hala koruyan laiklik üzerine söyledikleri incelenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise H. Raşit Öymen'in kurmaya çalıştığı Yeni Mektep ve bunun temel çatısını oluşturan Mektepçilik fikri araştırılmaya, incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmamızın araştırılması ve hazırlanması sürecinde, fikirleriyle katkı sağlayan kıymetli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Mualla Selçuk'a; zamanını ayıran ve çalışmayı okuma zahmetine katlanarak önerilerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Recai Doğan'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmalarımnda her zaman yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Cemal Tosun'a şükranlarımı sunar, emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Ankara - 2004

Ömer Cenik

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İnsan hayatının her alanında etkisini gösteren eğitim-öğretim olayı, devletlerin bu alana el atmasıyla kurumsal ve planlı bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Bu da eğitim-öğretimin bütün yönleriyle ele alınmasını gerekli kılmış, devletin ve eğitimle ilgili tüm kesimlerin çalışmalarını ve sorumluluklarını artırmıştır. Bu çerçevede tarihi sürece baktığımızda Türk devletlerinde eğitim öğretimle ilgili faaliyetler ayrı bir öneme sahip olmuştur. Eğitim bu denli öneme sahip olunca eğitimi yürüten, eğitime hizmet eden kişilerin de varlığı ve onların hizmetleri yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim Türk tarihinin her devrinde kendileri aynı zamanda bilim adamı olan eğitimciler var olmuştur.

Türk eğitimi, eğitimin bir bilim dalı olarak ta algılanması, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte önemli reformlara imza atmıştır. Yine bu dönemde Atatürk başta olmak üzere Kurtuluş Savaşı'nı başlatan, yürüten kişilerin eğitime büyük hizmetleri olmuştur. Bunların yanında, Cumhuriyet sonrası Türk eğitiminin kurulmasında, geliştirilmesinde ve yürütülmesinde Hıfzırrahman Raşit Öymen'in de içinde bulunduğu önemli eğitimcilerin çalışmaları ve gayretleri vardır.

Biz de bu çalışmamızda Türk eğitiminde önemli bir yeri bulunan değerli eğitimcimiz H. Raşit Öymen'in hayatını, çalışmalarını, eğitimle ilgili tüm hizmetlerini araştırmamızın ana konusu olarak belirledik.

H. Raşit Öymen'in eğitimle ilgili çalışmalarını daha iyi anlamak için, öğretmenliğe başladığı Kurtuluş Savaşı yıllarında, eğitim alanında önemli adımların atıldığı Cumhuriyetin kuruluşu ve sonraki yıllarda

Türkiye’de eğitimle ilgili yapılan faaliyetlere bakmamız ve H. Raşit Öymen’in bu faaliyetlerdeki yerini görmemiz araştırmamızı daha anlaşılır kılacaktır.

H. Raşit Öymen’in öğretmen olduğu Kurtuluş Savaşı yıllarında (1919-1922), eğitim-öğretimle ilgili faaliyetlere önem verilmiştir. “23 Nisan 1920’de kurulan T.B.M.M. ülkenin düşmandan temizlenmesiyle uğraşırken, eğitim ve öğretim faaliyetlerini de ihmal etmemiştir. Mustafa Kemal’in öncülüğünde, Sakarya Savaşı’nın en yoğun günlerinde Maarif Kongresi’nin (15 Temmuz - 5 Ağustos 1921) toplanması gelecekteki Türk Devleti’nin eğitime vereceği öneme işaretlerdir.”¹ Ayrıca T.B.M.M.’nin açılışından sonra 4 Mayıs 1920’de ilk kurulan bakanlıkta Milli Eğitim Bakanlığıdır.

1923 sonrasında Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türk eğitiminde devrimler doğrultusunda, reform niteliğinde önemli adımlar atılmıştır. 15 Temmuz 1923’te I. Heyeti İlmiye Toplantısı, 1924 yılında II., Ocak 1926 da III. Heyeti İlmiye Toplantısı yapılmış ve eğitimle ilgili alınan kararlar uygulamaya konulmaya çalışılmıştır.

Kurtuluş Savaşı ve daha sonraki yıllarda toplumun % 10’nun dahi okur yazar olmaması, eğitim-öğretime verilen önemi artırmıştır. Bu dönemde yapılan başlıca faaliyetler şunlardır.² 1924’te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği) kanunu ile tüm okullar Maarif Vekaletine bağlanmış ve medreseler kapatılmış, öğretimde birlik sağlanmıştır. Eğitimi demokratik, milli ve laik hale getirme çabaları sürdürülmüştür.

Özellikle tarih ve dil konularında milli bir amaca yönelme başlamış, Latin harfleri kabul edilmiş, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kurulmuştur. Kadın eğitimine önem verilerek karma eğitime geçilmiştir. Öğretmen yetiştirme, köy için eğitim ve öğretmen konuları üzerinde önemle durulmuştur. Demokratik, laik, milli bir eğitim almış, özgür ve iyi bir yurttaş tipi yetiştirmek üzerinde durulmuştur. Bu yüzden halk eğitimi çalışmalarına önem verilmiştir.

H. Raşit Öymen bütün bu çalışmaları yakından takip etmiş, Osmanlı ve Batı eğitim sistemlerini bilen birisi olarak kurulmaya çalışılan yeni Türk eğitiminde rol almıştır. O, eğitimin niteliği ve amacı üzerinde görüşler dile getirmiştir.

H. Raşit Öymen’in Türk devrimlerine ve Türkiye Cumhuriyetin eğitim faaliyetlerine dayanarak, eğitime ilişkin olarak üzerinde durduğu konular kısaca şunlardır.

¹ Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, c. 5, İst. 1977, s. 2043-2045; Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s. 38.

² Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s. 297.

H. Raşit Öymen, devrimler doğrultusunda, demokratik, milli ve laik bir eğitimin sağlanması üzerinde durmuş bu konular hakkında yazılar kaleme almıştır

H. Raşit Öymen, karma eğitim (muhtelit terbiye ve tedris), öğretmen yetiştirme ve iyi bir öğretmen, öğretmenlerin sorunları, köy eğitimi ve halk eğitimi konularında düşüncelerini çeşitli platformlarda dile getirmiştir. Köy Enstitüleri, Üniversiteler, Eğitim Fakülteleri, Halkevleri gibi eğitim kurumları hakkında önemli tespit, öneri ve eleştirilerde bulunmuştur.

1940'lı yıllardan sonra Türk eğitimi yabancı eğitim akımlarından ve çalışmalarından etkilenmiştir. Devrinin bütün çalışmalarını yakından takip eden H. Raşit Öymen, 19. ve 20. yüzyıllarda dünyada tartışılan 'Çocuktan Hareket', 'İş Eğitimi, İş Okulu ve İş Metodu', 'Üretim Okulu', 'Yeni Mektep', 'Toplu Tedris', demokratik eğitim, parasız, laik ve karma eğitim gibi önemli eğitim akımları ve metotlarının ülkemiz eğitiminde de tartışılmasını sağlamıştır.

Türkiye'de zaman zaman eğitim sorunlarının tartışıldığı şuralar toplanmıştır. H. Raşit Öymen'in katıldığı Milli Eğitim Şuralarında ele alınan temel konular şunlardır. Köy okulları ilgili problemlerin çözülmesi, mesleki ve teknik kurs ve okulların açılması, Türk ahlak ilkelerinin benimsetilmesi, tarih ve ana dil öğretimi, okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve liselerle ilgili eğitim programların gözden geçirilmesi, çağa ve ihtiyaca göre düzenlenmesi ve halk eğitimine önem verilmesidir. 1939 yılında birincisi toplanan ve 1974 yılında da dokuzuncusu toplanan, eğitimle ilgili temel konuların ele alındığı şuraların hepsine H. Raşit Öymen katılarak görüşlerini dile getirmiştir.

O bütün bu çalışmalarıyla Cumhuriyet eğitiminin önemli öge yada özellikleri üzerinde durmuş, Türk eğitimine hep yeni akımları taşımış, 'Mektepçilik' ve 'Yeni Mektep' adı altında Türkiye'de çağdaş eğitimi temsil etmiş, modern eğitim sistemini oluşturmaya çalışmıştır.³

"Hoca, Türk eğitim sisteminin her aşamasında ve her düzeyinde aktif görev almış bir kişi olarak, eğitim sistemimizin tüm pratik ve teorik sorunlarıyla karşılaşmış ve bunlara daima bilimsel çözümler arama çabasını sürdürmüştür."⁴

Hayatı boyunca içinde yetiştiği toplumun eğitimiyle yakından ilgilenen H. Raşit Öymen'in, yazılarıyla, eserleriyle, çıkardığı dergileriyle, konferanslarıyla, Milli Eğitim Bakanlığındaki ve T.B.M.M.'deki çalışmalarıyla, meslek hayatıyla, öğretmenliği ve üniversite hocalığıyla Türk eğitimine emeği geçmiştir.

³ Cavit Binbaşoğlu, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Kadioğlu Matbaası, Ankara 1982, s. 160.

⁴ Sait Kemal Mimaroğlu, "Hıfzırahman Raşit Öymen İçin", *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, s. 286, Ankara 1980, s. 96.

Türk eğitimine katkıları olan Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Türk eğitimiyle ilgili temel fikirlerinin ve çalışmalarının neler olduğunun tespit edilmesi araştırmamızın ana problemi.

Bu çerçevede onun fikir ve çalışmalarını daha iyi değerlendirebilmek için, hayatının; sosyal ilişkileri, siyasi yönü ve kişiliği hakkındaki görüşlerin ve eserlerinin incelenmesi araştırmamızın bir alt problemi.

Devrimleri ve reformlar açısından Türk eğitiminin problemleri arasında saydığı eğitimin milli, laik ve demokratik olmasıyla ilgili olarak ileri sürdüğü fikirleri tespit etmek araştırmamızın alt problemleri arasındadır.

Onun Mektepçilik ve Yeni Mektep kavramları, bu kavramlarla ilişkin olarak Türk eğitimine taşıdığı, zamanının yaygın eğitim anlayışları olan 'İş Metodu, Toplu Tedris' gibi eğitim anlayış ve metotları hakkındaki görüşlerinin ve çalışmalarının incelenmesi de araştırmamızın alt problemi.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmamızın amacı, Cumhuriyet sonrası Türk eğitimine katkıları olan eğitimcimiz H. Raşit Öymen'in eğitimle ilgili temel fikirlerini, Türk eğitimiyle ilgili yaptığı çalışmalarını ve görüşlerini sistemli ve açık bir şekilde ortaya koyabilmektir.

Bu doğrultuda çalışmamızda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. H. Raşit Öymen'in Türk eğitimine ilişkin olarak ortaya koyduğu fikir ve çalışmalar nelerdir?
2. Bir eğitimci olması itibarıyla H. Raşit Öymen'in kişiliği hakkındaki görüş ve düşünceler nelerdir?
3. Türk eğitimine yaptığı katkılarda H. Raşit Öymen'in yurtdışındaki faaliyetlerinin ve yabancı eğitimcilerle olan ilişkilerinin bir etkisi var mıdır?
4. H. Raşit Öymen'in eğitimle ilgili savunduğu çağdaş kavramlar, akımlar ve metotlar hangileridir?
5. H. Raşit Öymen'in eğitimle ilgili amaçları, çalışma hayatında başardığı işler ve inandığı prensipler nelerdir?
6. Türk eğitiminde H. Raşit Öymen hangi değişikliklerin gerçekleştirilmesini sağlamıştır?

7. H. Raşit Öymen'in Türkiye'de özellikle savunduğu ve kurmaya çalıştığı 'Mektepçilik anlayışı ve Yeni Mektep' nedir ve bu akımın esasları, Türk eğitimine sağladığı avantajlar, getirdiği yenilikler nelerdir?
8. Eğitim-öğretim, öğretmen, eğitim bilimi, din eğitimi, laiklik, eğitim kurumları hakkında H. Raşit Öymen'in ortaya koyduğu görüş, öneri ve eleştirileri hangileridir?
9. H. Raşit Öymen'in eğitim hakkındaki tüm görüşleri günümüze ne kadar ışık tutmakta, güncelliğini hangi ölçüde korumaktadır?
10. H. Raşit Öymen'in kendi eserleri, eğitimle ilgili yaptığı çeviriler, çıkardığı dergilerin Türk eğitim-öğretimindeki yeri ve önemi nedir?

Günümüz eğitiminin oluşmasında ve günümüzdeki şekillenmesinde Cumhuriyet sonrası eğitimle ilgili yapılan çalışmaların, reformların ve inkılapların önemli bir rolü vardır. Ancak bütün bu yeniliklerin yerleştirilmesinde ve topluma benimsetilmesinde eğitimcilerin rolü büyüktür. Özellikle yeni Türk devletinin 1920 yılından sonra benimsediği esaslar doğrultusunda kendisini yetiştiren, yenileyen eğitimciler ve onların bu eğitime olan hizmetleri ayrı bir öneme sahiptir.

Bu eğitimcilerden olan H. Raşit Öymen'in Cumhuriyet eğitimindeki ayrı bir yeri vardır. Çünkü o, hem Osmanlı eğitim sistemini görmüş, bu eğitim sisteminde yetişmiş, sonra kurtuluş savaşı yıllarındaki eğitim öğretim faaliyetlerine iştirak etmiş, Cumhuriyeti ve yeni Türk devrimlerini benimseyerek bunu eğitim alanında savunucusu ve uygulayıcısı olmuştur.

Eski eğitim sisteminde yetişmiş olması, yurtdışına giderek bulunduğu yerlerdeki eğitim-öğretim faaliyetlerini takip etmesi ve eğitimcilerle görüşmesi; Cumhuriyet sonrası kurulmaya çalışılan Türk eğitim sisteminin her aşamasında rol alması, ona bütün bunlar arasında kıyas yapma, farklı ve orijinal olanı bulma fırsatı vermiştir. Öğretmen ve öğretim üyesi olması itibariyle de savunduğu fikirleri uygulama fırsatını yakalamış olması da ayrı bir avantajı olmuştur.

H. Raşit Öymen, öğretmenliğinin ilk yıllarından başlayarak meslek hayatı boyunca ve emekliliğinden sonra da kendini devamlı yenilemiş, öğrendiklerini sadece kendinde saklamayarak tüm eğitim camiası ve halkla paylaşmasını bilmiştir. Bunun içinde eğitimle ilgili kitaplar yazmış, dergiler çıkararak eğitimin aksiyon ruhunu hem uygulamada hem de bilimsel ve kuramsal anlamda devam ettirmiştir. Özellikle 25 yıl aralıksız çıkardığı Eğitim Hareketleri Dergisi ile bunu göstermiş, Türk eğitiminin dinamik gücüne katkı sağlamıştır.

Bütün bunlar, eğitim tarihimiz içinde ayrı bir yeri olan eğitimcimiz H. Raşit Öymen'i, onun fikirlerini, çalışmalarını, eserlerini incelemek ve bir tarih araştırmasıyla ortaya koymak, gerekli ve önemlidir. Onunla ilgili olarak "Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Hayatı ve Kişiliği"⁵ adlı bir yüksek lisans çalışması yapılmışsa da, bu çalışma genelde onun hayatı, kişiliği ve eserleri üzerinde olmuş; eğitimle ilgili fikir ve çalışmalarına ağırlık vermemiştir.

Bizde bütün bunlardan hareketle H. Raşit Öymen'in önemli fikir ve çalışmalarını içine alan bir çalışma yaptık. Çünkü onun eğitimle ilgili savunduğu değerler eğitimin çağdaş, ve aktif yönünü temsil etmektedir. Bizde onun eğitimle ilgili olarak savunduğu fikirleri, çalışmaları aktardık. Ancak özellikle üzerinde durduğu konuları, Türk eğitimine taşıdığı çağdaş değerleri 'Mektepçilik' kavramı altında sistemleştirdik. Dolayısıyla 'Mektepçilik', H. Raşit Öymen'in Türk eğitiminde savunduğu fikirleri, yaptığı çalışmaları, döneminde Türk eğitimine taşıdığı yeni ve evrensel eğitim değerlerini ve akımlarını ifade eden anlayışın genel adıdır.

Mektepçilik anlayışının içerisinde onun, Türk devrimleri doğrultusunda; geçmiş eğitim değerlerimizden, çağdaş ve evrensel eğitim akımlarından faydalanarak; zamana, şartlara ve ihtiyaca uygun olarak ortaya sürdüğü, Türk eğitim anlayışı ve kurumları hakkındaki görüşleri yer alır. Onun mektepçilik anlayışı içerisinde yer alan önemli görüş ve fikirlerinin ve Türk eğitimine kattığı değerlerin tespit edilmesi araştırmamızı önemli kılmaktadır.

Çalışmamızın verileriyle bu günkü eğitim sistemimizi daha iyi değerlendirmek, yeni fikirlere ulaşmak ayrıca bir önem taşımaktadır.

III. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLILIKLARI

Araştırma, tarih araştırması yöntemi kullanılarak yapıldı. Dolayısıyla bu çalışma şahıs merkezli bir betimsel çalışma olup, bir eğitimcinin, özellikle güncelliğini koruyanları olmak üzere, eğitimle ilgili tüm

---

⁵ Birsen Gündüz, *Hıfzırrahman Raşit Öymen'in Hayatı ve Kişiliği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2000.

çalışmalarının, görüşlerinin incelenmesi, betimlenmesi, ortaya konmasıdır. Bu araştırmada konusuna uygun olarak literatür tarama tekniği kullanılmıştır.

H. Raşit Öymen Cumhuriyet eğitimiyle ilgilenmesinin yanında, Türkiye'nin diğer meseleleriyle ilgilenmiş, aydınlatıcı görüş ve önerilerde bulunmuştur. Siyasi hayatta da aktif görev almış, Milli Eğitim Bakanlığındaki çalışmaları yanında bir dönem milletvekilliği de yapmıştır. Araştırmamızda temel olarak onun eğitimle ilgili fikirleri ele alınmış, çalışmaları değerlendirilmiştir. Onun eğitimin dışında kalan konularla alakalı olarak söyledikleri, yaptıkları, önerileri ve eleştirileri çalışmamızın dışında tutulmuştur.

H. Raşit Öymen çeşitli sebeplerle yurtdışında bulunmuştur. Gittiği ülkelerde eğitimle ilgili çalışma ve deneyimlerine, bulunduğu ülkelerin eğitimcileri ile olan ilişkilerine, görüşmelerine kısaca değinilmiş fakat ayrıntılı olarak verilmemiştir.

Yabancı eğitimcilerden yaptığı eğitimle ilgili her türlü tercüme eserler kısaca tanıtılmış, bu eserlerde yer alan konuların ayrıntılarına çalışmamızın ana noktasının dağılacağı endişesiyle girilmemiştir.

Ayrıca onun zamanının eğitim-öğretim hakkındaki özgün fikirleri irdelendiği için zamanının yaygın problemleri olan, fakat günümüzde çözüme kavuşturulmuş Karma Eğitim, Köy Enstitüleri, Köy Eğitimi vb. konulardaki görüşleri çalışmamızda yer almamıştır.

I. BÖLÜM

H. RAŞİT ÖYMEN H. RAŞİT ÖYMEN'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

A. HAYATI

10 Temmuz 1900'de Trabzon'da doğmuştur. Raşit Öymen'e, babasının, özgün bir ad bulması ricası üzerine, doğduğu mahallenin ünlü hocası Cudi Efendi, Hıfzırrahman adını koymuştur.⁶ Çocukluğunu Trabzon'da ailesiyle beraber geçirdi. Hakim olan babasının tayini Midilli'ye çıkınca, H. Raşit Öymen, ilk tahsilini ve Rüştüye tahsilini Midilli'de yaptı. 1912 de Rüştüyeyi bitirerek, daha sonra Trabzon Lisesi'ne (Sultani) girdi. Lise tahsilini daha sonra Sivas ve Elazığ'da devam ettirdi.

I. Dünya Savaşı sırasında, Trabzon Rus istilasına uğradığı zaman, ailesi İstanbul'a göçtü. 1916'da İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'na yazıldı ve bu okulun son iki sınıfında okuyarak 1918'de birincilikle mezun oldu. O sene Eğitim Bakanlığı tarafından Almanya'ya pedagoji tahsili için gönderildi. Almanya'da Bad Dükaliği ile Bereslav eyaletinde Stemanau öğretmen yetiştirme müesseselerine devam etmiştir.

1919 sonbaharında Türkiye'ye dönünce Kastamonu Erkek Öğretmen Okulu Meslek Dersleri öğretmenliğine tayin edildi. Ertesi yıl Trabzon Erkek Öğretmen Okuluna tayin edildi. Bu yıl Yeni Mektep adlı dergiyi çıkarmaya başladı. 1921-1922 ders yılında Samsun Ticaret Okulu'nda çalıştı. Sonra tekrar Trabzon'a döndü.

Bir futbol maçında sakatlanan H. Raşit Öymen tedavi amacıyla 1923-1924 ders yılını Viyana'da geçirdi. Orada hem tedavi ediliyor, hem de Avusturya'nın baş şehrindeki okulları

---

⁶ Altan Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk*, Doğan Kitap, İstanbul 2002, s. 22.

ve eğitim hareketlerini yakından takip etmek fırsatını buluyordu. Buradan dönüşte, rağbetle karşılanan, Mektepçiliğin Kâbesinde adlı eserini yayımladı.

Viyana'dan dönüşünde, 1924 Sonbaharından itibaren tam on yıl İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'nun meslek derslerini okuttu. Buna ilaveten aynı okulun müdür yardımcılığını ve Milli Eğitim Müdür Muavinliğini yaptı. 1934'te Gazi Eğitim Enstitüsü'nün lise kısmına öğretmen oldu. Ertesi yıl ise pedagoji bölümünün meslek derslerini okuttu. Milletvekili oluncaya kadar burada çalıştı. Bu sırada, aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Şube Müdürlüğü ve sonra mektep müzesi müdürlüğü gibi işleri de beraber yürüttü.⁷

1943 yılında Bolu Milletvekili seçilmeden önce, ikinci İlköğretim seferberliğinin başlangıcı olan köyleri okullara kavuşturma hareketinde ve köy enstitülerinin kuruluşunda görev almıştır. Eğitim Bakanlığının yayın organı olan İlköğretim dergisini de yönetmiş olan H. Raşit Öymen, ayrıca mahalli idareler bütçelerini inceleme komisyonlarında eğitim temsilcisi olarak bulunmuştur.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı olarak İçişleri Bakanı Faik Öztrak ve Fakülte Dekanı Emin Erişirgil ile beraber, kaymakamlık kursları semineri programlarını hazırlamış ve eğitimle ilgili konuları konferans şeklinde ilk kaymakamlık kursları öğrencilerine açıklamıştır.

1943'te Bolu milletvekili sıfatıyla politikaya atılmıştır. Fakat 1946'da seçimi kaybetmiştir. İki sene parti müfettişliği yapmış ve bu vesile ile doğu illerini dolaşmıştır. Ara seçimlerinde (1948) tekrar Bolu milletvekili oldu fakat 1950'de tekrar seçilemedi.

---

⁷ Rahmi Dereköy, "Hıfzırrahman Raşit Öymen", *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 132.

Milletvekili seçilişiniz hangi yıla rastlar sorusuna karşılık olarak H. Raşit Öymen şunları ifade eder. “1943-1950 yıllarında Bolu Milletvekilliği yaptım. Siyasi hayata atılmadan önce Ankara Maarif Vekâleti İlköğretim Şube Müdürlüğünü ilk teklif aldığım zaman reddederek İstanbul’daki görevlerimi bırakmadım. Rahmetli İnönü’nün İlköğretim seferberliğine ısrarlı girişimindeki ikinci teklifi kabul ettim. Daha sonra bu görevden milletvekilliğine seçildim. Ve müstakil gruba ayrıldım.”⁸

H. Raşit Öymen, siyasi yaşamından sonra boş durmamış ve eğitimle ilgili konularda gazete ve dergilerde yazmaya başlamıştır. Ancak bunu yeterli görmez ve 1954 yılı sonlarına doğru Eğitim Hareketleri dergisini çıkarmayı planlar ve çalışmalarına başlar.

“Eğitim Hareketleri bizim aile ile iç içe yaşamış bir dergidir. Babamın milletvekilliği 1950’de sona erip birinci emekliliğine ayrıldıktan sonra, vaktini eğitimle ilgili yayınları izleyerek ve bazı gazetelerde, dergilerde arada bir yazı yazarak doldurmaya çalışıyordu. Bir süre sonra bu kadarıyla yetinmemiş olacak ki, 1954 sonlarına doğru böyle bir dergiyi planlamaya başladı.”⁹

H. Raşit Öymen 1 Ocak 1955 yılında çıkarmaya başladığı Eğitim Hareketleri dergisini tam 25 yıl, öldüğü yıla kadar çıkarmıştır.

1955-1960 yılları arasında eğitimle ilgili çalışmalarını devam ettiren, komisyon ve derneklerde kurul üyesi olarak görev alan H. Raşit Öymen, 1961 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, tekrar eski mesleğine döner ve bu fakültede hocalığa başlar.

1950’de veda ettiği milletvekilliğinden sonra H. Raşit Öymen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, Profesörlük kadrosu karşılığında Pedagoji ve Psikoloji kürsüsünde

⁸ İbrahim Agâh Çubukçu, “Öymen’le bir Söyleşi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 6.

⁹ Altan Öymen, “Babamla Annemin Son Çocuğu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 20.

Eğitim ve Din Psikolojisi dallarının derslerini okutmuştur. Bir yıl sonra da, Dil ve Tarih Coğrafya Fakóltesi Felsefe Bölümü Pedagoji Tarihi Genel Öğretim Usulleri ve Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri konuları üzerinde 10 yılı aşan bir süre içinde hocalık yapmış ve bu derslerin kitaplarını hazırlayarak basmıştır. İkinci defa yaş haddinden emekli olduktan sonra, birkaç yıl daha, hocaları yetişinceye kadar, her iki fakóltenin önerisi üzerine konferansiye olarak aynı dersleri vermeye devam etmiştir.

H. Raşit Öymen, İbrahim Agâh Çubukçu ile yaptığı söyleşide 1961 yılında başladığı İlahiyat Fakóltesindeki hocalık günleriyle ilgili şunları söyler. “Din Psikolojisi, Pedagoji ve Pedagoji Tarihi derslerini okuttum. Rektör Sayın Suut Kemal Yetkin ve Sayın Prof. Tahsin Banguođlu arkadaşlarımın ısrarıyla bu görevi kabul ettim. Orada da Hilmi Ziya Ülken ve Necati Lügal gibi eski dostlarımla yan yana ders verdiğim gibi sizler gibi yeni dostlarla da tanıştım. Bu fakóltede okuttuğum dersleri kitaplar halinde sonradan yayımladım. Dr. Mehmet Dağ gibi seçkin öğrencilerimden de ilgi ve yardım gördüm.”¹⁰

1962 yılında İlahiyat Fakóltesinde hoca iken, Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından, Almanya'daki okulların ve eğitim sisteminin tanıtılması maksadıyla Almanya'ya davet edilmiş olan Türk heyeti ile Almanya'ya gitmiş ve Alman Cumhurbaşkanı Lübke tarafından da kabul edilmiştir. Almanya'dan dönerken Viyana'ya uğramış ve Viyana Eğitim Bakanlığı yetkilileri ile de görüşmüştür.

H. Raşit Öymen emeklilik hayatında boş durmamış çeşitli gazetelerde yazılar yazmış, konferanslar vermiştir. O, yaşamının her yılına düşecek sayıda konferans vermiştir. Halkevleri Genel Başkan Yardımcılığı yapmış, Atatürk Üniversitesi Bilim Kurulu üyeliğinde bulunmuştur.

---

¹⁰ Çubukçu, s. 6.

H. Raşit Öymen'e 9 Nisan 1978 tarihinde Türk Eğitim Derneği, eğitime yaptığı katkılarından dolayı "Eğitim Hizmet Ödülü" vermiştir. 1978 yılının sonlarında eşi Nezaket hanımı kaybeden H. Raşit Öymen, buna çok üzölmüş ama dinçliğini ve yaşama bağılılığını kaybetmemiştir. Eğitim Hareketleri dergisinin hazırlıklarıyla sürekli kendisi ilgilenmiş ve son günlerini derginin işleriyle uğraşarak geçirmiştir.¹¹

Futbol oynamayı seven H. Raşit Öymen, Trabzon'da bulunduğu yıllarda hem oynamış hem de bugünkü Trabzon Spor Kulübü'nün temelini oluşturan İdman Grubu'nun kurulmasında rol üstlenmiştir. H. Raşit Öymen'in Nezaket Öymen ile olan evliliğinden Altan ve Örsan adında iki oğlu, Gülden adında bir kızı vardır. 7 Mayıs 1979 yılında, eşinden yaklaşık 7 ay sonra hayata gözlerini yummuştur.

B. KİŞİLİĞİ

H. Raşit Öymen'in yetiştiği dönemde, yaşamını etkileyen, Türk tarihinin önemli olayları yaşanmaktaydı. Onun çocukluk ve gençlik yılları Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanları olan çöküş devrine rastlar. Bu devrin özelliği olarak Osmanlıcılık akımının Türk aydınları tarafından benimsendiği yıllardır. H. Raşit Öymen, sekiz yaşındayken II. Meşrutiyet ilan edilmiş, on bir yaşında iken Balkan Harbi patlak vermiş ve içerden yer yer isyanlar baş göstermiştir.

H. Raşit Öymen on dört yaşını tamamlamak üzereyken I. Dünya Harbi bütün korkunçluğu ile Osmanlı topraklarına kol atmıştı. On sekiz yaşında iken I. Dünya Harbi sona

---

¹¹ Abbas Güçlü, "Eğitim Hareketlerine Son Verirken", *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 2-3.

ermiş ve Sevr Antlaşması ile Türk toprakları düşmanlar tarafından paylaşılmaya başlanmıştı. Bu sırada H. Raşit Öymen Almanya’da Pedagoji tahsili yapmaktaydı.

H. Raşit Öymen on dokuz. yaşında Türkiye’ye dönmüş ve Kastamonu’ya öğretmen olarak atanmıştı. Bu sırada Mustafa Kemal de Samsun’a çıkmış ve fikren-fiilen Türk İstiklal Savaşını başlatmıştı. 1922 Kocatepe savaşları kazanıldığında H. Raşit Öymen, Samsun Ticaret Okulunda öğretmendi ve Atatürk’ün faaliyetlerini yakından ve ilgiyle takip etmektedir.

“H. Raşit Öymen çocuk olarak Osmanlı devrini; genç olarak meşrutiyet devrini, olgun bir kişi olarak, Cumhuriyet devrini ve ihtiyar bir kişi, bir pedagog olarak ta atom veya uzay çağını yaşamıştır. Hıfzırrahman’ın yaşamı içinde Türk cemiyeti bu dört kültür değişimine marûz kalmıştır. H. Raşit Öymen de bu cemiyetin bir ferdi olarak kültür değişiminde bu dört aşamayı da geçmiş ve yaşamıştır.

H. Raşit Öymen, I. Dünya harbi sonunda değişen dünyanın eğitim sistemi ile eğitilmiştir. Yüksek Öğrenim devresinde ki Osmanlı Medrese sistemini benimsemeyerek, Almanya’ya gitmiş ve Almanya’nın hem I. Dünya Savaşı’ndan önceki eğitim sistemini, hem de savaştan sonraki sistemini öğrencilik hayatında görmüştür. İlkokulun birkaç yılını Midilli’de ki Rum Mektebinde okuduğundan az da olsa Yunanca ve Yunan eğitim sistemini bilmektedir. Yabancı dil olarak ta Almanca üzerinde ihtisaslaşmıştır. Genel olarak meşrutiyet eğitim sistemi ile eğitim ve öğretimini devam ettirmiştir.”¹²

Hüsnü Cırtlı, H. Raşit Öymen’in Satı Bey döneminde yetişmiş olmasına ve yurtdışında edindiği deneyimleri ülkemize taşımaya vurgu yaptıktan sonra şunları ifade eder.

---

¹² Dereköy, s. 134-135.

“H. Raşit Öymen bu dönemin değerli temsilcisi olarak aramızda yaşamış ve ayrıntıların uygulamasından çok genel kavramlar üzerinde ‘öğretmenliği, idareciliği, parlamenterliği ve son nefesine kadar elinden düşürmediği kalemiyle’ etkili olmuş ve özellikle Cumhuriyete geçiş atılımının ateşliliğini yeni kuşaklara aktarma çabası içinde bulunmuştur. Onun hizmet aşkı, sıcak dostluğu, içtenliği ve kendisini kolay kabul ettiren kişiliği ve tükenme bilmez enerjisiyle başarısının sürekliliğini sağlamıştır.”¹³

M. Rauf İnan, 1918 yılında İstanbul Erkek Öğretmen Okulu’nu bitirip Almanya’ya giderek orada eğitim üzerine ihtisas yaparak ülkeye dönen ve Türk eğitime büyük katkıları olan kişiler arasında H. Raşit Öymen’i de sayar. Bu grubu 1918’liler Grubu olarak adlandırır. Daha sonra da Viyanalılar Grubundan söz eder.

“Yıllar öncesinden bir deyim olmuştu öğretmenler arasında: Viyanalılar Grubu. Bunlar, eğitim alanımızda, özellikle ilköğretimde yazıları, yapıtları, kendi gerçeklerimiz, gereksinmelerimiz, kendi kültürümüz ve koşullarımız arasından özgün girişimleri, çabaları ile ulusal eğitimimize, okulculuğumuza zengin hizmetler başarmış birkaç öğretmendi. Bu grubu oluşturan ve onlara başkan olan da H. Raşit Öymen’di.”¹⁴

H. Raşit Öymen’in Osmanlı kültür ve eğitim sistemini ile Türkiye Cumhuriyetinin kültür ve eğitim sistemini iyi bilmesine değinen S. Kemal Mimaroglu, onu Osmanlılığı ve Atatürkçülüğü gerçek anlamda yaşayan köprü neslin son temsilcileri arasında sayar.

“Eğer hoca, bugünkü Türk eğitime Atatürkçü çizgide, değerli hizmetlerde bulunmuşsa, bunun ana nedenlerinden birini, onun Osmanlılıktaki derin vukufunda aramak gerekir. O kadar ki hoca 1808-1918 yılları arasında, Batılılaşma kıpırdanışları içinde bulunan

¹³ H. Hüsnü Cırtlı, “Hıfzırrahman Raşit Öymen’in Uğruna Savaşığı Dava”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c 25, S. 286, Ankara 1980, s. 45.

¹⁴ M. Rauf İnan, “50 Yılların Anılar Zinciri İçinde Hıfzırrahman Raşit Öymen”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980 s. 54.

Osmanlı Maarifi ile Atatürkçü eğitim arasındaki paralellikleri ve çelişkileri orijinal dokümanlarına kadar inerek incelemiş ve bu bilimsel yaklaşım, onun Atatürkçü eğitim ilkelerine çok daha bilinçli katkı ve hizmetlerde bulunmasına yardım etmiştir.”¹⁵

Cavit Binbaşıoğlu’da onun Cumhuriyet eğitimindeki rolüne değinir. “Cumhuriyet eğitiminin kurulması ve gelişmesinde etkili olmuş bir eğitimcimizdir. Toplu Öğretim, öğretimde iş veya doğrudan doğruya etkinlik, demokratik eğitim, herkese eşit eğitim hakkı, laik eğitim, karma eğitim gibi çağdaş kavramların ülkemizde oluşmasında katkıları vardır.”¹⁶

H. Raşit Öymen ilk dokuz Milli Eğitim Şûrası’na katılmış ve önemli tespitleri ve fikirleriyle şûralara katkı sağlamıştır.

“I. Eğitim Şûrası’na sunduğu üç sınıflı ve tek öğretmenli köy okullarını, beş sınıflı ve tek öğretmenli köy okulları haline getirmenin gerekliliğine dair raporuyla, bu okulların beş yıla çıkarılmasını sağlamıştır. Son Milli Eğitim Şûrası’nda da ahlak derslerinin, ilkeleri belirlenmeksizin yapılacak eğitimlerin tutarlı olmayacağını da bir raporla tespit etmiştir.”¹⁷

O, katıldığı şuralarda, deneyimlerine de dayanarak çağdaş eğitim değerlerini savunmuş ve eğitimin aktif yönünü şahsında göstermiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu onun Eğitim Şuralarına olan katkısından şu şekilde bahseder.

Maarif Şurası bize yerli bir değerimizin, H. Raşit Öymen’in gerçek değerini gün gibi aydın olarak ortaya koydu. Bütün tetkiklerinde, bütün muhakeme ve münakaşalarında aynen garp ilim ve zihniyetini ve Türk kültür vicdanını taşıyan dikkate değer pedagoğ olarak belirdi. Her şeyi iyiden iyiye inceliyor, yeniden en yeniyi ileri sürüyordu.

¹⁵ Sait Kemal Mimaröğlu, “Hıfzırrahman Raşit Öymen İçin”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 96-97.

¹⁶ Cavit Binbaşıoğlu, “Hıfzırrahman Raşit Öymen İçin”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 122.

¹⁷ Süleyman Çetin Özoğlu, “Eğitime Hizmet Ödülünün Amacını Açıklayan ve Öymen’i Tanıtan Konuşması”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 23, S. 274-275, Ankara 1978, s. 11.

Meslek hayatına öğretmenlik ile başlayan H. Raşit Öymen bu mesleği uzun yıllar devam ettirmiştir.

“Kendini kanıtlamanın, ölümden sonra da yaşamının çeşitli yolları vardır. Bunların en gösterişsiz ama en doyurucularından biri de öğretmenliktir. Kendini öğrencilerine adanmış bir öğretmenin kim bilir kaç kalıcı yapıtta, insanlığın yazgısını değiştiren kaç eylemde payı vardır. Öğretmenlik kadar insanın kendini çoğaltarak kanıtladığı az uğraş vardır. H. Raşit Öymen bu tür öğretmenlerin bir simgesiydi. Dersleri, konuşmaları, yazıları, yapıtlarıyla yaşam boyu insan yetiştirdi. O, yalnız emeklerinin pırıl pırıl örnekleri çocuklarında değil, sayısız öğrencisinde kim bilir daha ne kadar yaşayacaktır.”¹⁸

Öğretmenlik mesleği ile ilgili yazılar yazan ve öğretmenliğin sorunları üzerinde duran H. Raşit Öymen, emekliliğinden sonra da üniversite hocalığı ile öğretmenliğe devam etmiştir.

“Yaşam öyküsüne baktığımız zaman Türk eğitiminin her aşamasında görev aldığımızı görürüz. Özellikle yetiştirdiği sayısız öğretmenler, onun hizmetinin ana noktasını oluşturur. Öğretmen okullarında uzun süre hizmet etmiş olması onun eğitimci yetiştirmesine olanak sağlamıştır. Öğretmenlerin tarafsız olması, konuları serbestçe tartışması, öğrencilerin herhangi bir tarafı tutmasını engellememesi, onların düşünce özgürlüklerini sınırlamaması, kendi görüşünü ifade etmekte serbest olması gibi nitelikleri üzerinde ısrarla durmuştur.”¹⁹

H. Raşit Öymen, yüksek öğretim ve üniversitedeki uzun yıllar öğretim üyeliği yaşamıyla da öğretmen ve eğitimci yetiştirme hizmetini sürdürmüştür. Çıkardığı dergilerde onun genç kuşaklara esin kaynağı oluşunu kanıtlayan belgelerdir.

¹⁸ Necdet Uğur, “Kalıcı Dolu Bir Yaşam”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 37.

¹⁹ Mahmut Tezcan, “TED 1997 Yılı Eğitim Hizmet Ödülü Sahibi Hıfzırrahman Raşit Öymen”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 109.

H. Raşit Öymen Osmanlıca ve Türkçe'yi iyi kullanan, bu iki dilde de eserler veren bir eğitimcidir. “H. Raşit Öymen Hoca Türkçe'yi en güzel konuşan ve yazan bir düşünürdü. Onun ardından bıraktığı düşün ürünleri yıllar sonra ve gidecek değer kazanacak niteliktedir. Çünkü o yaşam çağının ötesinde gelecek yıllara uzanan tazelikte bir fikir adamı idi.”²⁰

Bülen Ecevit ise onun Atatürk devrimlerine verdiği öneme vurgu yapar. “Eğitimciliğin aydınlatan meşalesini elinde, yüreğinde, dergisinde sürekli yanar tutan gerçek bir Atatürk devrimcisiydi.”²¹

H. Raşit Öymen'in asistanlığını yapan Abbas Güçlü, hocası hakkında şunları dile getirir.

“H. Raşit Öymen eğitim dünyamızın bir değil birkaç döneminde ağırlığını hissettirmiş ve kendisini kabul ettirerek ulusal eğitimimize geçmişten kalan tecrübesi ve ileriye dönük çalışmalarıyla büyük katkılarda bulunmuştur. H. Raşit Öymen, ulusal eğitimimizin oluşması için yılmadan çalışan bir eğitimcimizdi. Şüphesiz onun en büyük yanı da buydu, ancak o aynı zamanda bir baba, bir dede, bir parlamenter, bir yönetici bir gazeteciydi de.”²²

Eğitimciliğinin yanında ve eğitimci yönünün de desteğiyle H. Raşit Öymen, sosyal ilişkilerinde çok başarılı olmuş ve kendisini her yönüyle sevdirmiştir.

“Hocamız H. Raşit Öymen'in eğitimci kişiliği, kendisinin gençlerle sağlıklı bir diyalog kurmasına kolaylıkla sağlıyordu. Gençleri dinlemeyi iyi biliyordu. Sabırlı, hoşgörülü ve açık fikirli idi. Onun, yaşam boyu kendini yenileme başarısında, kafa gençliğini

²⁰ Celal Ertuğ, “Son Sayı ve Hıfzırrahman Raşit Öymen”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 40.

²¹ Bülent Ecevit, “O Bir Gerçek Atatürk Devrimcisiydi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 24.

²² Abbas Güçlü, “Eğitim Hareketlerine Son Verirken”, s. 2-3.

korumasında, bu güzel ilişkilerin büyük önemine inanıyor ve kendini her zaman derin saygıyla anıyorum.”²³

“Hümanist kişiliği ile herkese yardım etmeye çalışırdı. Her gittiği yerde saygı ile karşılanır, çevresiyle iletişimi çok çabuk oluşur ve gelişirdi. Hocamız hiçbir döneminde halktan kopmamış, onun sorunlarıyla yakından ilgilenecek çıkar çözüm yolları aramıştır.”²⁴

Torunu K. Örsan Öymen ise dedesi hakkında şunları dile getirir. “Kuşkusuz ki, büyük eğitimci olan dedem, H. Raşit Öymen’i hepimiz severdik. O, kaybedilen büyük bir değerdi. 80 yaşına kadar, gerek sosyal yaşamında, gerekse eğitimde büyük bir mücadele örneği vermiştir. Tıpkı sürekli işleyen bir saati andırıyordu. Bu saat yıllarca hiç durmaksızın çalıştı. Ama artık yorulmuştu. Yine de daima çalışmak, hiç durmamak, insanlara daha çok yararlı olmak ve daha çok hizmet etmek istiyordu.”²⁵

Siyasi yaşamında da birçok dost edinen H. Raşit Öymen, Meclisteki ve parti içindeki çalışmalarıyla da taktir toplamıştır. Siyasi hayatında Atatürk’ün milli kurtuluş savaşındaki halkçılık fikrini şiar edinmiş, 1943’ten 1950’ye kadar olan siyasi yaşamında da eğitimle ilgili konularda çalışmalar yapmış ve mücadelesini sürdürmüştür.

“1943 Mart Genel Seçimlerinde Meclisi gençleştirme motifi ile parlamentoya onunla beraber girmiştik. Gerçi daha önce de eğitim hizmetinde birbirimizi tanırdık. Özellikle 1932’den itibaren Halkevlerinin kültür hizmetlerinde o günlerin ilahi zevki içinde bulduğumuz olurdu.”²⁶

²³ Fatma Başaran, “Öymen Hocayı Anarken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 135.

²⁴ Abbas Güçlü, “Değerli Büyüğüm”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 128.

²⁵ K. Örsan Öymen, “Dedemin Anısına”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 113.

²⁶ Sadi Irmak, “Dostum Hıfzırrahman”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 28.

H. Raşit Öymen sıcak ve dostane ilişkilerini siyasi yaşamında da sürdürmüştür.

“Çalışan, düşünen gerçek bir CHP’li idi. Parti içi çalışma ve kavgalarda hep bu özelliğini korumuştur. Kendisini yenilemesini bilirdi. Demokratik sol düşüncenin akılcı bir eğitimcisiydi. Tatlı ve yumuşak sohbeti insanı büyüledi. Politikada otuz yılda tanıdığım H. Raşit Öymen Hoca’nın kızdığını, biriyle tartıştığını görmedim. O, yumuşak ve dengeli huy içinde aşınmaz bir irade taşıyordu. Sahip olduğu düşünceleri, incelikle sabırla savunurdu. Yasama faaliyetinden uzaklaştığı dönemde bile Milli Eğitimle ilgili sorunlarda uzun yıllar CHP için kaynak olmuştur.”²⁷

Çeşitli vesilelerle bulunduğu yurtdışında yaptığı çalışmalarla taktir toplayan H. Raşit Öymen, gittiği ülkelerde tanıştığı eğitimcilerle yakın ilişkiler kurmuştur.

Yurtdışında adınızdan söz edildi mi sorusuna H. Raşit Öymen: “Cumhuriyetin ilk 10 yılında dünyanın tanınmış eğitimcileri ile görüşmelerimiz ve tartışmalarımız oldu. Bunlar memleketlerine dönünce bizden söz etmişlerdir. Bir meslektaşım olan Vinetka temsilcisi bulunan Washburn dünyanın her yanını dolaştıktan sonra 1932’de yayımladığı kitapta 8-10 sayfa tutarında Türkiye’den söz ederken benden ve Sadrettin Celâl Antel’den özellikle ilerici diye bahseder. Ve bizimle yaptığı söyleşileri geniş parçalar halinde eserinde değerlendirir.”²⁸

Amerika’lı Pedagog Carleton Washburn, ‘Remarkers of Mankind’ adlı eserinde, H. Raşit Öymen’le ve Antel’le yaptığı görüşmeye ayrıntılı olarak yer vermiştir. Fay Kirby, H. Raşit Öymen için Türk eğitim düşüncesinin ufuklarını genişleten bir eğitimci diye bahseder.

Yurtdışında kaldığı yıllarda görüşlerini daha iyi öğrenme fırsatı bulduğu batılı eğitimcilerin eğitim anlayışından etkilenmiş ve Georg Kerschensteiner ve John Dewey gibi eğitimcileri yakından takip etmiştir.

²⁷ Sırrı Atalay, “Onurlu Bir Yaşam”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980, s. 33.

²⁸ Çubukçu, s. 7.

“H. Raşit Öymen’in Pedagojide esinlendiği Alman terbiyecileri Kerschensteiner ve Paulsen’dir. Onların iş prensipleri ve toplu öğretim usulüdür. Pedagojide John Dewey metoduna karşıda sempatik davranışı vardır. H. Raşit Öymen memleketimizde Alman pedagojisini ilk getirenlerdendir.”²⁹

Ayrıca 1924 yılında Türkiye’ye gelen, Maarif Eminliği Teşkilatı, Talim Terbiye Dairesi ve Köy Enstitülerinin kurulması gibi konularda çalışmalarından ve önerilerinden yararlanan John Dewey ile görüşmüştür. H. Raşit Öymen, Dewey’i çağın dikkati çeken eğitimcisi sayar. John Dewey ve Alman Kerschensteiner’i zamanın sosyal inkişafına en çok cevap veren, yakın ve uzak muhitlerinde fazla tesir bırakan muasır pedagogların başında sayar. H. Raşit Öymen terbiye tarihinin eşsiz inkılapçısı, çocuğun yaratıcı ruhuna herkesten çok inanan kişi olarak ta J. J. Rousseau’yu gösterir.

C. ESERLERİ

1. Kendi Eserleri

1.1. Mektepçiliğin Kâbesinde

H. Raşit Öymen yakalandığı bir kemik hastalığının tedavisi amacıyla gittiği Viyana’da hem hastalığını tedavi ettirmiş; hem de Viyana eğitim sistemini araştırmış, okullarını gezmiş, izlenimlerini ve anılarını kaleme almış, notlarını dönüşünde toplayarak kitap haline getirmiştir.

“Viyana’da kaldığım günlerde, bilhassa ilk tedrisata ve umumi mekteplere dair şu esercikte topladığım bilgi, ziyaretleri ve mülakatları müteakip günü gününe tutulmuş notlardan ibarettir. Üzerinde fazla işlenmiş ve çalışılmış değildir. Malumat ve neşriyata

---

²⁹ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul 1999, s. 457-458.

boğularak ağırlık vermektense, gözlemlerimi bir köşedeki meslektaşımı da alakadar etsin diye notlarımı nakil etmeyi tercih ettim.”³⁰

H. Raşit Öymen yeni kurulan Cumhuriyetin eğitim sisteminin sorunlarının çözümüne yardımcı olmak, yeni yapılan programlar için fikir vermek, yabancı eğitim akımları hakkında bilgi edinmek ve eğitimde bir kaynak olması amacıyla eseri yayınlamıştır.

H. Raşit Öymen Viyana ve Türk eğitim sistemlerinin ve programlarının yakınlığından ve benzerliğinden bahseder. Bu yüzden Viyana eğitimi hakkında bilgi sahibi olmak bize çok faydalı olacaktır. Eserinde Viyana’daki eski eğitim anlayışı ile yeni eğitim anlayışının hakim olduğu okulların mücadelesinden sözeder. Kendisi ıslahat yapılan yeni tarz okulları gezmiş ve buralardaki izlenimlerini aktarmıştır. O, bizim eğitim sistemimiz içinde en yeni tarz eğitim ve okul usullerinin hakim olmasını temenni eder.

“Ben Viyana’daki incelemelerimde tutuculuğun direnişinin nasıl kırıldığını araştırdım. Dönüşümde bu ileri görüşlerin savaşıçılığını benimseyerek ve zengin örnekler vererek Mektepçiliğin Kâbesinde adlı yapıtımda düşüncelerimi açıkladım. Bu eser Viyana eğitimi konusunda Türkiye’de ve dünyada yazılan iki kitabın ilkidir, bu nedenle Viyana Pedagoji Enstitüsü kitaplığında da yer aldı. Ayrıca eğitim yıllıklarında her tarafa duyuruldu. Bundan başka bu yapıt basılışının ertesi yılında iki kez, ikincisinde de genişletilerek basıldı ve Eğitim Bakanlığınca takdirname ile ödüllendirildi.”³¹

Mektepçiliğin Kâbesinde H. Raşit Öymen’in Cumhuriyet döneminde yayınlanan ilk eseridir ve çok büyük ilgi görmüştür. Osmanlıca olarak basılan eser çok geçmeden ikinci baskısını yapmıştır.

³⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Mektepçiliğin Kâbesinde*, Amedi Matbaası, İstanbul 1928, s. 7.

³¹ Çubukçu, s. 4.

Eser Yeni Programlar ve Toplu Öğretim, İlk Eğitim Konuları, Geriler Pedagojisi ve Geriler Okulu, Öğretmen Okulları ve Programları Enstitüsü olarak 4 ana bölümden oluşmaktadır. Viyana okullarında yeni metotlarla uygulanan programlar tanıtılır, okullardan alınan ders örnekleri verilir. İlköğretim okullarındaki yürütme ve derslerin konuları; özürlü çocuklar için düzenlenen program ve okullar anlatılır. Öğretmen yetiştirme ile ilgili Viyana'daki uygulamalardan bahsedilir.

1.2. Yeni Mektebe Doğru

“Bu eser, mecmualarda ve gazetelerde çıkmış makalelerden, kısmen muallim mektebinde ve muallimler birliğinde verilmiş konferanslardan, kısmen de yeniden yapılmış ilavelerden oluşmaktadır.”³² H. Raşit Öymen eseri ‘yeni mektep’ anlayışına hizmet etmek gayesiyle yazdığını ifade eder. Zaten eserdeki konularda onun uzun yıllar mücadelesini verdiği Türk eğitimine taşımaya çalıştığı çağdaş eğitim anlayışlarından bahseder.

Yeni mektep, Türk eğitiminin çağdaş yüzünü ve uygulamalarını temsil eden bir kavramdır. H. Raşit Öymen bütün çalışmalarında yeni eğitim anlayışları ve Türk eğitiminde savunduğu çağdaş değerleri ‘mektepçilik’ ve bu değerlerin uygulandığı okulları ‘yeni mektep’ kavramları altında ortaya koymuştur. Bu eserde kendisi gibi yeni mektep uğruna çalışanlara yol göstermeyi gaye edinir.

Eser Alfabetik Mektep, Toplu Tedris, Avusturya’da Toplu Tedris Tecrübesinden Alacağımız Ders, Bizde Toplu Tedris Tatbikatı, Tedrisatta İş ve Bizzat Faaliyet Prensipleri, Yeni Mektepte Sosyal Faaliyet Şekilleri, Yeni Mektepte Kitap Terbiyesi, Yeni Mektepte Resim Tedrisatının Mevkii, İmtihan Cilasası Münasebetiyle, Tabiata Doğru, İstikbalin Temeli,

---

³² H. Raşit Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931, s. 5.

Maarif Kapitulasyonun İlgası Münasebetiyle, Kubilay İçin, Muallim ve Mürebbi İnkılabı Münasebetiyle adlı bölümlerden oluşmaktadır.

1.3. Pedagoji Kıratı

H. Raşit Öymen okullarda sadece tek kitap kullanılmasını eleştirir ve ders kitabı ile yetinilmemesini, başka kaynaklardan da faydalanılmasını ister. Yeni mektepte öğrenci ders kitaplarında gösterilen hakikatleri farklı kaynaklardan da araştırıp öğrenmelidir. Bu eserini de yeni mektebin okullarına ders kitabının yanında kaynak ve yardımcı kitap olarak hazırlamıştır. Eser eğitim hakkında, zamanın önde gelen eğitimcilerinin eğitimle ilgili yazılarından alınan örneklerden oluşmaktadır.

Eser Pedagoji Kıratı Münasebetiyle, Yarının Mektebi İş Mektebi Olacaktır, Devlet ve İş Mektebi, Faal Mektep, İş Mektebinde Vatandaşlık Terbiyesinin Deruni Esasları, İrade Terbiyesi, Muhtelit Tedrisat ve Müşterek Terbiye, Her İki Cinsin Müşterek Terbiyesine Dair, Cinsi Terbiye, Tecrübe Mektepleri, Odenwaldschule adlı başlıklardan oluşmaktadır.

1.4. Mektep İnzibatında Reform

H. Raşit Öymen zamanının “İş Prensipleri, Toplu Tedris, Tek İş Mektebi, Kendi Kendini İdare” gibi eğitim akımları hakkında bilgi alınabilecek derli toplu bir eserin olmadığını ve bu meselelere yabancı kaldığımızı belirttikten sonra, bu açığın doldurulması için harekete geçer ve ilk sırayı da bu esere verir.

“İlk numarayı İnzibatta Reform’a veriyoruz. Çünkü her şeyden evvel bu reformdur ki büyük demokrasi inkılabının, yeni mektepteki çehresini meydana çıkaracaktır. İkinci sebepte bu konunun eğitimde, hemen her tarafta şimdiye kadar en çok ihmal edilen, fakat o nispette önemli ve bizzat öğretim üzerinde de etkili olan bir terbiye sahasına taalluk etmesindedir.

Yeni Türkiye’imizde hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. Bu kitapçığın ele alacağı konu, demokrasi ve Cumhuriyetin bu ana prensibini, yeni devletin otoritesini ve inzibatını maarif müessesemize nakletmek meselesi olacaktır.”³³

Türk eğitiminin önemli problemlerinden birisi olan demokratikleşme problemi, beraberinde, okullarda disiplinin sağlanması konusu üzerinde düşünmeyi getirmektedir. H. Raşit Öymen, bu eserinde ve başka yerlerde yazdığı yazılarında disiplinin zor ve baskı kullanarak yapılmasının yanlış olduğunu vurgular.

Ona göre disiplin, demokrasi anlayışının okullarda yaygınlaşması ve demokrasi bilincine ulaşan öğrencinin önce kendini denetlemesi, sonrasında da diğer arkadaşlarına saygı göstererek, karşılıklı anlayış ve hoşgörü içerisinde yaşamıyla sağlanabilir. Bunun için öğrenciyi harekete geçiren bir iç denetimin sağlanması önemlidir. Bu eser bunun sağlanmasının gerekleri, nasıl sağlanabileceğine dair öneriler ve diğer ülkelerdeki disiplin uygulamalarından bahseder.

Eserde Mektep İnzibatında Reform, Eski ve Yeni Eğitimin Ruhı, Demokrasi İnkılabımız ve Kendi Kendini İdare, Mektep İnzibatında Amerikan Usulleri ve Tecrübeleri, İsviçre ve Almanya’da Kendi Kendini İdare adlı bölümlerden oluşmaktadır.

1.5. Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları

“Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları”³⁴ H. Raşit Öymen’in Maarif Vekilliği ilk Tedrisat Şube Müdürü ve Gazi Terbiye Enstitüsü İş Terbiyesi Öğretmeni olarak, üç sınıflı ve tek öğretmenli köy okullarını beş sınıflı tek öğretmenli köy okulları haline getirmenin

³³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Mektep İnzibatında Reform*, Yeni Matbaa, İstanbul 1929, s. 3-5.

³⁴ H. Raşit Öymen, *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları*, İstanbul Maarif Matbaası, İstanbul 1939, s. 2.

sebepleri ve imkanları hakkında Birinci Milli Eğitim Şurası için hazırladığı bir rapordur. Rapor daha sonra kitap olarak basılmıştır.

Rapor, hazırlandığı dönemde şehirlerde beş, köylerde üç yıl olan mecburi eğitimin köylerde de beş yıla çıkarılmasının gereği, önemi ve nasıl sağlanabileceğine ilişkin olarak hazırlanmıştır. Raporun sunulduğu 1939 yılı Birinci Milli Eğitim Şurası'nda rapor kabul edilerek, üç sınıflı köy ilköğretim okulları beş sınıfa çıkarılmıştır.

Raporda şu başlıklar yer almaktadır. Birleştirilmiş Sınıfların Ders Cetvelleri ve Tedris Tekniği, Beş Sınıflı Tek Öğretmenli Okullarımız İçin Sınıfların Birleşmesi Şekilleri, Tek Dershaneli ve Tek Öğretmenli Okulda Sınıfların Birleştirilmesi Şekilleri, Birden Fazla Öğretmenli Köy Okulunda Birleştirme Şekilleri ve Alman Okullarından Verilen Örnek Tablolar, Tek Dershaneli Okul Öğretmenleri İçin Yapılan Bir Kongre ve Bir Kurs (Programı Dahil), Kursta Çekilen Resimler, Kongrenin Sonuçları. Sonunda tek dershaneli köy okullarında en yeni tecrübeler ve faaliyetler başlığı altında, yeni tipte tek dershaneli köy okulu binası planları ile yeni tip köy okullarında gerçekleştirilen faaliyetlerin ve tecrübelerin resimleri yer almaktadır.

1.6. Eğitime Giriş

Eğitime Giriş, H. Raşit Öymen'in Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Dil Tarih ve Coğrafya Fakültelerinde verdiği Eğitim derslerinin öğrencileri tarafından toplanarak kitap haline getirilmesiyle oluşmuştur.

Eser Eğitime Giriş ve Pedagojik gerçekler adlı iki bölümden oluşmaktadır. Eğitime Giriş bölümünde, Eğitim Sanatı – Eğitim Bilimi – Eğitim Felsefesi, Eğitimle İlgili Bilim Dalları, Eğitimin Niteliği, Eğitimin Amacı, Eğitim Gücünün Sınırları, Eğitimde Kişi ve

Toplum İlişkisi, Biyolojik ve Sosyolojik Açıdan Eğitim, Eğitim ve Gelişme konuları ele alınmıştır.

Pedagojik Gerçekler bölümünde ise, Öğretmen ve Çocuk İlişkisi, Ailede Çocuğun ve Gencin Durumu, Hayat Çevresinin Çocuğu, Öğrence ve Şekilleri, Çocuğun Bedeni, Ruhi ve Manevi Gelişimi, Cinsel Eğitim ve Boş Zamanları Değerlendirme konuları işlenmiştir.

1.7. Doğulu ve Batılı Yönleriyle Eğitim Tarihi I

Bu eser H. Raşit Öymen'in Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve İlahiyat Fakültesinde verdiği Pedagoji Sertifikası derslerinin notlarının kitap haline getirilmesiyle oluşmuştur.

Eserin özelliği konusunda H. Raşit Öymen: “Adından da anlaşılacağı üzere kitabın özelliği ve şimdiye kadarki benzerlerinden belli başlı farkı, öğretim ve eğitim konularını doğulu ve batılı yönüyle ele almasında ve zaman perspektifi içinde mukayeseli bir şekilde işlemesindedir.”³⁵

Ona göre kültür ve medeniyetin olduğu kadar insan eğitiminin de ilk beşiği ve yatağı Doğudur ve antik kültürün ilk mayası, Doğu ile olan temas ve münasebetlerin içinde yoğrulmuştur.

Bu sebeple birinci kitapta eski Mısır'ı, Asûr, Sümer, Akad, İsrail, İran, Hind ve Çin'den bir örnek olarak ele alınmış ve ilk çağların düşünüş, davranış ve kuruluşlarına ve bu köklere dayanan Batı eğitiminin de dolayısıyla temel kaynaklarına gidilmiştir. Bu temel

---

³⁵ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Doğulu ve Batılı Yönleriyle Eğitim Tarihi I*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969, s.3.

kaynakları teşkil eden Helen, Roma, Hıristiyanlık, Rönesans ve Reformasyon hareketlerine, ortaçağın kuruluşlarına, ilk üniversitelerin doğuşuna ve gelişmesine, bu yolda öncülüğü görülen İslami kuruluşlara da mukayeseli ölçülerle özel bir yer verilmiştir.

H. Raşit Öymen, Osmanlı kültür ve eğitim sisteminde yetişmesi, batı kültür ve eğitim sistemini Almanya ve Avusturya’da bulunduğu yıllarda yakından tanınması ve arkasından yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde oluşturulmaya çalışılan eğitim sisteminde yer alması, ona bu eğitim sistemleri arasında kıyas yapma imkanı sunmuştur. Osmanlı eğitimi ile yeni Türk eğitimi arasındaki paralellik ve çelişkileri ana dokümanlarına kadar inerek incelemiş ve buradan yola çıkarak hizmetlerde bulunmuştur.³⁶

H. Raşit Öymen, eğitim sorunlarımızın yine kendi içimizde ve kendi değerlerimize dönerek çözülebileceğini vurgular. Bunu yaparken çıkış noktamız kendi değerlerimizdir ama batılı ve diğer çağdaş eğitim anlayışlarından faydalanmalıyız. Bu yüzden o yanlışlarını ifade etse de Osmanlı eğitim sistemini tamamen reddetmez.

Bu eserde doğu ve batı eğitim sistemini birbiriyle kıyaslayarak tanımak ve bulgularıyla Türk eğitimine katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. H. Raşit Öymen, eserin Türk eğitiminde Eğitim Tarihine verilen önemin artmasına ve bu alandaki boşluğun doldurulmasına hizmet etmesini temenni eder. Eser Doğulu ve Batılı yönleriyle olarak adlandırılrsa da, ağırlıklı olarak Batı Eğitim Tarihini inceler. Üç bölüm olarak tasarlansa da eserin sonraki iki bölümü yayınlanmamıştır.

1.8. Türkiye’nin Ana Eğitim Problemleri

Bu kitap H. Raşit Öymen’in Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Pedagoji ve Psikoloji Kürsüsünün Eğitim Bilimleri Bölümünün çeşitli dallarından biri olan

---

³⁶ Mimaroglu, s. 96-97.

“Türkiye’nin Ana Eğitim Problemlerini” ele almaktadır. Eser aynı kürsüde hocalık yapan H. Raşit Öymen’in derslerde anlattıklarının kitap haline getirilmesiyle oluşmuştur.

Kitap Türk eğitiminin Türk Devrimiyle gelen problemlerini, organizasyonunu, idaresini ele alır. Üç ana bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Milli Birlik Eğitimi Problemi, ikinci bölümde Türk Eğitiminin Demokratlaşma Problemi, son bölümde de Laiklik ve Anayasamız konuları işlenmektedir.

H. Raşit Öymen’in eğitim anlayışına Türk eğitiminin bu üç önemli problemi yön vermektedir. O, Türk eğitiminin demokratik, milli (ulusal) ve laik olmasının önemine çok vurgu yapar. Türk eğitiminin demokratik, milli ve laik olması, eğitimde, fırsat eşitliği, halk eğitimi, laik eğitim, parasız ve herkese eğitim, kendi değerlerine ve ahlak anlayışına dayalı eğitim, eğitimde ikiliğin olmaması gibi değerleri gerektirmektedir. Bu kitapta bu anlayışlarının Türk eğitiminde oluşturma çabasından bahsetmektedir.

1.9. Mustafa Kemal’in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri

Türk Tarih Kurumu’nun Atatürk Konferansları dizisinde H. Raşit Öymen’in yaptığı konuşmaların basılmasıyla oluşan eserdir. Eserde Atatürk’ün okuduğu okullar ve bu okullardaki faaliyetleri, eğitimle ilgili öne çıkan yönleri ve ilişkileri anlatılır.³⁷

Atatürk’ün farklı yönleri ve eğitimciliği öğretmenlerinin ve okul arkadaşlarının gözüyle aktarılır. Cumhuriyet eğitiminin şekillenmesinde büyük rolü olan Atatürk’ün eğitim zihniyetinin oluşmasında etkili olan tahsil hayatı ve etkileri, eğitim yıllarında okul içi ve dışında gösterdiği çaba ve etkinlikler incelenir. Onun eğitime olan etkisi bağlamında Şiir, Edebiyat, Tarih gibi alanlardaki ilgi ve faaliyetleri, Türk Tarih ve Dil kurumlarının

---

³⁷ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Mustafa Kemal’in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977, s. 131.

kurulmasında gösterdiği çabalar ve yaptığı önderlik, çeşitli zaman ve yerlerde eğitimle ilgili olarak yaptığı konuşmalar ve girişimler anlatılır.

1.10.Cumhuriyet Eğitime Geçişte Atatürk'ün Etkisi

Bu eserde önceki gibi Atatürk Konferansları dizisinde H. Raşit Öymen'in yaptığı konuşmaların basılmasıyla oluşan eserdir. H. Raşit Öymen bu eserinde Atatürk'ün eğitime etkisini üç devrede inceler.³⁸

Birinci devrede işgal altındaki İstanbul ve Batı Anadolu illeri dışındaki yerlerin eğitim ve öğretim kurumlarına el koyma, bu kurumları koruma ve yürütme devresi. İkinci devrede 1921 Sakarya Savaşı öncesinden, savaşın kazanılması ve Lozan barışının imzalanmasına kadar olan Cumhuriyet eğitime hazırlık devresi. Üçüncü devrede Cumhuriyet eğitime doğrudan geçiş ve Cumhuriyet eğitiminin atılım devresi. 1923 – 1924 sonrası eğitimle ilgili çıkarılan kanunlar, yönetmelikler; okullarda, programlarda ve derslerde bu doğrultuda yapılan yenilikler.

H. Raşit Öymen bu devrelerin her kademesinde eğitimle ilgili yazıları, konuşmaları, yönlendirmeleri, emirleri vb. tüm faaliyetleri ile eğitime önderlik eden Atatürk'ün etkisini belgeleriyle inceler. Türk Eğitiminin ruhunu Atatürk devrimlerinin oluşturduğunu, Atatürk'ün Türk eğitiminde demokratik, çağdaş ve laik eğitim ilkelerini benimsediğini vurgular.

1.11.Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi

Eser Cumhuriyet dönemi 1923-1938 yılları arasında Türk eğitiminde yapılan eğitimin millileştirilmesi, demokratlaştırılması ve laikleştirilmesi gibi reformlardan bahsetmektedir.

---

³⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Cumhuriyet Eğitime Geçişte Atatürk'ün Etkisi*, T. T. K. Yay, Ankara 1977, s.163.

Eser, Atatürk'ün Türk eğitiminin alacağı şekli belirten konuşmaları ve çalışmalarından, Maarif Vekillerinin –özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin birinci eğitim bakanı İsmail Safa Özler'in- bu uğurda yaptıkları çalışma ve konuşmalardan oluşmaktadır. Türk eğitiminin üç büyük reformu olan milli, demokratik ve laik eğitimden kısaca sözedilmektedir.

1.12. Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri

H. Raşit Öymen'in Köy Enstitüleri hakkında yaptığı bir konuşmanın Türk Tarih Kurumu yayınları arasında basılmasıyla oluşan bir eserdir.³⁹

Eserde Köy Enstitülerinin fikri altyapısı, kuruluş ve gelişiminin tarihi, geçirdiği aşamalar ve değişimler, üzerinde yapılan tartışmalar anlatılmıştır. İsmet İnönü, Saffet Arıkan, Şükrü Kaya, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak gibi devrin önde gelen şahsiyetlerin Köy Enstitüleri hakkında yaptıkları çalışma ve konuşmalardan bahsedilmektedir.

2. Ortak Yazdığı Eserler

2.1. Umumi Tedris Usulü

Umumi Tedris Usulü,⁴⁰ H. Raşit Öymen'in meslektaşısı Nihat Adil ile birlikte İstanbul Erkek Muallim Mektebinde Müdür Muavini ve Öğretim Usulü öğretmeni oldukları sırada çıkardıkları bir eserdir.

Alanında, yazıldığı ana dek yayınlanan en yeni ve en esaslı bir eserdir. Öğretmen okullarında gösterilen notların düzenlenmesi ile oluşturulmuştur. Yazarlar bu alanda o zaman fazla neşriyat olmadığı için yabancı kaynaklardan yararlandıklarını ifade ederler.

³⁹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri*, T.T.K Yayınları, Ankara tarihsiz, s. 23.

⁴⁰ Hıfzırrahman Raşit Öymen - Nihat Adil Erkman, *Umumi Tedris Usulü*, Kanaat Kütüphanesi, Ankara 1929, s. 5.

Eser üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Öğretimin Gayesi başlığı altında öğretim ve fikri eğitim, dikkat, hafıza, hayal, öğretimin genel eğitime hizmeti, genel eğitim ve ferdi öğretim, öğretimin tarihi süreci, öğretimde ilgi ve alaka gibi konular; ikinci bölümde Öğretimde Konu başlığı altında öğretim ve psikoloji, ders programları, ders konularında toplu öğretim, öğretimde müşterek konular; üçüncü ve son bölüm olan Öğretimde Usul ve Tarzlar kısmında öğretimde kullanılan usullerden analiz, sentez, tümevarım, tümdengelim, soru-cevap, anlatım gibi usullerin yanında, yine öğretimde kullanılan resimler, tablolar, koleksiyonlar gibi araçlardan, öğretimde aktif metot (iş mektebi), ev ödevleri ve öğretimde öğretmen gibi konulardan bahsedilmiştir.

2.2. Genel Öğretim Metotları

Umumi Tedris Usulü kitabı daha sonra Genel Öğretim Metotları adı altında Milli Eğitim Basımevi tarafından sadeleştirilerek tekrar basılmıştır.

2.3. İslam Eğitim Tarihi

H. Raşit Öymen emekliliğinden sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalıştığı yıllarda İslam Eğitim Tarihi derslerini okutmuştur. Daha sonra İslam Eğitim Tarihi ile ilgili eserlerin azlığını ve bu alandaki boşluğu fark ederek, bu boşluğu doldurmak için, hem İlahiyat Fakültesi Dergisinde İslam Eğitim Tarihi ile ilgili yazılar yazmış, hem de Dr. Mehmet Dağ ile birlikte bu eseri hazırlamıştır. Aynı fakültede görev yapan Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'de esere bir önsöz yazmıştır.⁴¹

---

⁴¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, Mehmet Dağ, *İslam Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1974, s. 7.

Eser miladi VI-XIII. yüzyıllar arasındaki İslam Eğitim Tarihini ele almaktadır. Selçuklu ve Osmanlı dönemi İslam Eğitim Tarihi daha sonra çıkarılacak ikinci kitaba bırakılmış ancak, bu kitap yayınlanmamıştır.

Dört bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde İslam Eğitim Felsefesi ve Eğitim düşünürlerinin görüşleri, Eğitim kurumları, İlk Bilimsel Araştırma Kurumları, Medreseler, Kütüphaneler, Meslek Eğitimi, Kadınların Eğitimi, Eğitim ve Öğretimde Vakıflar; ikinci bölümde Müfredat Programları; üçüncü bölümde Öğretmen ve Öğrenciler, İslam Eğitim ve Öğretiminde Metot ve Araçlar, Okul Adabı konuları işlenmiştir.

3. Çıkardığı Dergiler

3.1. Yeni Mektep Dergisi

H. Raşit Öymen öğretmen olduğunda, 1922-1923 yılları arasında öğretmen arkadaşlarıyla beraber çıkardığı dergidir. Ondört sayı çıkan derginin ilk yedi sayısı Trabzon'da, diğer yedi sayısı da Samsun'da çıkmıştır. Eğitim konusunda bilgi vermek amacıyla çıkan derginin sahibi ve kurucusu H. Raşit Öymen'in dergide on beşin üzerinde yazısı vardır.

Atatürk, dergiyi çıkarmasından dolayı H. Raşit Öymen'e şu kutlama yazısını göndermiştir. *'Yeni Mektep Mecmuası Müdüriyetine! Mecmuanızı ve mektubunuzu aldım. Ümidi ati olan vatan yavrularının terbiyesine matuf mesainizde muvaffakiyetiniz temennisiyle tebrik ve teşekkür eylerim efendim. Gazi Mustafa Kemal.'* Dergi eğitim ve öğretim konusunda bilgi vermenin yanı sıra yazılarıyla Kurtuluş Savaşına da destek vermiştir. H. Raşit Öymen'in tedavi için yurtdışına gitmesiyle derginin yayın hayatına son verilmiştir.

3.2. Eğitim Hareketleri

Emeklilik yıllarında çeşitli yayın organlarında yazılarına devam eden H. Raşit Öymen, bununla yetinmeyerek 1 Ocak 1955 yılında Eğitim Hareketleri dergisini çıkarmaya başlamıştır. Dergi eğitim çalışmalarını takip ederek tanıtmak ve yeni gelişmelerin ruhunu ve manasını belirtmek amacıyla çıkmıştır. “Eğitim meselelerini ilmin ve hayatın ışığında aydınlatmak, geniş bir işbirliği çevresinde dile gelen ve gelemeyen davaları manalandırmak, meslek efkarı umumiyemizi bu istikamette harekete getirmek, bizim yolumuz olacaktır.”⁴²

“Eğitim Hareketleri ilk sayısından beri fikir hayatının ve bu hayatın ana unsurlarının birinci planda değerlendirilmesi lüzumunu ileri seviyede bir maarif davası olarak ortaya koymuş ve kendi çapında bu maksada hizmet etmeyi başlıca amaç saymıştır.”⁴³

H. Raşit Öymen’in 25 yıl çıkardığı bu dergide eğitim konuları hakkında 223 yazısı çıkmıştır. 286 sayı çıkan derginin 1980 yılında çıkan son sayısı asistanı Abbas Güçlü tarafından H. Raşit Öymen’in ölümünden sonra anısına hazırlanarak çıkarılmış, onun hayatına ve kendisi hakkında yazılan yazılara ayrılmış, kendisinin de bazı yazılarına yer verilmiştir.

Hilmi Ziya Ülken, İhsan Doğramacı, Sulhi Dönmezer, Peyami Safa gibi birçok Türk yazarın yanında, yabancı yazarlarında yazılarının yer aldığı dergide; İ. Agah Çubukçu, Süleyman Ateş, Hayrani Altıntaş, Beyza Bilgin gibi İlahiyatçıların da yazıları vardır.

H. Raşit Öymen Milli Eğitim Bakanlığı adına İlk Öğretim dergisinin 1938-1943 yılları arasındaki ciltlerini çıkarmıştır. Yazılarının da bulunduğu Halkevleri Dergisinin bir süre Genel Yayın Yönetmenliğini yapmıştır. Ayrıca çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları vardır.

⁴² Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Dergimiz ve Maksudumuz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c.1, S.1, Ankara 1955, s. 2.

⁴³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Dördüncü Yıla Başlarken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 37-38, Ankara 1958, s. 6.

4. Tercüme Eserleri

4.1. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (Kış)

H. Raşit Öymen'in İstanbul Erkek Muallim Mektebi Müdür Muavini ve Tedris Usulü Muallimi olarak, Viyana Pedagoji Enstitüsü Resim Tedrisatı Müderrisi Richard Rothe'den çevirdiği "Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi"⁴⁴ adlı eserinin kış bölümüne ait olan kısmıdır.

İlkokul öğretmenlerine uygulanabilir örnekler ve yaşanmış misaller verilerek onlara yardımcı bir kaynak, bir rehber olması; Hayat Bilgisi dersinin işleyişini kolaylaştırmak ve öğrencilerin ufkunu genişletmek amacıyla yayınlanmıştır.

Eserde Rechard Rothe'nin derslerde resim yaptırmanın ve kullanmanın önemini ifade eden yazıları yer almaktadır. İkinci bölümde kış mevsimine ait "kardan adam, karlı ağaçlar, karda köy vb." ilgi çekici resimler hikayeleriyle birlikte verilmiştir. H. Raşit Öymen, Hıristiyanlara ait olan karnaval eğlenceleri gibi hikayele resimleri değiştirerek, bizim kültüre ait olan "Karagöz, Ramazan davulu v.b." resimler ve hikayeler eklemiştir.

4.2. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlkbahar)

Rechard Rothe'nin eserinin Kış mevsimine ait olan kısmı öğretmenler tarafından ilgiyle karşılanması ve "Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi"⁴⁵ (İlkbahar) kısmının da çevrilmesi talebi gelince H. Raşit Öymen, eserin İlkbahara ait olan kısmını da çevirmiştir.

⁴⁴ Richard Rothe, *Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (Kış)*, Çev. H. Raşit Öymen, Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi ve Muallim Ahmet Halit Kitapevi, İstanbul 1931, s. 7.

⁴⁵ Rechard Rothe, *Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlkbahar)*, Çev. H. Raşit Öymen, Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi ve Muallim Ahmet Halit Kitapevi, İstanbul 1931, s. 11.

Eser o zaman ilkokullarda okutulan İş ve Toplu Öğretim derslerinde kaynak olarak kullanılmıştır. Bahar yaprakları için birkaç söz diye eklediği girişinde H. Raşit Öymen, eserin yeni mektebi kurmaya çalışan meslektaşlarının (öğretmenlerin) geçecekleri yola aydınlık vermesini diler. Muallimlerden, baharın gelmesiyle beraber çocuklara bahar mevsimine dair resimler yaptırılmaları tavsiyesinde bulunur.

Eserde bahar mevsimine dair resimler ve hikayeler, bu konularla alakalı olarak öğrencilerin yaptıkları resimler, birbiriyle uyumlu bir şekilde yer alır. Bahar çiçekleri, kelebekler gibi resim ve hikayeler ve H. Raşit Öymen'in eklediği Kurban Bayramı, 23 Nisan gibi hikaye ve resimlerde yer alır. Resimler bazen hazır veriliyor, bazen öğrencilere yaptırılıyor ve öğrenciler resimler üzerinde düşündürülüyor.

4.3. İş Terbiyesi

Köy Enstitülerinin kurulmasına kaynaklık eden, roman tarzında yazılan ve içinde hikayeleri de barındıran eser, Amerika'nın ünlü eğitimcilerinden Booker T. Washington tarafından kaleme alınmıştır. Eser, Tuskege şehrinde Washington'un eşi tarafından kurulan anneler birliğinin çalışmalarını anlatmaktadır. 10 bölümden oluşan eser kadınların haklarını savunmaktadır.

Eseri çok beğenen H. Raşit Öymen, bu eserin yalnız kadınlara değil, halk ile mektep ile alakası olan herkese hitap ettiğini vurgular. “Eser ve onun sahibi baştan sona kadar bu yaratmak ve yaşatmak ruhunu, teneffüs ettirdiği içindir ki, kitabı neşrederken kalplerimiz onun aşkından ve iradesinden bir kıvılcım düşmesini, gönüllerimize onun ıstırapları dindiren

kurtuluş ve yükseliş iksirinden damlamasını ve dökülmesini dilemekte büyük bir zevk duyuyorum”⁴⁶

Eserde, Amerika’da yaşayan zenci kadınların geçmiş ve o günkü yaşantıları kıyaslanmış, evlerinden örnekler verilmiş, kadının köle ve hizmetçi olduğu devirlerin artık kapanması ve toplumda yerini alması gerektiği vurgulanmıştır.

4.4. İş Mektebinden Ders Misalleri

Muallimler Mecmuasında yayınlanan ders örneklerinin toplanarak kitap haline getirilmesiyle oluşan “İş Mektebinden Ders Misalleri”⁴⁷ öğretmen kitapları dizisi arasında çıkmıştır.

Eserin kimden çevrildiği kapak sayfasında yazılmamıştır. Ancak eser içerisindeki dersleri bizzat yaşayarak, didaktik bir şekilde kaleme alan Th. Göhl ismi geçmektedir. H. Raşit Öymen eseri çevirmekteki maksadını, resim ve diğer ders öğretmenlerine resimlerle eğitim hakkında bilgi verip yol göstermek ve öğrencilerin resme olan ilgilerini artırarak, onların resimler vasıtasıyla yaşama dair bilgilerini artırmak olarak açıklar.

İş Dersine Nasıl Geldim, İfade Vasıtası Olarak Resim, Derslerde Serbest Çocuk Resimlerinin Tatbiki, Serbest Çocuk Resimlerinin Çeşitli Resimlerle Zenginleştirilmesi, Şekillerden Oyuncak Hazırlanması İçin Nasıl Yararlanılacağı, İntibaların Tatbik Vasıtası Olarak Resimden yararlanma gibi konu başlıklarının arkasından, yaşamla ilgili konular resimleriyle beraber verilerek ilgi çekici bir şekilde nasıl işleneceği anlatılıyor.

⁴⁶ Booker T. Washington, *İş Terbiyesi*, Çev. Hıfzırahman Raşit Öymen, Muallim Ahmet Halit Kitapevi, Tan Matbaası, İstanbul 1937, s. 4.

⁴⁷ Th. Göhl, *İş Mektebinden Ders Misalleri*, Çev. Hıfzırahman Raşit Öymen, Ülkü Matbaası, İstanbul 1934, s. 2.

4.5. Vatandaşlık Terbiyesi

Dünyanın tanınmış eğitimcilerinden Georg Kerschensteiner'in önemli eserlerinden birisi olan "Vatandaşlık Terbiyesi"ni çeviren H. Raşit Öymen bu eseri çevirmesini terbiye ve inkılap kütüphanemiz hesabına mesut bir hareket olarak kabul eder ve sadece eğitimcilerin değil tüm vatandaşların bu eserden faydalanabileceğini vurgular.

"Çünkü asıl maksadımız, bu mühim mevzu etrafında alâka uyandırmak ve hareket yolunu açmaktır. Halk evlerinin, küşadına dört elle sarıldığımız bir zamanda bu cins eserler, bu vadideki neşriyat ve münakaşalar; fikir âlemimizde, meslektaşlarımızın ve vatandaşlarımızın kalbinde bir heyecan uyandırırsa, halkçı bir mürebbî sıfatıyla, bu akislerden en çok zevk duyacak ve mütehassis olacak biri de, mütercimdir."⁴⁸

Kerschensteiner eğitime dair bu ilk eserini, "*İlkokulu bitiren gençleri, ordu hizmetine girinceye kadar, vatandaş cemiyeti hesabına maksada en uygun olacak surette nasıl terbiye edebiliriz?*" sorusuna dayanarak yazmıştır. Almanya'da o zaman dokuz kez basılan eserde Kerschensteiner, "halk terbiyesine, yığın terbiyesine, halkın ilkokuluna, meslek mektebine ve mektepten hariç kalan gençliğin terbiyesine, her vatandaşın sahip olması gereken faziletlere, bir Pestaloji kalbi ile temas etmiş ve bu ruhun filozof Spranger'in dediği gibi, dehasını göstermiştir."

Eser yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Mevcut Terbiye Kurumları, Gelişimi ve Eksiklikleri, ikinci bölümde, Vatandaşlık Terbiyesinin Gayesi, üçüncü bölümde, Vatandaşlık Terbiyesinin Dış Unsurları (İş Mekanı, İş Ücreti, Meslek Çeşitleri vb.), Dördüncü Bölümde Vatandaşlık Terbiyesinin İç Esasları (Hotkâmlık, Diğergamlık, Hotgamlığın ve Diğergamlığın birbiriyle olan ilişkisi vb.), beşinci bölümde, Mektebi Terbiye Kuvvetleri, yani

---

⁴⁸ Georg. Kerschensteiner, *Vatandaşlık Terbiyesi*, Çev. Hıfzırahman Raşit Öymen, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931, s. 158.

belli bir okulda verilen terbiye, altıncı bölümde Mektebi Terbiye Kuvvetleri Altında Amelî İşlerin Önemi, yedinci Bölümde Mektebi Olmayan Terbiye Kuvvetleri ve Son Görüşler.

4.6. İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri

Öğretim yöntem-teknik, araç-gereçleri kitabı olarak değerlendirebileceğimiz “İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri” H. Raşit Öymen’in eserin müellifi Dr. Paul Ficker’dan dilimize aktardığı ilk eserdir. Öğretmen Kitapları dizisi olarak, Gazi Terbiye Enstitüsü yayınları arasında çıkmış ve Eğitim Enstitülerinde Öğretim Usulü derslerinde yardımcı kaynak olarak kullanılmıştır.

Yazar “iş okulu” iş eğitimi” gibi anlayışların yaygınlaşması nedeniyle eseri kaleme aldığını ifade eder ve maksadını şöyle açıklar.

“İşte bu eser didaktik işin ana şekillerini okulun içindeki didaktik gerçekler arasından çıkarmayı ve bu ana şekillerin ayrı ayrı ders alanlarında değişik konularında öğrencilerin çeşitli gelişim durumlarında ve bütün faaliyet hallerinde uğradığı tipik tahavvülleri meydana koymak tecrübesini başarmak için kaleme alınmıştır.”⁴⁹

Eserde ana başlıklar ve işlenen konular şöyledir.

Didaktik (eğitici) Faaliyet Şekillerinin Esasları ve Pedagojik Anlamda İş Kavramı, Didaktik Faaliyet Şekilleri, Hakikatleri Vasıtalı Tanımada İş ve Çalışma, Dil İle Kullanılan Konularda Faaliyet, Metinlerle Faaliyet.

4.7. İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri

---

⁴⁹ Paul Ficker, *İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri*, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara 1940, s. 5.

Paul Ficker bu eserini “İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri” eserinin ikinci bölümü olarak kaleme almıştır.

H. Raşit Öymen eseri çevirmedeki maksadını şöyle açıklamaktadır.

“İş öğretiminin sosyal şekilleri bölümünü bir kere dilimize çevirmeye beni götüren belli başlı neden de bir yandan başlanmış ve bir ihtiyaca yaradığı anlaşılmış olan bir işi tamamlamak arzusu, öte yandan son Milli Eğitim Şûrasında sosyal pedagoji konularının her başlangıç gibi dar bir çerçevede kalmış olmakla beraber şimdiden bazı yankılar yapmış bulunmasıdır.”⁵⁰

H. Raşit Öymen ayrıca öğretmen okullarına öğretmenin bilgisini ve yeteneğini artırmak için Sosyoloji dersinin yanı sıra bir de Eğitim Sosyolojisi derslerinin de konulmasını ister.

Eserde Sınıfça Yapılan Çalışmalar, Sınıf İçinde Yapılan Serbest Konuşmalar, Grup Halinde Yapılan Eğitim Çalışmaları, Tek Başına Yapılan Eğitim Çalışmaları, İş Bölümüne Göre Sınıf Öğretimi, Serbest Öğrenci Çalışmalarına Alıştırma, Soru Yolu İle Öğretim, Öğretmen Soruları, Öğrenci Soruları, Serbest İş Tecrübesi ve Örnek İşler, İş Tekniği İncelemeleri, İş Tekniği Çalışmaları gibi konular, yöntem ve teknikler kapsamında işlenmiştir.

4.8. Yeni Okulda Didaktik

Paul Ficker’in önceki iki eseri “İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri” ve “İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri” birleştirilerek “Yeni Okulda Didaktik” adıyla Milli Eğitim Basımevi tarafından Öğretmen Kitapları dizisinde yeniden basılmıştır.

---

⁵⁰ Paul Ficker, *İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri*, Çev. H. Raşit Öymen, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1953, s. 7.

H. Raşit Öymen, bu eserin önsözünde şunları dile getirir:

“Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Pedagoji ve Resim-İş Bölümlerindeki hocalığımız sırasında meslek kitaplığımıza Prof. Dr. P. Ficker’in bu değerli eserini tanıtmak ve meslek arkadaşlarımızın ondan yararlanmasını sağlamak için yaptığımız bu çevirileri gösterilen içten ilgi ve istek üzerine bir arada yeniden bastırmayı düşündük.”⁵¹

4.9. Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler

Kültür bakanlığı yayınları arasında çıkan “Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler”⁵² Ethem İbrahim (Paşa)’ın büyük oğlu İsmail için hazırladığı, otuz beş ders ve bir de sonuç bölümünden oluşmaktadır. Eser Osmanlıca olarak yazılmıştır. H. Raşit Öymen eseri Türkçe olarak hazırlamış ve eser hakkında bir giriş yazısı yazmıştır.

Kendisi bir mühendis olan ancak eğitimcilik yönüyle de dikkati çeken Ethem İbrahim, bu eserini büyük oğlu İsmail’e hitaben yazmış, ancak eser ilkokullarda Türkçe öğretim kitabı olarak kullanılmıştır.

Çocukların yaşının diliyle, zevkle okuyabilecekleri akıcı bir üslupla, onların eğitimi için ve anlayabileceği bir seviyede, hikayelerle desteklenerek yazılan eserde, insanın vücut yapısına, toplumla ilişkilerine dikkat çekilir. Sağlık, temizlik, doğanın unsurları, hastalıklar ve korunma yolları, ilaçlar vb. yaşamla ilgili konular ele alınır, bu konularla ilgili olarak çocuklara öğütler verilir.

H. Raşit Öymen giriş yazısında Ethem İbrahim Paşa’nın eğitimcilik yönünden ve Türkçe’ye verdiği önemden, zamanının yaygın anlayışının aksine modern bilimlerin de

⁵¹ Paul Ficker, *Yeni Okulda Didaktik*, Çev. Hıfzırahman Raşit Öymen, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1972, s. 6.

⁵² Ethem İbrahim Paşa, *Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler*, Haz. Hıfzırahman Raşit Öymen, Ankara 1979, s. 15.

öğrenilmesi teşvik edişinden, ileri görüşlülüğünden övgüyle söz eder. Onun devrinin önderliğini yaptığını söyler.

Ethem İbrahim eseri, Arap çocuklarına Türkçe'yi öğretmek ve Türk çocuklarının da Türkçe'sini geliştirmek için yazdığını söyler. Bu yüzden esere başlarken Türkçe'nin Arapça'dan farklı yapısı anlatılır. Temizlik, sağlık, tabiat, hastalıklar ve korunma yolları, ilaçlar, demir ve endüstri gibi konuları işleyen derslerin arkasından uzun bir sonuç bölümü yer alır.

Sonuç bölümünde bilim dallarına, mesleklere, insan ilişkilerine, vatan ve Tanrı bağlarına ve yabancı dilin önemine değinilir.

4.10. İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale

H. Raşit Öymen'in Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi iken aynı fakültede Tefsir alanında asistan olarak görev yapan Süleyman Ateş'le beraber çevirdiği bir eserdir. El-Kabisî'nin bu eserini öğretmen ve öğrencilerin durumunu açıklayan didaktik ve pedagojik eserlerin başında sayarlar. El-Kabisî bu eseriyle kendisinden önce İbn-i Sahnûn'un kaleme aldığı "Adâb-ül Mu'allimin" adlı eserini daha da açıklamış ve genişletmiştir.

Mütercimler eserin öğretmen ve öğrenci vasıflarını belirtmekle yetinmeyip, sadece öğüt ve düsturlarla sınırlı kalmadan, itikat psikolojisine ve iman esaslarına yer vererek, zamanının ilim adamlarının fikir ve reylerini de sorarak, konuları mukayeseli ve sistemli bir şekilde ele almasıyla üstünlüğünü ve alanında ilk ve tekliğini ifade ederler.⁵³

Eser Kabisî'nin hayatı ve eserlerinden sonra üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İman, İslam, İhsan, Kur'an öğrenme ve öğretme; ikinci bölümde babanın çocuğunu

⁵³ Al-Kabisî al-Fakih al-Kayrawani, *İslamda Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale*, Çev. Hıfzırahman Raşit Öymen – Süleyman Ateş, A. Ü. İ. F. Yayınları, Ankara 1966, s. VII.

eğitmesi, kadınların eğitimi, öğretmen ücreti, öğretmenin çocuklara karşı tavrı ve takip edeceği öğretim metodu; üçüncü bölümde de öğretmenin çocuklara neleri sunabileceği, yerine başkasını geçirip geçiremeyeceği, birkaç öğretmenin müşterek öğretimi, öğrenciye dayak atılması, öğretmenin hediye alıp alamayacağı gibi çeşitli konular işlenmektedir.

4.11. Çocuklara Resimli Küçük Hikayeler

H. Raşit Öymen eğitimde resim ve hikayeye verdiği öneme binaen bu eseri, çocuklar için tercüme etmiştir. Eserin hangi yılda, kimden tercüme edildiği belli değildir. Eser okullarda yardımcı kaynak olarak kullanılmıştır.

Eserde “Arı ve Güvercin, Tavşan ve Tilki, Tatlı Su Balığı” gibi çocukların ilgisini çekebilecek hikayeler işlenmiştir.

4.12. Yaşanmış Pedagoji Yahut İş Okulu

Yaşanmış Pedagoji, kendisi bir öğretmen olan Heinrich. Scharrelman’ın öğrencileriyle bizzat yaşadığı ders örneklerini, öğretim meseleleri üzerindeki yazılarını ve idarecilerle olan ilişkilerini anlatır.

H. Raşit Öymen esere başlarken, Scharrelman’ın hayatını ve fikirlerini anlatan bir giriş yazısı yazmıştır. Onun eğitimle ilgili görüşlerini, çalışmalarını, fikirlerini çok beğenir ve kurmaya çalıştığı yeni mektep anlayışının yerleşmesinde onun fikirlerinin önemine işaret eder.

“Yaşanmış pedagoji kıymet taşıyan bir öğretmenin kendini ve işini en iyi şekilde tanıttığı, inkişafımızın ve içimizin en derin ve köklü kaynağı olan bizzat yaşayarak öğrenim

ve öğretim yolunun vefalı bir kılavuzu olduğu içindir ki onu, devrimci meslek arkadaşlarımla kütüphanesine ilave etmek istedim.”⁵⁴

H. Raşit Öymen, Scharrelman’ın öğretmen ve konu merkezli , baskıcı eski okul anlayışı eleştirdiğine, eğitimin çocuğa ve çocuğun tabiatına göre yürütülmesini isteyişine; onun dil, sanat ve yazma eğitiminde okula yeni yönler veren çağdaş bir eğitimci olduğuna değinir. Yeniliğe olan bakış ve ilgisiyle, çocuğu dikkate alan öğretim metotlarını uygulaması ve yenilikçi fikirleriyle Scharrelmann’ı J. J. Rosso’ya ve Tolstoy’a benzetir.

Eser H. Raşit Öymen’in önsöz ve giriş yazılarından sonra Scharrelmann’ın kendi derslerinden örnekler vererek açıkladığı eğitimle ve vatandaşlık terbiyesiyle ilgili, “İş Mektebi Nedir?, İş Mektebinde Bir Yılbaşı Bayramı, İlköğretimde Fizik, Boş Lafa Karşı Mücadele, Akvaryum” gibi konu başlıklarından oluşan yazılarla eser devam etmektedir.

II. BÖLÜM

H. RAŞİT ÖYMEN H. RAŞİT ÖYMEN’E GÖRE EĞİTİM-ÖĞRETİM

A. EĞİTİM

1. Eğitimin Tanımı ve Ne Olduğu

Eğitimin ne olduğu çok tartışılan bir konudur. Eğitimin hakkında bir çok tanım ileri sürülmüştür. H. Raşit Öymen’in döneminde ise genelde eğitimin sosyalleştirme yönü üzerinde durulmuştur.

---

⁵⁴ Heinrich Scharrelmann, *Yaşanmış Pedagoji*, Çev. Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara 1954, s. 6.

“Eğitim, sosyal hayat için olgun nesiller tarafından henüz yetişmemiş nesiller üzerine yapılan etkidir.”⁵⁵

Diğer taraftan eğitimin formal yönü de yine o dönemde ortaya çıkmaktadır. “Terbiye, öğretmenin, terbiye etmek istediği ferdi, her zaman akıllı ve şuurlu bir şahsiyet olarak tanıyıp makul bir ali gayeye göre en iyi ve en mükemmel bir surette inkisaf ettirmek için, bir plan ve maksat gözeterek şuurlu faaliyetlerde bulunmasıdır.”⁵⁶

Ayrıca eğitimin millet hayatındaki yerine vurgu yapılır. “Eğitim, millet hayatında gerekli fonksiyonunu ve yeni yaşama şartlarına doğru dal budak salan canlı bir unsurdur. Eğitimin donmuş bir sistemi olamaz. O, milli bir havadır.”⁵⁷

H. Raşit Öymen ise eğitimi bir gelişme ve ileriye dönük bir faaliyet olarak değerlendirir ve onun kültürlenme fonksiyonu üzerinde durur. “Eğitim istikbale yönelen bir gelişme, bir olgunlaşma faaliyetidir. Eğitim, insani, beşeri bir fonksiyondur. İdeal kültür varlığının gelecek nesiller üzerine intikal ettirilmesidir.”⁵⁸

“Terbiye, cemiyet hayatının ve zihnin zaruri olarak her zaman cereyan edegelen ezeli bir fonksiyonudur.”⁵⁹

“Eğmek ve eğilmek köklerinden gelen, geçmişte Pedagoji, İlm-i Terbiye-i Etfal, Fenni Terbiye adlarla karşılanan eğitim, dildeki yenileşme hareketi ile bu adı almıştır.”⁶⁰

H. Raşit Öymen’de eğitim, teorik, pratik veya teknik bilgiler diye ayrılır. Bu bilimsel ayrıma rağmen aslında nazari ve ameli yönleriyle eğitimi birbirini tamamlayan bir bütün olarak değerlendirmek yerinde olur.

⁵⁵ Emile Durkheim, *Terbiye ve Sosyoloji*, Çev. İ. Memduh Seydol, Sinan Matbaası, 1950, s. 2.

⁵⁶ Hasip Ahmet, *Yeni Umumi Pedagoji*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1932, s. 45.

⁵⁷ Adnan Çakmakçioğlu, “Maarif Sistemindeki Yeni Rota, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 3, S. 32-33, Ankara 1957, s. 25.

⁵⁸ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Eğitime Giriş*, Yeni Desen Matbaası, Ankara 1965, s. 14.

⁵⁹ Bedii Ziya Egemen, *Terbiye Felsefesi*, Yaprak Basımevi, Ankara 1957, s. 15.

⁶⁰ Öymen, *Eğitime Giriş*, s. 5.

Eğitim sosyalleşmenin bir aracıdır, hayatın vazgeçilmez bir gerçeğidir. Eğitim hayvani hayatın organik tevarüsler yolu ile olan intikallerine ilave edilen şuurly, gayeli ve planly bir faaliyetdir. Bu anlamda toplumun her kesimi birbirleriyle olan ilişkilerinde eğitim öğretim yapmaktadır.

“Eğitim, bütün yaratıkların üstünde taşıdığı insan hayatı cevheriyle gene insan hayat çevresinin karşılıklı etkileşmesinden ibarettir. Ana kucağında başlayan aile yapısının hayat çevresi, dünyaya açılma safhalarından daha geniş halkalar ve silsileler içinde uzayıp gider ve bunun içindir ki, hayatla başlayan eğitim durmadan değişen bu dünyada hayatın sonuna kadar devam eder.”⁶¹

Eğitim toplumun iletişiminin bir sonucu olunca, toplumun en önemli ve devamını sağlamaştıran unsurlarından birisi olan ahlaki alanla da ilişkilidir.

“Eğitimin konusu çocukta genel olarak siyasi cemiyetin, özel olarak gireceği çevrenin kendisinden beklediği, istediği bedeni, ahlaki ve zihni halleri geliştirmektir”.⁶²

H. Raşit Öymen eğitim ile ahlak arasındaki bağın hayat boyu bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde sürdüğünü ifade eder.

“Eğitim her şeyden önce, ahlaki hayat münasebetleridir. Eğitsel olay sadece vakıalar halkası etrafında dönen bir şey değildir ki, bu münasebet hayat seyri boyunca kendiliğinden ve masumane bir şekilde cereyan eder ve zaruri olarak meydana gelir. Fakat sonradan veya aynı zamanda şuurly hale gelir. Yani mesuliyetleştirilmiş bir hale gelir, getirilir.”⁶³

2. Eğitimde Amaç

⁶¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, “Eğitim Fakültesinden Beklediklerimiz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 14, S. 156-157, Ankara 1968, s. 2.

⁶² Durkheim, s. 2.

⁶³ Öymen, *Eğitime Giriş*, s. 25.

Kişinin maddi ve manevi değerler konusunda yetiştirilerek, onun gelişiminin en son seviyesine ulaştırılması, toplumun istediği bir birey haline getirilmesi eğitimin amaçlarındandır.

“Terbiyenin gayesi büyümekte olan çocuğun maddi ve manevi kuvvet ve kabiliyetlerini ahenktar bir surette inkişaf ettirerek tekamülün mümkün olan en son mertebesine çıkarması, ferdi, ailesinin ve cemiyetin nafi bir uzvu; medeniyetinde en faal bir hadimi yapmaktır.”⁶⁴

Bedi Ziya ise eğitimin amaçlarını şu şekilde tarif eder.

“Terbiye ilminin gayesi, bütün devirler ve milletler için umumi geçerliği haiz bilgilere varmak, umumi ve beşeri olan sonuçlara ve kanunlara ulaşmaktır.”⁶⁵

Eğitimde manevi hayata ve ulvi değerlere, ahlaka büyük önem veren H. Raşit Öymen, eğitimin amacını maddeyi aşan değerlere ulaşabilme, bir ebedi olanı gözden uzak tutmamaya çalışmak olarak tarif eder. Çünkü insan olabilme değerler nizamıyla münasebet kurmakla ilgilidir.

Eğitimde manevi alan, kişinin bilgi, irade, duygu ve ahlaki boyutunu olumlu yönde etkileyecek olan bireysel ve toplumsal değerlerdir. Dürüst davranmak, çalışmada geri durmamak, sorumluluklarını iyi bilmek ve üstesinden gelmek için gayret göstermek vb. ahlaki değerlere örnek gösterilebilir. Eğitim, bilginin yanında bunları da kişiye kazandırmalıdır. Bu değerlerin kaynağı o toplumun dini, adetleri, gelenek ve görenekleri ve genel kabul görmüş kurallardır.

Eğitim, gelecek nesillerin daha mükemmel daha mesut bir hayata sahip olmaları için çalışır. Bunun için objektif değerler belirlenir ve aile, okul, ana-baba ve öğretmenler bunun

---

⁶⁴ Hasip Ahmet, s. 57.

⁶⁵ Egemen, s. 14.

için çalışırlar. Nesillerin devamı ile hem toplumun hem de eğitimin devamı sağlanmış ve eğitimin amacı belirlenmiş olur.

“Eğitimin ham maddesi nesillerin üretimi ile başlar. Fakat bu üretimin insan varlığı yönünden değerlendirilme niteliği, fizik yapısının üstünde manevi bir gelişme ile olgunlaştırılabilir. Gerçek üretim bu manası ile fizik üretim tamamlayan eğitim üretimi demektir.”⁶⁶

H. Raşit Öymen eğitimin, bireyi mutlu kılarak, iyi bir yurttaş haline gelmesine yardımcı olması gerektiğini savunur. Bunun içinde kültür hazinelerinin aktarılmasının esas olduğunu vurgular.

“Eğitim, şüphesiz ki tarihten süregelen devrinin etkisiyle şekillenen kültür hazinelerini aktarır. Her devrin yenilenen, kendine mahsus kültür hareketi vardır. Eğitim bu kültür hareketinden etkilenir ve kültürün amacını kendi bünyesinde aksettirir. Bu, eğitimin, kültür hareketiyle ilgili olarak, onun amacını aksettirmesini gösterir. Aslında eğitimin gayesi yetişen neslin hayattaki başarılarını sağlamak, toplumun mesuliyeti nizamında yerini doldurmasına ve böylece insanlığın da gelişmesine yararlı olmaktır.”⁶⁷

Eğitim bir kültürel aktarım meselesi ise, bu toplumun her alanını özellikle aileyi ilgilendirir. Eğitimin kalitesi aileye verilen önemle birebir ilgilidir. Bu açıdan, başta aile olmak üzere toplumun her alanına verilen önem, eğitime verilen önemin kendisidir. Bu da eğitimin niteliğini belirler.

“İnsani bir fonksiyon olan eğitimin niteliği, kültürün gelecek nesillere aktarılması faaliyetlerini gerçekleştirmekle canlılık kazanır. Eğitim hayvani hayatın organik tevarüsler yolu ile olan intikallerine ilave edilen şuurlu, gayeli ve planlı bir faaliyettir ki, yaşlı nesiller,

⁶⁶ H. Raşit Öymen, “Halkevlerinin Eğitim Felsefesi”, *Halkevleri Dergisi*, Özel S. 1, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1966, s. 1.

⁶⁷ Öymen, *Eğitime Giriş*, s. 19.

insani ve tarihi hayatlarını meydana getiren ideal varlığını, kendilerinden sonrakilere nakli ve buna göre onları yetiştirirler. Bunun için yaşlı nesillerin aktif ve bildirici, öncü faaliyetleri başta yer alacağı gibi, bunu alan yeni nesillerde şuurlu bir faaliyet karakteri taşır ve bunlara hazır olurlar, cevap verirler.”⁶⁸

Bu intikalin başladığı ilk yer ailedir. Aile manevi ve ahlaki gelişimin devamının ilk ve asli yeridir, manevi gelişimin yuvasıdır. Aile tabi bir birleşmenin ilerisinde hukuki ve manevi bir bünyedir.

3. Eğitimin Ana Faktörleri ve Şartları

H. Raşit Öymen’e göre insan hayatını şekillendiren ve insanın eğitimini etkileyen kuvvetler üç ana grupta toplanır.

“Kalıtım ve Çevre, Karşılaşma ve Kader, Planlı Eğitim ve Öğretim, insan hayatına büyük şekil verme kuvvetleridir. Bunların hepsi, her ne kadar aynı derecede ve aynı zamanda açıkça hissedilmemekle beraber, bir arada etkili olmaktadır. Ve insan, türlü dilekler karşısında bu veya öbür tesiri, daha tercihli ve istekli olarak benimsemeğe meyillidir.”⁶⁹

Çevrenin özelliği kişinin hem ruhiyatını, hem sosyal ilişkilerini, hem meslek seçimini kısacası hayata bakışını etkiler. Çevre daima bir perspektiftir ve kişinin kendisi ile ilgili bir derinliği vardır.

Ona göre, insanın istidat ve kabiliyetleri, çevrenin devamlı etkileriyle gelişirken onun şahsiyeti tedrici bir surette kendine mahsus şeklini alır. Fakat bunun dışında istikamet

---

⁶⁸ *A.g.e.*, s. 15-16.

⁶⁹ *A.g.e.*, s. 21.

değiştirme ve kesin dönüşler halinde fevkalade karşılaşmalarla, bazı insanlarla veya kader nevinden yaşamalar ve hadiselerle yolu değişir.

H. Raşit Öymen, böyle olayların insanın eğitiminin yönü ve şekli üzerinde etkili olduğu vurgular. Ona göre karşılaşma, insanın o ana kadar ki yaşayışını büyük ölçüde değiştiren veya hayat felsefesini yeniden şekillendiren fikirlerle, böyle fikirleri taşıyan insanlarla tanışması, büyük olaylar yaşamasıdır. Savaş, ölüm vb. olaylar kadere bağlanan olaylar olarak insan üzerinde etkilidir.

Karşılaşma insanın bizzat kendisinin yaşadığı, etkin olduğu bir olay iken; kader ağırlıklı olarak insanın elinde olmayan, onun dışında gelişen olayların etkisidir. Bütün bunlar, insanı dolayısıyla onun eğitimini etkileyen unsurlardır.

İnsan eğitimini etkilemekte karşılaşma ve kadere örnek olarak, H. Raşit Öymen'in kemik hastalığı sebebi ile Viyana'ya gitmesi ve burada hastalığını tedavi ettirirken, Viyana eğitim sistemini inceleyerek eğitimle ilgili yeni düşüncelere ulaşmasını gösterebiliriz. Özellikle Viyana'da bulunduğu sırada edindiği izlenimlerini Mektepçiliğin Kabesinde adlı eseri ile paylaşması H. Raşit Öymen'in Türk eğitim camiasında tanınmasında büyük rol oynamıştır. Böylece H. Raşit Öymen'in Viyana serüveni onun eğitim anlayışında karşılaşma ve kader nevinden bir dönüm noktası olmuştur.

Bununla beraber planlı bir şekilde verilen eğitim ve öğretim insanı şekillendiren en büyük amillerden birisidir. Bu süreçte eğitimin en önemli faktörlerinden biri de öğretmendir.

“Öğretmen eğitimi etkileyen sayılamayacak kadar çok olan bu faktörler içinde karakterin nakışları üzerinde iradesi ile hareket eder. Ve bu varlıktan şuurlu bir seçim ve

ayırım yapar ve onun olacağına, olması lazım gelene müessir olmaya çalışır ve oluş halindeki insanın yanında veya karşısında yer alır.”⁷⁰

4. Eğitimin Gücünün Sınırları

H. Raşit Öymen, insanın hayvanlar gibi belli davranışları yapan değil, eğitilen, tekamül eden, aldığı mirası, bilgiyi bir üst seviyeye çıkaran varlık olarak sayar ve insanı eğitmeye en layık canlı olarak görür.

İnsan çevreye, hayat şartlarına uyması için yeni yollar bulması ve bunu aktarması, sosyal ilişkilerini yönlendirmesi onun ayırıcı özelliğidir. Ancak insan tabiatın etkisinde kalsa da asıl şekillenmeyi sosyal çevresinden alır. Çevreye uymak, seçim yapmak gibi yetkilerini kullanır.

Eğitimde çocuğun doğuştan iyi, doğuştan kötü ve nötr olarak doğduğunu, eğitimin bunu fazla değiştiremeyeceğini savunan iyimserlik ve kötümserlik konusundaki görüşleri verdikten sonra, bu konuda, insanın veya çocuğun iyi birisi de, kötü birisi de olabileceğini ifade eder. Bu iki yönde misallerin çoğaltılabileceğini söyledikten sonra şunları ifade eder.

“Bütün mesele mutlak acz ve mutlak iktidar kutuplarından birine saplanmayıp eğitimde esas olan istidat ve kabiliyetin gelişme potansiyelinin değerlendirilmesidir. Bu da umumi bir ölçü taşımaktan ziyade insandan insana değişen bir durum arzeder.”⁷¹ A

Ayrıca eğitim, istikbale yönelen bir tesirler silsilesi olduğu için çocuğun getirdiği mayayı en iyi şekilde işlemek ve şekillendirmek görevini taşır. Bu sebeplerdir ki eğitimcilerin iyimser görüşlere daha çok yatkın olması mesleklerinin icabı olarak mütalaa edilebilir. Bu, insanı tabiat açısından veya cemiyet ve manevi ilimler cephesinden mütalaa etmekle ilgilidir.

---

⁷⁰ A.g.e., s. 24.

⁷¹ A.g.e., s. 31.

Ona göre, eğitim olayının tesiri yönünden mutlak acz veya mutlak iktidar şeklinde, eksi veya artı yarışması ile değerlendirmekten ziyade her şeyden önce insan varlığını ve onun gelişme şartlarının tanımak yerinde olacaktır. Bu da bizi tabii olarak fert ve cemiyet problemi başka bir deyimle, tek insanın doğuştan gelen yapısı, kalıtım faktörleri ve kendi başına yapacağı hamleleri ile onun kültür çevresine paralel gelişim problemleri karşısında bırakacaktır.

5. Biyolojik Açıdan Eğitim

H. Raşit Öymen, eğitimi biyolojik açıdan ele alır ve şunları ifade eder.

“Biyolojik açıdan eğitim bir büyüme olayı, bir serpilme ve gelişme hadisesi olarak mütalaa edilmiştir ki buna göre insan da bitkiler ve hayvanlar gibi iki cinsin tohum veya yumurtalarının birleşmesinden meydana gelir ve bir çocukluk devresi geçirirler ki bu büyüme hadisesi ağaçlarda, mevsimlerin değişmesiyle bariz bir şekilde görülür. İnsanda ise muayyen hamleler, sıçramalar ve onu takip eden duraklamalar halinde boy atması ve genişliğine büyümesi halinde görülür.”⁷²

H. Raşit Öymen’e göre biyolojik açıdan çocuğun eğitiminde ve onun biyolojik gelişiminde oyun oynamanın önemli bir yeri vardır.

Oyun gelişigüzel ve serbest bir nizama tabi olmakla beraber çocuğun ruhi ve sosyal bünyesinin de hareketli bir alanını teşkil eder. Adeta çocuğun dünyasının yerini tutar. Bu suretle denilebilir ki oyundan çalışma, öğrenme, idrak, taklit arzu ve meyilleri de insandaki

---

⁷² *A.g.e.*, s. 34.

canlılık dirilik kuvvetini gelişmenin, denenmenin ve türlü idmanların içinde inkişafa götüren bir aktivitenin kaynağı olur.

Çocuk oyunda şunları hissetmektedir.

“Çocuk oyunda bedeni ve ruhi büyüme, artan ve taşan kuvvet gücü faaliyet imkanını bulur ve başarı hislerini dener. Muhayyilenin çocukta müessir olan sihirli kuvvetine geniş bir ufuk açar ki oyunda cansız şeylerden canlı bir çevre meydana getirir. Oyun neşesi ve şevki, oyun arkadaşları halkası içinde de genişleyerek ilerdeki sosyal intibaklarına da yararlı olur. Oyundaki faaliyet zorlamaksızın ve saf şekilde cereyan etmesi suretiyle bir vazife halinde verilen işlerden ayrılır ki burada itsele ve neşeyle yapılmış olması bariz bir karakter taşır. Çocuk oyunları bir nevi maksatsız gibi görünen kendi kendini yetiştirme ve hazırlama, yani kendini eğitime faaliyetidir. Oyun hayata hazırlık teorisi diye de karakterize edilebilir.”⁷³

H. Raşit Öymen oyunu ilk çocukluk devresinin vazgeçilemeyen bir öğrenme ve öğretme şekli; ikinci çocukluk ve gençlik devresinde de insanın oluş faaliyetine yardımcı bir vazife, sosyalleşmenin bir aracı olarak görür.

Çocuk ilk çocukluk devresinde oyun sayesinde hayatı tanır, öğrenir ve hayata bağlanmaya başlar. Bu yüzden eğitim-öğretim faaliyetleri oyuna önemli bir yer vermelidir. İkinci çocukluk ve gençlik devresinde de oyun sayesinde insan kendini ve sosyal hayatı daha iyi anlar ve ikisi arasında kıyaslama yaparak sosyal hayatta yerini almaya çalışır.

6. Sosyolojik Açıdan Eğitim ve Eğitimde Toplum – Birey İlişkisi

İnsanın doğmadan önce biyolojik çevresi ve gelişimi vardır. Doğduktan sonra bu gelişimini devam ettirmekle beraber, hayvanlardan farklı olarak insan, sosyal çevre oluşturmaktadır.

---

⁷³ *A.g.e.*, s. 34-36.

İnsanın sosyalliğe çok ihtiyacı ve kabiliyeti olan tek varlık olduğunu ifade eden H. Raşit Öymen; eğitimin bu büyüyen, gelişen, aletler yapan ve sosyal ilişkiler kuran bu canlıya yardımcı olacağını söyler.

“Sosyal münasebetler kurma ihtiyacı ve kabiliyeti yeni ve yaratıcı şekilleriyle insana mahsustur. Bu yüzden ki büyüyen insan anlamak ve öğrenmek ister. Çünkü başkalarıyla bir arada ve birlikte yaşamak ister. Bu durum biyolojik hayat devresinde iken yani çocuğun anne karnındaki devresinde fiziki bir iştirak haliyle görüldüğü gibi doğumdan sonra da annedeki koruma içgüdüğü ve çocuğun korunma ihtiyacıyla aile beraberliğinde ve toplumda devam eder.”⁷⁴

Fert ve cemiyet birbiriyle bütündür. Yaşlı ve genç nesillerin birbiriyle etkileşimi kaçınılmazdır. Böylece genç nesilleri de hesaba katarak geleceğe hazırlanma aynı zamanda da yaşlı nesillerle de bitişikliği muhafaza önemli bir hudut noktası teşkil eder.

Yeni bir toplum yeni bir fert yetiştirecektir. Yenilenme içinde olan toplumun fertleri bu yenileşmeden nasibini alacaklardır. Bu yenileşme siyasi eğitim rehberliği ile düzene konulmalıdır.

“Bu da eğitimin biyolojik açıdan olduğu gibi sosyolojik açıdan da ayrıca rolü olduğu, yani eğitimin cemiyetsiz olamayacağı telakkisine karşı cemiyetin de eğitimsiz olamayacağı; aile, halk, millet ve cemaatlerin devamı ve bekası için eğitsel bir ihtimam görmesi, kısaca karşılıklı şartlarla birbirini tamamlaması mümkün olabilir.”⁷⁵

Eğitimi sadece öğretmen ve öğrenci arasında dönüp dolaşan bir münasebetten ibaret saymayıp, okulu ve dersaneyi bir topluluk hayatı olarak değerlendirmeli ve ferdi çalışmalar

---

⁷⁴ *A.g.e.*, s.40.

⁷⁵ *A.g.e.*, s.40.

yerine gurup çalışmalarıyla, öğretim ve eğitimde iş birliği kurulmalı, eğitim öğretimin sosyal şekilleri ve teşkilatı ile takviye edilmelidir

Eğitimde bireyin ve onun değerlerinin esas alınmasını savunan ve bunun karşısında toplumu ve toplumun değerlerini esas alan görüşler konusunda, ferdi esas alan akıma İndividüel Pedagoji, toplumu esas alan görüşe de Sosyal Pedagoji der.

H. Raşit Öymen bu eğitimde toplumun mu yoksa bireyin mi değerleri esas alınmalıdır görüşü hakkında şunları ifade eder. Aslında eğitim bakımından fert ve cemiyet münasebeti ayrılmaz bir bütün teşkil eder. Fertler olmadan bir cemiyet varlığı düşünölemeyeceği, cemiyetin tesir ve etkisinin beraberliğinden uzak kalabilecek bir eğitim düşöncesi nazari olarak kabil olsa bile ameli bakımdan mümkün değildir.

Buna göre fertlerin ayrı ayrı ve birbirinden tamamen tecrit edilmiş bir sahada mütalaa edilmesi mümkün olmadığı gibi tek taraflı bir değerlendirme eğitimi bir takım değişmezliklere mahkum eder. Yani cemiyetle ilgisi kapalı ve kesik bir insan, yahut cemiyet içinde kaybolmuş, erimiş bir insan ki her ikisi de hür gelişimin değil belki dar muayyen bir halkanın içinde dönüp dolaşmaktadır.

“Hakikatte cemiyetsiz bir fert ve fertsiz bir cemiyet olamayacağı gibi sensiz bir ben ve bensiz bir sen var olamaz. Ancak ferdin kendi yaratılış ve doğuştan gelen hat ve istikametinde yetiştirilmesiyle yetinen, yani ferdin değerler aleminden alacağı tesirleri benimsemeyen bir görüş onu ilkel bir durumda bırakabileceği gibi doğuştan getirdiği kusur ve pürüzlerin düzeltilmesi imkanından da mahrum bırakabilir. Hatta menfi bir takım sonuçlara sürükleyebilir.”⁷⁶

7. Eğitim ve Planlama

---

⁷⁶ A.g.e., s. 32-34.

Eğitimde planın önemine büyük vurgu yapan H. Raşit Öymen, plan ile eğitimin önceki tecrübeleri ile günün yeniliklerinin kaynaştırılmasını ister. “Eğitim planlarının harcı, eskinin canlı kalanları ile yeninin taze ruhudur. Böyle bir kaynaşmanın formüllerini, araştırıp bulmak aksiyona, işe kalbetmek! İşte kısaca eğitim davamızın muhtaç olduğu yeni plan, böyle bir görüşü aksettirmelidir.”⁷⁷

“Plan her şeyden rasyonel bir zihniyetin istikrarlı bir hayatın ifadesidir. Ve bu günkü idaresinin hatta bir ev idaresinin vazgeçilmez şartıdır. Bunun aylık yıllık veya beş yıllık ölçüleri bazı politika skolastikçilerinin ileri sürdüğü gibi rejimlerde değil belki işin hacmine, yüküne bakan bir farktan ibarettir. Bu manasıyla Plan Statik ve şematik değil dinamik bir çerçevedir.”⁷⁸

“Etraflı ve esaslı bir kalkınma planı çalışması köy okuluna varıncaya kadar tarihin tekamül seyrine ve yeni çağın taleplerine intibak ettirilmek zorundadır. Halbuki biz çok defa mevcudun otomatik üretimleri ile yeni müesseseler açtığımız fikrine sahip olmuşuzdur.”⁷⁹

B. ÖĞRETİM

1. Öğretimin Tanımı ve Ne Olduğu

“Öğretim, bir amaçla yapılan, öğrenme veya öğretme işidir. Öğretim öğretmenin veya öğretmen yerine geçen bir kimsenin, bir amaçla başka bir kimseye bilgi, alışkanlık, maharet ve ideal kazandırması işidir.”⁸⁰

⁷⁷ H. Raşit Öymen, “Eğitimde Planlama”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 7, S. 77, Ankara 1961, s. 2.

⁷⁸ H. Raşit Öymen, “Plan ve İşgücü”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 94-95, Ankara 1962, s. 1.

⁷⁹ H. Raşit Öymen, “Kalkınma ve Eğitim Davamız”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 96-97, Ankara 1962, s. 2.

Öğretim çocuğa bilgi, maharet ve eğitsel alışkanlıklar verme faaliyetidir. Çocuğu sosyal bakımdan geliştirme, ona cemiyetin değer yargılarını işlemidir. Öğretimin amacı bilgiyi, becerileri çocuğa aktarmaktır.⁸¹

H. Raşit Öymen, öğretimi bilgi ve becerilerin yetişen nesle aktarılmasının, maledilmesinin yapılışı olarak tarif eder. Öğretim bu aktarma işinin adıdır. Bu yüzden de öğretim deyince okul, eğitimin yapılış tarzı ve metot akla gelmektedir.

H. Raşit Öymen'e göre bilgi ve beceriler aktarılırken öncelik becerilere verilmelidir.

“Olaylardan hareket edip hünelerinin hayati ihtiyaç ve arzuları tatmine yaradığı nazari dikkate alınca bunu eğitime de tatbik etmenin doğru ve lüzumlu olacağı tabiidir. Hakikatte hayatta en önemli olarak görünen bu cihet, eğitim müesseselerinde de ön safa alınmalıdır. Nihayet hünere ve bilginin tahsil ve eğitim ile olan münasebetine gelince, tarihi inkişaf itibarıyla nazara çarpan; hünere asıl, bilginin ise daha sonra olduğudur. Bu nokta aynı zamanda bilginin yüksek olduğunu ve beşeri kültür ile işlendiğini gösterir.”⁸²

Ancak beceri ve bilgi iç içe olduğu için yeni bir bilgi yeni bir beceriye kapı açar. Dolayısıyla iyi bir eğitim ve öğretim hem beceriye hem de bilgiye aynı şekilde dayanmalıdır. Bu da bilgi ve becerilerin birleştirilmesini, birbirine dayanak haline getirilmesini gerektirir. Bilgi ve beceriler birleştirilirken, tasavvurlarımızın, algılarımızın genelden özele, karmaşıktan basite, bütünden parçalara gittiği dikkate alınmalıdır.

H. Raşit Öymen'e göre öğretim insanın fikir tarafının yanında his ve irade yönünü de ağırlık vermeli, onu geliştirmelidir.

⁸⁰ Cavit Binbaşoğlu, *Öğretim Metodu ve Uygulama*, Kardeş Matbaası, Ankara 1965, s. 5.

⁸¹ Cevdet Demiray-İbrahim Özgür, *Genel Öğretim Metodu*, Türkdili Basımevi, Balıkesir 1948, s. 8.

⁸² H. Raşit Öymen – N. Adil Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, Maarif Basımevi, İstanbul, s. 8.

“Hakikatte öğretimin yükselten ve asalet veren ideal ve insani vazifesi, hissi ve iradi hayatımızın inkişafında toplanır. Bu günün eğitimin gelişimi dünkü gibi sadece zihniyetçi değil, belki daha ziyade iradecidir. Onun için derslerimizde hisleri yükseltmeğe ve iradeyi kuvvetlendirmeye büyük bir önem verilmelidir.”⁸³

2. Öğretimin Konusu ve Programlar

Çocuğun elde edeceği bilgiyi ve bu bilgi yardımıyla kuvvetlerini nasıl harekete geçireceğini ders konuları ve programlar tespit edecektir. Ders konularının seçilmesinde ve tespitinde pedagojiden ve psikolojiden başka devletin, ilmi araştırmaların, pratik hayatında tesiri vardır.

“Ders konularını milli, iktisadi, sosyal, ilmi, bedii ve ahlaki v.s. hayattan almak ve bu suretle çocuğu mensup olduğu cemiyetin kültürüne karşı yabancı bırakmamak lazımdır. Her ne kadar çocuk okula gelmeden, hariçte bu hayatla karşılaşacaksa da öğretimin ve eğitimin vazifesi onun bu hususta en çok istifadesine ve cemiyete uymasına çalışmak ve noksanlarını tamamlamak ve bu belirsiz karışık bilgiyi açıklamak, çocuğa bu hayatın uyanıklığını vermek olacaktır.”⁸⁴

H. Raşit Öymen’e göre konuların seçiminde eğitim ve psikoloji açısından şu iki ilkeye dikkat edilmelidir. Okul hayat demek olduğundan, konularda bizzat hayatın içinden alınmalı, hayatı temsil etmelidir. Konular tespit edilirken çocuğun algı ve yetkinliklerine, genel seviyesine, çeşitli gelişim aşamalarına uygun olmalıdır. Derslerde verilen bilgiler bir seçime tabii tutulmalı, lüzumsuz ve çocuğu alakadar etmeyenler atılmalıdır.

---

⁸³ *A.g.e.*, s. 19-20.

⁸⁴ *A.g.e.*, s. 37.

“Derslerde verilen bilginin lüzumsuz olanları atılmaz, işe yarayacak olanların arasındaki karşılıklı münasebet ve bağ gözetilmeksizin tertip olunursa bu bilgi çocuğun ruhunda kenarda bucakta kalan dağınık ve perişan bilgi kabilinden olacak ve hiçbir terkibi bir karakteri haiz olmayacağı gibi çocuğun hayatı ve eğitimi üzerinde müspet bir faydası da görülmeyecektir.”⁸⁵

Ders konularını ve maddelerini toplayan, öğrenci ile öğretmeni gayeye ulaştıran programa ders programı denir. Öğretmen ne öğreteceğini bu programda bulacaktır.

“Programla tespit edilen dersleri, haftanın günlerine ve günlerin muhtelif saatlerine göre ayıran ders cetveli; pedagojik şartlar, sağlığı koruma kaideleri, okulun karakteri ve hususiyeti; sınıfların, ders odalarının, salonların sayısı, kız, erkek veya karışık okul olması, öğretmenlerin sayısı, grup veya sınıf usulünün tatbik edilip edilmediği, binada çifte öğretim veya yarım gün tarzına göre çalışılıp çalışılmadığı, okulun laboratuvar, beden eğitimi, resim salonu, kütüphane, yıkanma yerleri olup olmadığı nazarı dikkate alınarak tanzim olunur.”⁸⁶

H. Raşit Öymen, programın en önemli özelliklerinden biri olarak öğretmene faaliyet, esneklik ve hürriyet imkanı vermesinde görür. Ayrıca programlar düzenlenirken, ders konuları öyle sınıflandırılmalıdır ki birinci konu arkasından gelen konuya yer versin ve onu diğer konuya hazırlasın. Ayrıca birbiriyle ilgili konular aynı ders yılında yer almalı ve aralarında sıkı bir bağ bulunmalıdır.

3. Öğretimde Metot (Nasıl Okutacağız)

---

⁸⁵ *A.g.e.*, s. 49.

⁸⁶ *A.g.e.*, s. 62.

“Öğretim metodu, öğretim işini yapan veya ilerde yapacak olan kişiye - öğretmene- öğretme işinde nasıl bir yol takip etmeleri gerektiğini öğreten tatbiki bilime öğretim metodu denir.”⁸⁷

Öğretim metodunun çok tarifi vardır diyen H. Raşit Öymen, metodun tarifinden ziyade taşıması gereken özellikleri sıralar. Bunlar metodun ekonomik, mantıklı olması, çocuğun tüm yönlerini göz önünde bulundurması, tekniğe ve sanata uygun olması; öğretmeni de dikkate almasıdır. Özellikle çocukların fizyolojik ve psikolojik tüm yönlerini dikkate almalı, öğretmene esneklik tanınmalıdır.

“Bu cihet dikkate alınmayarak, disiplini, ruhbilim, eğitim bilim ve toplum bilim gibi ilimlere ve sanatlara dayanan öğretim meselesini, kendi başına mücerret olarak düşünmek basit şekilcilikten ileri geçmemek demektir. Öğretim metodu, öte yandan, çocuk ruhuna olduğu kadar, öğretmenin şahsına, ölçülerine ve tatbik ettiği teşkilata, daha sonra öğretim müddetinin kullanılış biçimini gösteren programa, derslerin müfredatına, bir derste veya bir derste veya bir bahiste takip olunacak genel öğretim safhalarına bağlıdır. Buna göre genel öğretim metodu; öğretimin gayesinden, konusundan, türlü metot ve tarzlardan bahsetmiş oluyor.”⁸⁸

Diğer taraftan eğitime hizmet eden bir öğretim, çocuğun gelişmesinde eğitiminin tamamlanması için, fikir eğitimi yanında irade, his ve ruhi faaliyetlerin iştirakini sağlamalı ve onların eğitimine önemli bir yer ayırmalıdır. Burada bellek, hayal ve dikkat gibi ruhi faaliyetlerin eğitimi önemlidir.

“Öğretmen konularla derinden meşgul olmalı, çocuğu yer ve zaman itibariyle yakından alakadar eden konuları seçmeli ve ortamı ilgi çekici şekilde düzenlemelidir.

⁸⁷ Binbaşıoğlu, *Öğretim Metodu ve Uygulama*, s. 5.

⁸⁸ Öymen – Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, s. 3-4.

Çocukların kendi kuvvet ve gayretlerine yer vererek öğretmelidir. Öğretim duyuların izlenimlerine yer vermeli, bütün duyu organlarına hitap edecek tarzda düzenlenmeli, ekonomik, kısa zamanlı ve basit çarelerle yapılmalıdır. Öğrenilecek konular sınırlandırılmalı, ders içinde öğretilmeli, öğretim sık sık kontrol edilmelidir.”⁸⁹

Normal bir çocuğun öğrenmesinde hayal önemlidir. Bunun için, öğretmen, hikaye etmekten, bütün teferruata varıncaya kadar kendisi söylemekten ziyade bunu çocuklara bırakmalı ki bir kısmını da hayaliyle onlar tamamlasınlar.

H. Raşit Öymen’e göre, tümevarım, tümdengelim, analiz, sentez gibi mantıki metotların yanında; gözlem, soru-cevap, beraberce söyleme, ödevler gibi metotlar yararlı bir şekilde kullanılmalıdır.

Ayrıca derslerin sadece kuramsal olmamalı ve çocukların istifadeleri için doğal çevre ve eşyayı sınıfta temsil edecek olan eşya koleksiyonlarından, modellerden, resim ve tablolardan yararlanılmalıdır. Öğretmen dışardan getirdiği yahut tahtaya çizdiği resim ve şemaların öğretimde çok faydası vardır. Olaylar sınıfta canlandırılmalı ve dramatize edilmelidir.

H. Raşit Öymen, çocuğun, içine istediğimiz bilgileri doldurabileceğimiz bir kap olmadığını, içeriden dışarıya doğru büyüyen ve açılan canlı bir varlık olduğunu söyler. Dolayısıyla çocuğun en samimi iç güdülerini dikkate almayan bir öğretim buz üstüne yazı yazmış gibidir.

Eğitimin sırrı çocuğun doğal temayüllerinden yararlanmasında, onun gelişimine çalışmasındadır. O, önemli içgüdü ve ilgilerin başında faaliyet içgüdüsünü sayar.

“Çünkü insanın yaptığı ilk faaliyetler bedeni faaliyetlerdir. Dolayısıyla okulda çocuğun el ve beden faaliyetlerine öncelik vermeli, ders ortamını, araç gereçlerini buna göre

---

⁸⁹ A.g.e., s. 12-18.

düzenlemelidir. Öğretimde duyuların önemli bir yeri olduğu için, gözleme, belirli olay ve nesnelere yer vermelidir.”⁹⁰

C. BİLİMSEL BİR DİSİPLİN OLARAK EĞİTİM

1. Eğitim Bilimi

Eğitim Bilimi, belli amaçlara göre insanların davranışlarının planlı olarak değiştirilmesi ve geliştirilmesinin yasa ve ilkelerini bulmaya ve bu amaçla teknikler geliştirmeye çalışan bir bilim dalı olarak tarif edilir.⁹¹

H. Raşit Öymen’e göre ise bilimsel bir disiplin olarak eğitim ve bu mihvalde Eğitim Bilimleri, eğitimin neden bahsettiğini, konusunu, ne şekilde hareket ettiğini, eğitim ilkelerini ve gerçeklerini inceler.

“Eğitim bir sanat bir bilim olarak çocuğun bedeni – ruhi ve manevi gelişmesine yardım ederken onu cemiyetteki mesuliyetli hayatına da hazırlar. İster bir fiil ve hareket, isterse bir düşünce olarak tezahür etsin insan yavrusunun yetiştirilmesine ve kemâle ulaşmasına götüren, davranışlar, örnekler ve tedbirler sistemi bu bilim dalının alanını teşkil eder.”⁹²

Başlarda çocuklarla ilgilenilen bir ilim dalı olan eğitim, bu dar anlamın çerçevesini zaman içinde aşarak bir yandan çocuğun da ilerisinde gencin hatta yetişkinlerin eğitimine ait problemleri içine almış, öte taraftan tatbiki sahadan ilmi istikamete yönelerek derinleşmiş ve müstakil bir ilim dalı olma yoluna girmiştir.

⁹⁰ A.g.e., s. 30.

⁹¹ Nurettin Fidan – Münire Erden, *Eğitime Giriş*, Alkım Yayınları, İstanbul 1998, s. 33.

⁹² Öymen, *Eğitime Giriş*., s. 6.

Eđitim Bilimi'nin konusu hakkında da Őunları dile getirir. "Eđitim ve ođretimin niteliđini dűŐunce faaliyetleriyle temelleŐtirmek, eđitsel műnasebetleri çeŐitli Őekilleri sonuçları ve nedenleri ile bir arada araŐtırmak ise eđitim biliminin konusunu teŐkil eder."⁹³

Eđitim bilim olarak dallara ayrılrsa da esasında o bir bűtűndűr. Onun bilim dallarına ayrılması bu bűtűnűn gűlenmesini sađlayan farklı kollar oluŐturmasıdır.

"Eđitim gerçeklerinin bu farklı ve ayrı ayrı sahalارına takılıp kalmayan bir pedagojik bir tefekkűr veya bilimsel eđitim ise bu alanın umumi sahası űzerinde toplanır. Yani eđitimin niteliđini, amacını, imkan hudutlarını, Őartlarını ferde ve cemiyete gűre manalandırılmasını yapar ve her tűrlű műnasebetlerini inceler, kısacası pedagojik tefekkűrű esas mihver olarak alır. Eđitimi sistemleŐtirir ve pratik kurallara dayanan ameli eđitime ıŐık tutar ve istikamet verir."⁹⁴

2. Eğitimle İlgili Bilim Dalları

H. Raşit ymen, eğitimi ilgilendiren ve eğitime yardımcı olan bilim dallarını Şu Şekilde sıralar.

"Eđitimin muteber bilgilerini, ruhi sistem fonksiyonlarını ve ruhi hayatın kavramlarını araŐtırma psikoloji ile organik fonksiyonları, vűcut yapısı, konstelasyonu ve vazifelerini inceleyen fizyoloji, biyoloji hatta antropoloji bu hususta tam bir fikir elde etmek için zaruri bilim dallarıdır. Ayrıca sosyoloji, ahlak, sanat ve estetik bilimleri de bu ilk kategoriye dahil olur."⁹⁵

Cemiyet içinde ve cemiyet vasıtasıyla eđitim esası hakim bir deđer kazanırsa bu taktirde manevi bilimlerden bűyűk yardım bekler. Bu yardımcı bilimlerin her biri kendi

⁹³ *A.g.e.*, s. 7.

⁹⁴ *A.g.e.*, s. 7.

⁹⁵ *A.g.e.*, s. 12-13.

açılarından konuları araştırır ve incelerken eğitim bilimleri, birinci planda tesir etme ve şekillendirme, kısacası eğitsel maksatlar ve ölçülerle bu gerçekleri değerlendirir.

2.1. Eğitim – Felsefe İlişkisi ve Eğitim Felsefesi

H. Raşit Öymen, eğitimi pratik yönüyle başlatır ve arkasından eğitimin bilgilerinin oluştuğunu söyler. Yani eğitim, bilimselliğini pratik sahadan aldığı bilgi ve tecrübelerle oluşturur. Bilim haline gelen eğitim arkasından felsefesini kurar.

“Felsefe insanın teorik düşünme ihtiyacından, bizzat kendisinin dünyadaki varlığının niteliği hakkında aydınlanmak ihtiyacından doğduğu gibi eğitim felsefesi de eğitimin amacı, olayları ve tatbikatı üzerinde böyle bir vuzuha aydınlığa erişmek zaruretinden doğmuştur. Bu sebeple şimdiye kadar bilimsel pedagojinin, felsefe tarihi içinde incelenmesi gerekmiştir.”⁹⁶

Ona göre bir çok filozof aynı zamanda bir pedagoğ veya onların hocaları olmuştur. Nitekim ilk öğretmenler diye anılan Sokrat, Eflâtun, Aristo, İbni Sinâ, Gazâli'den bu yana felsefe ve pedagoji tarihleri sayfalarında bu münasebetlerin karşılıklı tesirleri görülmektedir. Bu derin ve içten münasebetleriyle eğitim, kişinin kendisindeki cevherin onun tabiatına ve davranışlarına dayanılması suretiyle yeni kazançları sağlayan düşünceler silsilesi halinde mütâlaa edilmiştir. Bu düşünceler şüphesiz ve boş yere olmamış, belki tarih içinde görüldüğü gibi geleceğe ve yeni şekillenmelere de yol açmıştır.

Ona göre Felsefe ile bilimlerin verileri bir dünya ve hayat görüşü açısından ve tenkidi yollardan aydınlanmak gücünü kazanırlar. Böyle felsefi bir şuurla hakiki bir iç gelişmeye eğitsel araştırmaların tenkidi şuuruna ulaşırlar. Eğitimde böyle bir tenkide baş vurarak bir nevi felsefi pedagoji karakterine sahip olur. Temel katıyla çatısının bu ahenkli yapısıdır ki, pedagojiyi birleştirici kökü olan felsefede bütünleştirir.

---

⁹⁶ *A.g.e.*, s. 8.

2.2. Eğitim ve Siyaset

Siyaset ve eğitim ilişkisi konusunda çok hassas olan H. Raşit Öymen, güncel siyasi akımların eğitimin temel ruhuna karışmamasını ister. Çünkü eğitimin temel dinamikleri bellidir ve bunlar sürekli. Oysa siyaset güncelliği ve geçiciliği ifade eder. Yani partizanca bir siyaset eğitime karışmamalıdır.

“Siyasetin girdiği yerden eğitim kaçır, gider diye bir söz vardır. Diyacaksınız ki eğitimin siyasetle ilgisi olmaz olur mu? Ve daha ilk çağlarda bile büyük filozoflar insan için ‘Siyasi bir hayvandır dememişler miydi? Elbette ki eğitimin de kendine özgü bir siyaseti vardır. Ama bu siyaset parti devleti olma yoluna girenlerin izleyebileceği bir siyaset değil, belki geleceği kucaklayan kuşakların eğitimiyle ilgili ve kendi dokusuna ve yapısına ilişkin bir siyasettir.”⁹⁷

Çünkü parti iktidarlarının partizanca uygulayacakları siyasetleri sadece anayasalara dayalı devlet kavramı ile değil belki eğitim kavramının ilkeleriyle de bağdaşamaz. Kanunlarımızın temeli olan Türk Anayasası, Türk Devletini milli Demokratik, Laik bir Sosyal Adalet Devleti olarak nitelediğine göre, eğitimin güdeceği amaçlarında bu ilkelere dayalı olması gerekir.

Peki iktidara gelen bir siyasi akım eğitimle ilgilenmeyecek mi? Bu konuda H. Raşit Öymen partinin siyasi düşüncesi ile değil, yukarıda ifade edilen, ülkenin temel dinamikleri ile eğitim öğretim sahasında faaliyet göstermesini ister.

“Çok partili rejimlerde ise, ayrı ayrı partilerin kendi açılarından görülen bir maarif ve eğitim kavrayışı bulunduğu veya bulunması gerektiğine de, iktidara gelen partilerin eğitim

---

⁹⁷ H.Raşit Öymen, “Siyaset ve Eğitim”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 22, S. 264-265, Ankara 1977, s. 1.

teşkilatı üzerinde buna göre bazı davranışları olacağıın da kabul etmek yerinde olur. Ancak burada iki esaslı noktayı gözden kaçırmamak gerekir. Birincisi devletin temel çatısını kuran ve bakımdan bütün partilerin, kendilerini bağlı sayması gereken ana yasaların, çerçevesi dışına çıkmamaları. İkincisi, bir milli müdafaa cephesinin, bütünlüğü gibi, Milli Eğitimin de milli vazifeler karşısında istikbalin bütünlüğünü ve emniyetini daima koruması gerektiği hakikatidir.”⁹⁸

H. Raşit Öymen’e göre partizanlık ve bölücülüğün eğitime sokulması eğitimin tuğla kalıbı gibi ele alınmasına neden olacaktır. Eğitimin belli kalıpları olmaması gerekmektedir.⁹⁹

H. Raşit Öymen’in üzerinde durduğu ve eleştirdiği hususlardan birisi de, eğitimle ilgili sorunlarımızın çözümünü hep dışarıda aramamız ve bulduğumuz çözüm önerilerini aynen kendimize uygulamaya çalışmamızdır.

Ona göre Türk eğitimiyle ilgili meselelerimiz ve bunların çözümleri yine kendi içimizdedir. Dolayısıyla eğitimle ilgili konularda sorunların çözümünü dışarıda aramamalı, bunları kendi kendimize çözmelidir.

“Ve nihayet kendi yatağının kuvveti ile değil de, dışarıdan taşınacak su ile bir değirmenin döndürülemeyeceğini de atalarımızın ne vakitten beri söyleye gelmişlerdir. Hele maarif gibi bir milletin manevi yapısı, değerleri ve tarihi gelişmeleri içinde vücut bulan ürünleri, bir demiryolu döşemesi gibi sınırlardan sınırlara hemen kavuşturacağımıza inanmak eğitim hadisesinin ve faaliyetinin amillerini ve unsurlarını bilmemek olur. Eğitime gelince, ana sütünü emerek gelişen yaratıklar gibi, bu hayat, verimini ancak kendi dilinde bulabilir.”¹⁰⁰

⁹⁸ H. Raşit Öymen, “Beklenen Davranışlar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 41, Ankara 1958, s. 2.

⁹⁹ H. Raşit Öymen, “Beşinci Kurultay Çalışmaları”, *İlköğretim Dergisi*, c. 1, S. 16, Ankara 1939 s. 245.

¹⁰⁰ H. Raşit Öymen, “Beşinci Yılım Özlemi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 49, Ankara 1959, s. 2.

Eğitim hayatımızın göze görünen, hatta görünmeyen boşluklarını yoklayarak muhtaç olduğumuz reformu, tıpkı milli mücadele yıllarında olduğu gibi, düşüncelerimizin ve bilenlerimizin ortaklaşa emekleri ile meydana koymaktır.

“Maarif reformu, her şeyden önce bir fikir ve bir zihniyet inkılabıdır. Böyle bir zihniyet inkılabı, statik kadrolara yapışan ve her devirde tekerlek olan elemanlarla yaratılamaz. İstikbali kucaklayabilen öncülerin savaşçı ruhu ile fethedilebilir. Kültür değerlerini yoğurarak geliştirilebilir. Üniversitelerin ve milli teşekküllerin işbirliği ile yürütülebilir. Öğretmenlere güven ve heyecan duygularını aşılama ile yayılabilir.”¹⁰¹

2.3. Eğitim ile Ahlak, Manevi Değerler ve Din İlişkisi

H. Raşit Öymen dinin toplumun önemli kurumlarından birisi olduğunu dolayısıyla eğitim öğretimin, insan hayatında önemli bir yere sahip olan dinden bağımsız olamayacağını ifade eder.

“Dinin hayat şekillerini -hiç değilse muayyen çağlarda- kapsayan bir kuvvet merkezi olduğu göz önüne alınırsa, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin bu kaynaktan mülhem olmaması düşünülemez.”¹⁰²

Eğitim insan yaşamını tüm yönleriyle kapsamalıdır. Bu yüzden insanı dış dünya, doğa ve tüm hayatı karşısında aktif hale getiren; onu ve okulda da öğrenciyi, hayata önceden hazırlanan tedbirli bireyler yapmalı ve insanımızı determinist (kaderci) anlayıştan kurtararak tabiata, olaylara karşı hesabını yapan, ne yapacağını bilen ve sonucunu kestirebilen bireyler yetiştirmelidir. Bu da manevi yatırımlara ağırlık vermeyi gerektirmektedir.

¹⁰¹ H. Raşit Öymen, “Bocalayan Eğitim Reformu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 7, S. 75-76, Ankara 1961, s. 3.

¹⁰² H. Raşit Öymen, “İslamiyet’te Öğretim ve Eğitim Hareketleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XI, A. Ü. Basımevi, Ankara 1963, , s. 61.

“Manevi yatırım, birinci planda bir eğitim yatırımdır. Kadrolarımızın ve imtihan sorularımızın temelinde şahsiyeti ve karakteri, yarının insanının hayat emniyeti, insan haklarını sağlayan cinsinden bir yatırım yoksa, okul duvarları, hatta okul kitapları ve nihayet göreneklere takılı kalan öğretmen tabloları da birer madde yığımından ibaret kalmaz mı?”¹⁰³

“Her eğitimcinin sadece öğretim tekniklerini kullanmakla yetinmeyip manevi değerlerin ve mahsullerin yayıcısı ve nakledicisi olduğu da düşünülürse o topluluğun ilmi, sanatı, dini, dili, ahlakı, hukuk nizamı gibi manevi müesseseleri ve bunların gelişimini bir arada ve birbirine bağlı olarak değerlendirilmesi gerekir. Eğitim ancak böyle köklü ve genişliğine bir muhteva içinde temelli bir tabiat ve tesir gücü kazanır.”¹⁰⁴

H. Raşit Öymen’e göre, insan şahsiyetiyle ilgili alanlar arasında ahlak, din ve sanat gibi değerler alemi de vardır. Uzun asırlar boyunca eğitimin gayesi, bu değerler aleminden ilham almış ve ahlaki şahsiyete sahip olma, ferdin olduğu kadar cemiyetinde eğitim gayesini tayin etmiştir.

“Eğitim hayvaniyetten insanlığa yükselmedir. Müşterek olan içgüdüler ve refleksler ilerisinde hayvanın ulaşamadığı ve Kur’an-ı Kerim’de mahlukatın en şerefli üzeze insanın yaratılmış olduğu inancı, bu anlayışın veciz bir ifadesidir. İnsanın layık olduğu mükemmeliyete ulaştırılmasını amaç edinen manevi görüşler, ancak manevi ilimlerin aydınlığında ve onların yardımıyla gerçekleştirilebilir.”¹⁰⁵

H. Raşit Öymen gençliğin yetiştirilmesini ele alırken de eğitimde manevi değerlerin önemine dikkat çeker. Gençlik döneminde kişinin bir şahsiyet kazanması ve olgunluğa

¹⁰³ H. Raşit Öymen, “Manevi Yatırımlar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 39, Ankara 1958, s. 2.

¹⁰⁴ H. Raşit Öymen, *Doğulu ve Batılı Yönleriyle Eğitim Tarihi I*, s. 5.

¹⁰⁵ Öymen, *Eğitime Giriş*, s. 13.

erişmesi için değerler aleminin gerekliliği üzerinde durur. Gençlik döneminde ferdin şahsiyet haline gelişi veya getirilmesi bir amaçtır.

Bunun için ferdiyetin güzele, doğruya, iyiye, ilme ve kültüre, kısacası güzel sanatlar, ahlak, ilim ve din gibi değerler alemine karışması ve bu değerler aleminin münasebeti içinde yayılarak, derinleşerek kemale gelmesi ve yükseltilmesi, yani manevi olgunluğunu kazanması demektir ki, içgüdülere hakim olma gücü de ancak böyle bir gelişme, değerler aleminde yeşermek suretiyle mümkün olabilir.

“Dünya ölçüsünde olduğu kadar özellikle bizim için de sarsıntı geçiren değerler aleminin meseleleri ve bunların yüksek örnekleri önemli bir eğitim konusunu teşkil eder ki asıl boşluk ve eksikliği öğretim konularından ziyade bu sahanın yufkalığında aramak doğru olur. Çünkü manevi ve kültürel hayatın boşlukları, gençlerin boş zamanlarını tahripkar şekilde geçirmelerine ve günlük bir hayat yaşamalarına bol fırsatlar hazırlar.”¹⁰⁶

Gençlik dönemindeki cinsel eğitime de değinen H. Raşit Öymen, gencin bu dönemde cinsi konuda bir arayış, cinsi konuları öğrenme çabasında olduğunu, doğru, sağlam, güvenilir cinsi bilgiler alabileceği gibi; sapık, zararlı fikirlerinde kucağına düşebileceğini belirttiikten sonra, eğitimin bu konuda ki vazifesini söyler.

“Eğitimin vazifesi, cinsi münasebetlerin bir yığın sorumluluklarına karşı, basiretli olmaya sevketmekten ibarettir. Genç kızın da temiz kalması, onda anneliğin büyüklüğü ve kutsiyeti şuurunun uyandırılması, genç erkeklerin kendilerine hakim olmalarına da etkili olur. Genç kadın ve erkek, birbirlerini ruhun yüksek, aydınlık ve ferahlık iklimine götürebilecekleri gibi, içgüdülerin karanlık çukuruna da sürükleyebilirler. Eğitimin vazifesi, bu akıbetlerin önüne geçebilecek buharımsı tesirlere koruyucu ve uyarıcı bir rehberlikten ibarettir ki bu

---

¹⁰⁶ A.g.e., s. 73.

rehberlik, iyi örnekler, anlayışlı davranışlar ve gençlerin değerler sahasıyla, kültür hayatıyla ilişkilerini zenginleştirecek imkanları artırmak suretiyle özetlenebilir.”¹⁰⁷

Eğitime asıl gücünü veren, içinde bulunulan toplumun kültürel değerlerdir.

“Eğitim meselelerinin tabiat çevresine iktisadi ve teknik gelişmelere bağlı bir yönü olmakla beraber esasında insanın manevi yapısını birinci planda etkileyen, o zamanki kültür seviyesinin, toplum ruhuna hakim görüşün, kültürü taşıyan ve yayan kuşakların öncülerinin benimsediği akımlara ve değerlere, özgür ve yaratıcı hamlelere bağlı bir yönü vardır ki bir millet için asıl temel kuvvet bu unsurlardır. Eğitim reformunu ve kuruluşlarını yaratan da gene bu unsurlardır.”¹⁰⁸

D. DİN EĞİTİMİ VE LAİKLİK

Din eğitimi konusu ve günümüzde tartışması devam eden önemli meselelerdendir. H. Raşit Öymen de bu konuda önemli açıklamalarda bulunmuştur.

“Din eğitim-öğretimi, bağımsız bir disiplin olarak, Türkiye’de ilk defa geleneksel öğretim kurumlarının yanında modern öğretim kurumlarının yer almasıyla birlikte ve bu kurumların din, diğer derslerin yanısıra, özel bir ders içinde öğretilmeye başlanınca ortaya çıkmıştır.”¹⁰⁹

“Gerek okul çağında gerekse yetişkinler eğitiminde en müessir vasıtalardan biri de, dini terbiye ve telkinlerdir. Bu bakımdan çocukluk ve gençlik, yetişkinler eğitiminde din en

¹⁰⁷ A.g. e., s. 76.

¹⁰⁸ H.Raşit Öymen, “Eğitimin Milli Karakteri”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 12, S. 136-137, Ankara 1966, s. 2.

¹⁰⁹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara 1998, s. 1.

canlı, müessir faktör olarak terbiyecilerin, bütün aydınların rağbet etmeye mecbur oldukları bir vasıtaadır.”¹¹⁰

Cumhuriyete gelinceye kadar, medrese ve mektep ikiliği, din eğitimi ve mahiyeti üzerinde tartışmalar yaşanmıştır. Bu konuda değişik uygulama ve görüşler ileri sürülmüştür.

“Cumhuriyetle birlikte din eğitimindeki değişimin ağırlığı bütün bütün hissedilir olmuştur. 1924’te çıkarılan Öğretim Birliği Kanunu ile medreselerle mektepler mektep programında birleştirilmiş, Milli Eğitim bakanlığının kontrolüne verilmiştir. Yeni politika içinde din dersinin yeri de belirlenmiştir. Buna göre okullardaki din dersleri devam ediyor, yüksek din uzmanları yetiştirmek üzere bir İlahiyat Fakültesi, halkın din ile ilgili hizmetlerini göreceklemanları yetiştirmek üzere İmam Hatip Mektepleri açılıyordu. Araya giren değişik uygulamalara rağmen günümüzde devam eden durum bu kanuna göredir.”¹¹¹

Ancak din eğitimi konusundaki tartışmalar Cumhuriyetin kuruluşundan beri devam etmektedir. Din eğitimi konusunda H. Raşit Öymen, Tevhid-i Tedrisat kanununa atıfta bulunur ve din eğitiminin toplumun bir ihtiyacı olduğunu vurgular.

“Tevhid-i Tedrisat kanunu ile İmam-Hatip ve yüksek diyanet mütehasısları yetiştirmek üzere meslek okulları ve İlahiyat Fakültesi Kurulması öngörülmüştür. Bugünkü durum bu görüşün fiili hali sayılmaktadır. Bununla beraber bu kuruluşlarda aydın din rehberi yetiştirme ve inançları hurafelerden silip süpürecek elamanlara olan ihtiyaç giderilmiş değildir.”¹¹²

¹¹⁰ Bedri Olagan, “Dini Eğitimde Münevverlere Düşen Vazife”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 48, Ankara 1958, s. 31.

¹¹¹ Bilgin, s. 54.

¹¹² H. Raşit Öymen, *Türkiye’nin Ana Eğitim Problemleri*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969, s. 15.

H. Raşit Öymen, dinin ruhuna uygun olarak Tanrı'nın istediği tarzda, insanların sevgiye, barışa ve mutluluğa götüreceği şekilde, saf ve temiz bir din eğitiminin verilmesini ister ve bunun laik bir eğitimin gereklerinden görür.¹¹³

Diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti laiklik ilkesini benimseyip anayasasına alınca, laiklik ve din eğitiminin bir arada bulunup bulunamayacağı konusu tartışılmaya başlamıştır ve hâla da bu tartışma güncelliğini korumaktadır.

H. Raşit Öymen, Anayasa'da yer alan laiklik ilkesinin devlet, din hem de inanç açısından önemini şöyle açıklar.

“Anayasamızın maddeleri arasında yeni rejimin en dikkati çeken, sosyal adalet ilkeleri yanında laik devlet oluşudur. Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları bu problemi, yeterince aydınlatmış, dinin devlet işlerine karışmasını yasaklamıştır. Ve bu yasaklama yani Türkiye’de modern devlet anlayışına bir geçiş denemesi değil, belki doğrudan doğruya dinin saf ve halis tabiatını korumak için yapılmış bir devrimdir. Çünkü siyaset dini ilişkilere bağlanırsa, bu taktirde Tanrı siyasi güç timsali olur. Hele siyasi güç, çok partili rejimlerde çeşitli dengelere göre ayarlanınca, tenkitler ve kuşkular, bu taktirde Tanrı'nın da kudretini sınırlandırmak zorunda kalır ki, bu da Tanrı kavramı ile bağdaşmaz.

Tanrı alemlerin sahibi ve terbiye edicisi olunca onu kendine inhisar ettirmek, bir ulusa, bir devlete veya bir partiye mal etmeğe kalkışmak her şeyden önce Tanrı kavramını zedeler. Çünkü Tanrı evrenseldir, aleminin üstündedir. Hele dini, halkın sevk ve idaresi için bir vasıta diye almak, onu saf ve halis bir din olarak tanımlanmaktan çıkarmak demek olur. Onun

---

¹¹³ Bkz, H. Raşit Öymen, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi*, T.T.K. Basımevi, Ankara 1983, s. 2013.

içindir ki, Anayasamız, dinin politikaya alet edilmesini yasaklamıştır. Çünkü böyle bir politika vatandaşları birbirine düşürmekten başka bir sonucu getirmez.”¹¹⁴

Laiklik dinsizlik olarak algılanması Türkiye için sıkıntı kaynağı olmuştur. Oysa laiklik dinsizlik değildir ve laikliği dinsizlik olarak gösterenlerin din ile uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Laiklik dini inancın teminatıdır.

“Laik kelimesi dinsiz demek değil, belki bir ruhban sınıfına mensup olmayan demektir.”¹¹⁵

“Laik kelimesi Latince’den gelme ömrü kilise dışında geçen, ruhani olmayan kişi anlamındadır. Bunun zıttı Klerikus ise hayatı kilise içinde geçen insan demektir. Birinin yüzü dünyaya, diğerinin ki ahirete dönüktür. Biri dünyeviliği diğeri ise uhreviliği temsil eder. Dolayısıyla laik deyimi din düşmanlığı, dinsizlik değildir. Meşrutiyetle bizim dilimize laik kelimesi ladini diye tercüme edilmiştir. Ziya Gökalp bu kelimeyi ladini diye çevirmiş, Meraşal Ahmet İzzet Paşa ise larühbani, ruhban olmayan anlamında kullanmıştır.”¹¹⁶

H. Raşit Öymen, Ahmet İzzet Paşa’nın laikliği Türkçe karşılığı olarak ‘La ruhbanı’ yani ruhban olmayan tabirini kabul eder ve şunları ifade eder.

“Lâ ruhbanîyet’ü fi’ddin’ dinde ruhbanlık yoktur esasına uygulanacak olursa, denebilir ki İslam dini, laikliği bu anlamı ile benimseyen bir dindir. Nasıl ki İslam’ın Peygamberi ve resulü de Hıristiyan babaları ve azizleri gibi dünyadan elini eteğini çekmeyip, hem, Elkâsib-i Habibullâh, kazananlar, Allah’ın sevgilisidir şiarına uyarak ticaretle iştilal etmiş; evlenin ve neslinizi üretin kaidesinde, dünya evini benimsemiştir. Buna dinde zorlama yoktur prensibini de ilave edersek, laikliğin zıttı olan Klerikus’la İslamiyet’in bir ilişkisi olmadığı gerçeği kendiliğinden ortaya çıkmış olmaz mı demektir.

¹¹⁴ Öymen, *Türkiye’nin Ana Eğitim Problemleri*, s. 103-104.

¹¹⁵ Kazım Nami, *Terbiyevi Yazılar*, Kanaat Kütüphanesi, Ankara 1931, s. 10.

¹¹⁶ Hamza Eroğlu, *Gerçek Yönüyle Atatürkçülük*, Kardeş Matbaası, Ankara 1965, s. 139.

“Laik kelimesinin lügat manası kilise dışında yaşayan bütün halk demek olduğu halde bunu dinsizlik gibi göstermek gayreti bir taraftan cehaletten öte yandan orta çağın kapalı ve karanlık dünyası içinde yaşamak hasreti çekenlerin gayrete gelmesinden ibarettir ve dinin istismarından başka bir şey değildir. Oysaki halis dindarlık, ancak vicdan hürriyeti ile sağlanabilmiştir. Atatürk’ün laiklik anlayışı dine sırt çevirmeyi değil, belki öz değeri verdirmeyi amaç edinmiştir.”¹¹⁷

Ona göre, eğitimin laikleşmesi, demokratlaşmanın yani halka yayılmanın doğal bir sonucudur. Çünkü, demokratlaşma eğiliminden önceki eğitim, ruhani sınıf ve zümrelerin tekelinde bir nevi imtiyaz ve inhisar maddesi halinde değerlendirilmişti. Ve batıda özellikle kiliseye ait bir hal ve vazife idi.

“Mektebin laik olması demek, devletin laik olmasının tabii bir neticesidir.”¹¹⁸

H. Raşit Öymen, laik bir devletin okullarında din eğitimi vermemesi, din hizmetlerine karışmaması ve mali yardımda bulunmaması gerektiğine dair görüşlere hukuksal olarak katılmakla beraber, Türkiye’nin ayrıcalıklı bir yönü olduğunu vurgular. Ona göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti dini eğitimi konusunu kendi üzerine almıştır ve Eğitim Bakanlığı bünyesinde yürütmektedir. Bu yüzden İmam Hatip okulları, İslam Enstitüleri ve İlahiyat Fakülteleri açarak bu alanın gereksinimlerini karşılama yoluna gitmiştir. Din eğitimi konusunda dikkat edilmesi gereken konu, aynı yanlışların içerisine düşülmemesidir.

“Bütün mesele, yeniden kuruluşlarının eskiden olanlarının içine düştükleri ham softalık olan bu seviyenin ve gerici zihniyetlerin öncülüğünü ve savunuculuğunu yapmalarına mahal olmadığını ve böyle bir davranışın laik devlet anlayışı ile bağdaşamayacağını bilincine varmakta ve ona göre hareket etmeyi bilmekte toplanmaktadır. Din görevliliğinde

¹¹⁷ H. Raşit Öymen, “Gerçek Anlamıyla Atatürkçülük ve Halkevlerinin Bu Yoldaki Görevi”, *Halkevleri Dergisi*, S. 3, Ajans Türk Matbaası, Ank 1967, s. 30.

¹¹⁸ Kazım Nami, *Terbiyevi Yazılar*, Kanaat Kütüphanesi, Ankara 1931, s. 11.

çalışan elemanlarımızın, laik bir devletin iradesine dahil olduklarını, onun dışında, onun zıttı olan başka bir devlet ve ülkede yaşamadıklarını idrak etmiş olacaktırlar.”¹¹⁹

H. Raşit Öymen’e göre laiklik aslında din düşmanlığı olmadığı gibi, din de iç kabullenişin yani kalp ile tasdik dışında zorlamalarla yükselemez. Nitekim bu gerçeği bilen ve örnek olan din görevlilerini gördüğümüz gibi manevi bir siyaset pazarına çevirenler de eksik değildir. Aslında dinin böyle bir güce ihtiyacı da yoktur. Böyle bir anlayış ve onun sonu ferdin mezhep muharebeleri, orta çağın karanlıklarına gömülmüştür. Genç Türkiye’nin böyle bölünmelere ise, asla tahammülü yoktur. Ve olmamak gerekir.

H. Raşit Öymen din eğitimcilerinden ise şunları istemektedir.

“Özgürlük asrında ve beşeri korkulardan kurtulma çabaları dünyasında din adamlarımızın tutacakları müsbet yol, hemen her dinin başlangıcında yer alan korku değil Tanrı sevgisidir düsturunu değerlendirmek ve dış görüşlere kapılarak, dindaşlarını ve soydaşlarını, küfürlü sözlerle, öfkeli çıkışlar ve saldırılarla, inançlarından ötürü yermek ve kötülemek değil, -belki inançları yitirmiş olanlarında bir zerrecik olsun ilahi münasebet bağları kalmışsa ki öyledir ve günün birinde kendini gösterecektir- kazanmağa, selamete ve sükunete kavuşturmaya bakmak olmalıdır. Laik devlet nizamı, böyle bir yolun tahripçisi değil, Birleşik Amerika’da görüldüğü gibi, daha da müsbet anlamı ile geliştiricisi olabilir kanaatindeyiz.”¹²⁰

Diğer taraftan Avrupa’daki din eğitimi işlerinin yürütülmesine dair Kilise, mezhepler ve devlet arasındaki kavgaların bizde olmadığını, Tevhidi Tedrisat kanunu ile bu problemin halledilmiş olduğunu vurgular.

¹¹⁹ Öymen, *Türkiye’nin Ana Eğitim Problemleri*, s. 109.

¹²⁰ *A.g.e.*, s. 114.

“Türkiye Cumhuriyeti, laik devlet esası ve ‘Eğitim Birliği’ kanunu ile, bu problemi, kökünden halletmiştir. Ayrıca, bu günkü sınırları içinde, tarihin kalıntıları olarak, azınlıklar için özel okulların durumu devlet murakabesine tabi olmak kaydıyla tanınmıştır. Bunun dışında din ve mezhep ayırımına dayalı bir öğretim ve eğitim problemi Türkiye için bir kuruluş özelliği halinde bahis konusu değildir.”¹²¹

Günümüzün de kronik bir meselesi olan İmam Hatip okulları hakkında yürütülen tartışmaları çok gereksiz, aynı zamanda da zararlı bulan H. Raşit Öymen, Amerika ve Avrupa’daki din eğitimi ile ilgili uygulamaları anlattıktan sonra şunları dile getirir.

“Bize gelince, gördüğümüz odur ki sorun politika konusu halinde ele alınıp, zorlamalara baş vurulmakta ve konuyu eleştirme yetkisine sahip olanlara bırakmaktan çok propaganda aleti olarak değerlendirilmek istenmektedir. Aslında bu tutum laikliğe olduğu kadar dinin halis anlamına uymayan başı boş bir davranıştır. Din ile bu türlü oynamaların hayırlı sonuçlar vermediği ise meydandadır. Aslında din, partilerin koruyuculuğuna muhtaç değildir. Çünkü din partilerin üstünde birleştirici bir müessesedir. Ve Tanrı da, ne bir partinin, ne de bir ulusun Tanrısıdır. Bütün alemleri bölme, onun taksim kabul etmeyen birliğine aykırıdır. Ayrıca partiler arasında dinli, dinsiz gibi ayırımlara girişmek, Haçlı seferlerini kendi ülkemiz içinde hortlatmaktan başka bir şeye yaramaz.”¹²²

Ona göre İmam- Hatip okulları siyasetin dışında tutulmalıdır. Bu okulların üzerinden ne siyaset yapılmalı, ne de bu okulların ismi kullanılarak din siyasete alet edilmemelidir. Bu okullar zaten öğretim birliği kanunu ile Milli Eğitime bağlı okullardır, din görevi ile ilgili

¹²¹ H. Raşit Öymen, “Özel Okul Açılışın Ana Nedenleri”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 15, S. 172-173, Ankara 1969, s. 8.

¹²² H. Raşit Öymen, “İmam-Hatip Okullarının Politika Yönü Olamaz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 21, S. 246-247, Ankara 1976, s. 13.

meslek okullarıdır. Sayıları da kadrolarına göre artar ve eksilir. Tartışmayı bunun dışına çıkarmak ülkeye ve İslam'ın saf tabiatına zarar verir.

E. ÖĞRETMEN

1. Genel Olarak Öğretmen

Uzun yıllar öğretmenlik yapan H. Raşit Öymen'e göre öğretmen, her şeyden önce bir şahsiyet olmalıdır. Şahsiyet yolunda ilk merhale, kabiliyetleri bizzat bilmemiz ve tanımamız ve faaliyetimizi, bu kabiliyetlere tevafuk eden iş sahalarına, serbest bir surette hasretmemizdir.

Kim öğretmen olmalıdır soruna, “Ancak başkalarının fikri ve ruhi neşvü nemalarına tesirde daimi huzuru ve kutsiyeti hisseden insan, cinsinin yaşayabilen zamansız kıymetlerin zafer kuvvetine sarsılmayacak surette inanmış olan, dersini öğretmekle, bir yığın genç fikirleri dersinin sadece malumat maddeleri ile değil, belki hürriyetinin bütün tezahüratı ve manasıyla bir saatte müşterek fikri hayata sevk edebilen ve nihayet kendinde, senenin bütün yükünü, fişkırın hayat menbasının önüne dikip yığmayacak kadar temiz ve asil gençlik taşıyan insanlar olmalıdır”¹²³ diye cevap verir.

Öğretmen sosyal insan tipine dahildir ve onun esas kanunu da saf bir muhabbet ve sevgi olmalıdır.

“Öğretmen bir başkası için yaşayan, bir başkasını seven, kendini unutturcasına bir başkasını düşünen insandır. Bencillikten ve şahsi ihtiraslardan en uzak kalan, en çok sosyal hayat şekli olan meslek bir daha tekrar edelim muallimlikdir.”¹²⁴

¹²³ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 128.

¹²⁴ *A.g.e.*, s. 96.

Öğretmen toplumda saygın bir yere sahiptir ve bu yüzden özgürlüğünden bir şey yitirmeden dengeli hareket etmelidir. “Öğretmen, henüz reşit olmayanların yetişmesi yolunda rehberlik vazifesiyle sorumlu olduğu halde yetişmiş olanlardan daha ferah bir hürriyet havası içinde hareket etmeye muhtaçtır.”¹²⁵

H. Raşit Öymen’e göre öğrenci ile öğretmen arasındaki ilişki, öğrenciye karşı tutumları açısından öğretmenler 4 grupta toplanır.¹²⁶

Öğrenci ile kendisi arasındaki ilişkiyi karşılıklı bağlılık esasına dayandıran, öğrencisine sevgi, saygı ve koruma ile yaklaşan, onun ruhunu kavrayan, güvenine ve sevgisine mazhar olan, öğrencisinin layık olduğu bir şahsiyet haline gelmesine yardım eden bir öğretmen tipi.

İkinci grupta daha çok otorite, söz geçirme, hakimiyet motiflerine göre hareket eden öğretmen tipi.

Üçüncü bir öğretmen tipi münasebeti, aşkî, fikri faaliyete, hayatı fikrileştirmeye ve manevileştirmeye yönelen tiplerdir. Bunların otoriteleri fikri güçlerindedir. Varlığı fikri değerlenmelerde görür ki bu tip öğretmenler sadece seviyeli ve zeki öğrencilerle ilgilenir ve onları geliştirmeye çalışırlar. Dördüncü tip öğretmen, ilişkilerinin dayanağını ahlaka ve dine dayandıran öğretmen tipi. İlişkilerine genelde ahlaki tecrübelerinin etkilerini yansıtır.

H. Raşit Öymen birinci gruptaki öğretmen tipine ağırlık verir. Önemli olan öğretmen ile öğrenci arasında samimi ve hareketli bağların kuruluş ve idamesinde karşılıklı güven ve sevginin olmasıdır. Öğretmen öğrencisi ile bu manevi bağı oluşturursa eğitim derinliğine giden bir boyut kazanır. Bunun için öğretmenler kendilerini yetiştirmeli ve olgunlaştırmalıdır yoksa gerileyecek ve tükeneceklerdir.

¹²⁵ H. Raşit Öymen, “Öğretmenliğin Otoritesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 23, S. 286, s. 26-27.

¹²⁶ Öymen, *Eğitime Giriş*, s. 50-55.

Bir okulun binası, programı, öğrencisi, ders kitabı, araç gereçleri gibi gereksinimleri tamamlanmış olsa da; öğretmenin önemi bunların hepsinden öncedir. Okulun düzenli yürütülmesinde, öğrenimin verimli olmasında en önemli etken hiç kuşkusuz öğretmendir.

“Bilgili, yaratıcı bir öğretmen, okulun maddesel eksikleri bulunsa bile, bunu çevresine mümkün olabildiği kadar duyurmadan, öğretim ve eğitim alanında istenilen başarıyı ve varlığı gösterebilir. Buna karşılık bilgisi zayıf, öğretmen yeteneğinden yoksun bir kimse, düşünebileceğimiz en iyi bir okulda, eline verilecek en iyi bir programı uygulamada, modern ders araçlarını kullanmada başarı sağlayamaz, dolayısıyla öğrencilerine yararlı olamaz.”¹²⁷

Günümüzde de yaygın ve acı bir durum olan, öğretmenlerin vakitlerini boş işlerle ve oyunlarla geçirmelerine çok kızan H. Raşit Öymen, bu durumu öğretmenliğin ve tüm eğitimin geleceğine ve nesillerin yetişmesine vurulacak büyük bir darbe gibi görür.

“Bu günkü öğretmen kuşakları çeşitli dernekler kurmuş ve lokaller dahi tutmuş oldukları halde bu buluşma yerlerinde bir meslek kitaplığı meydana getirmekten vazgeçtik, bir meslek dergisi dahi bulundurmamak, hiç olmasa onun dış görünüşüne göz atmak ihtiyacını dahi duymuyorlar. Hatta daha kötüsü bu ihtiyaçlarının yerine kağıt oyunlarını, zar ve tavla tıkırtılarını, güncel politika dedi kodularına nerdeyse bile bile kaptırmış bulunuyorlar.”¹²⁸

Ona göre öğretmenlik en yıpratıcı meslektir, bu yüzden yaz tatilinin öğretmenlerin hakkıdır. “Bir çok memleketlerde yapılan ölüm istatistiklerine göre en çok yıpratıcı meslek olarak, matbaa mürettepleriyle öğretmenlerin başta geldiği görülmüştür. Bu yüzdendir ki,

¹²⁷ H.Raşit Öymen, “Siyaset ve Eğitim”, s. 3.

¹²⁸ H.Raşit Öymen, “22. Yayımlı Yılı Doldururken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi.*, c. 22, S. 256-257, Ankara 1976, s. 1.

öğretmenlere öğrenciler gibi, bir dinlenme tatili (yaz aylarında) dünyanın her tarafında kabul görmüştür.¹²⁹

2. Öğretmen ve Siyaset

H. Raşit Öymen'e göre öğretmen, bir siyasi görüşe ağırlık vererek, bir partinin mensubu gibi partizanca, yani taraf tutarak ayrımcı bir şekilde davranamaz. Öğretmenlik siyasetin dışında ve üstünde kabul edilmelidir. Ayrıca öğretmen hür düşünceli insanlar yetiştireceği için kendisinde hür olmalı, özgürce düşünmelidir. Öğretmenin de siyasi görüşü, anlayışı, memleket ve çevre meselelerine karşı takındığı tutumu vardır ama bunu ne öğrencisinden ne de onların ebeveynlerinden benimsemelerini isteyemez.

“Öğretmenlikle partizanlık bir arada, rahatlıkla birleşemez. Bir Tanrı sanatı gibi manalandırıldığı günden bu yana öğretmenin, etrafında halkalanan öğrencilere zengin fakir, güzel, çirkin, hatta zeki veya geri zekalı olmaları bakımından emek verme ayrımı yapması hatıra gelmemiş ve böyle bir ayırım, onun kalbinde yaşayan geniş aşkın temel dokusuna hiç uymamıştır. Belki onun ilahi misyonu ve insanlık rehberliğindeki mesuliyeti mezhep, ırk, siyasi görüş ve nüfuz ayrımlarının da üstünde mütalaa edilmelidir.”¹³⁰

O, öğretmenin demokratik rejimlerde yetişen nesillerin siyasi eğitimi ile de görev olduğunu vurgular. Ancak bu eğitim hürriyet esaslarından uzaklaşmadan ve vatandaşlık eğitimi ile çatışmalara sürüklenmeden verilirse müşterek manevi varlığımıza yararlı olabilir. Yoksa her parti kendi benlik hesapları için ayrı ayrı tarlalar sürmeye ve yukarıda işaret ettiğimiz gibi birleştirici noktalardan ayrılmaya kalkan hele bu davranışını partizanları vasıtası

¹²⁹ H. Raşit Öymen, “Zamların Ayarı”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 48, Ankara 1958, s.1.

¹³⁰ H.Raşit Öymen, “Öğretmenler ve Partizanlık”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 62, Ankara 1960, s.1.

ile okul ve öğretmen çevrelerine sardırmaya yönelirse bu durumdan en çok zarar gören yeni nesiller, en çok zorluk çekende öğretmenler olacaktır.

“Öğretmen de insandır, vatandaşdır. Onun da çevresinde, mesleğinde ve bu Türk dünyasında içtimai ve siyasi bir değeri hatta bu alanda vazifeleri vardır. Demokratik bir rejimde siyasi eğitim ile de görevli olan bu günün öğretmenleri ancak gerçekçi görüşlerle bu alanın hareketlerini değerlendirebilirler.”¹³¹

3. Öğretmenin Ekonomik Durumu

Öğretmenlerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesinin eğitim öğretim açısından zorunluluk olarak gören H. Raşit Öymen, bunun çocuklarımızın geleceği, eğitimimizin kalitesi açısından çok gerekli görür. Aksi takdirde öğretmenliğe olan ilgi azaldığı gibi, çocuklarımızın geleceği de tehlikeye düşecektir. Mevcut öğretmenlerde çoğunlukla hesap işlerine kafa yoracaklar ve asıl işleri olan eğitim öğretime fazla zaman ayırmayacaklardır.

“Öğretmenin kafasını, bilgi ve kültür mahsulleri aleminde çalışmaktan ayırıp, sadece bakkal, hesaplarıyla uğraştırmağa çevirirsek bundan onunla beraber, cemiyetin manevî gelişimi ve ruhî yapısı zarar görmez mi? Bu basit netice bilinmeyen gerçeklerden değildir.”¹³²

“Öğretmenlerin, manevi dünyamızın mimarları ve kalfaları olduğunu tören günlerinde söyler ve söyleriz. Fakat onların geçimlerini, bakkal hurdavatlığı hesabının dışında ferahça bir hayat seviyesine ulaştırmayı düşünmeyiz. Kalkınma devrinde bütün yatırımlarımızı, maddi kalkınmalara bağlar, asıl manevi kalkınmayı temel alacak bir pay ayırmayız. Ve nihayet

¹³¹ H. Raşit Öymen, “Göz Yazıklarımız”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 64, Ankara 1960, s. 3.

¹³² H. Raşit Öymen, “Büyük Tezat”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 40, Ankara 1958, s. 1-3.

yaratıcı ruhu, iç inanışların kuvvetinde aramak varken dıştan gelen buyrukların ve takiplerin çarkı içinde öğretmenin şahsiyetini kuracağımızı sanırsınız.”¹³³

H. Raşit Öymen öğretmenin hak ettiği yeri koruyabilmesi için maddi olanakları bakımından bir sıkıntısı olmamalıdır der.¹³⁴

“Hayat ve asgari geçim şartları ağırlaşınca, hususiyle başlangıç maaşlarıyla sıkıntı içinde bunalan öğretmenin durumu ağırlaşmış ve buna çare aranırken sayılarının çok olması ve diğer memurların durumu daima bir engel gibi ileri sürülmüştür. Oysa ki öğretmenin misyonu, masa başındaki mesai ile bitmiyor. Geceleri de işini düşünmek ve ders planlarıyla uğraşmak hakkında rehberliğinde bulunmak zorundadır.”¹³⁵

Öğretmenlerin kötü ekonomik durumları öğrenciler ve arkadan yetişen nesil için hiç iyi örnek olmayacak; bu meslek yeni öğretmenlerine kavuşamayacaktır.

“Eski kuşaklar, yeni öğretmen kuşaklarına, iyi örnekler vermese, saatlerini, maaş bareminin tavanı hesabı ile geçirirse, genç öğretmen nesli gençlik idealizmine bir zemin bulamaz. Onlar da ‘nasıl olsa bize sıra gelmez’ diyerek kendilerini kolayca salıverirler. Nihayet büyük şehirlerden başlayan gökdelen mağazaları, manevi merkezlerden daha çok cazibe taşır ve ziyaret fırsatlarını adeta kendilerine inhisar ettiren bir üstünlük kazanırlarsa, böyle bir yarış içinde öğretmenin geçim durumu yaya kalırsa eğitim hizmetleri açıkta kalır. Gönüllü hizmetlere vakit ayıranlar sayılacak hale gelir.”¹³⁶

4. Öğretmen Yetiştirme

¹³³ H. Raşit Öymen, “Kabuğa Çekilmeler”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c.4, S. 46, Ankara 1958, s. 2.

¹³⁴ H. Raşit Öymen, “Boy Veren Ekin”, *Halkevleri Dergisi*, S. 40, Ankara 1970, s. 1.

¹³⁵ H. Raşit Öymen, “Öğretmenliğin Değerlendirilmesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 10, S. 109-110, Ank 1964, s. 1.

¹³⁶ H. Raşit Öymen, “Yeni Yılıma Girenken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 13, S. 142-143, Ankara 1967, s. 1

Öğretmen yetiştirme konusunda çok titiz davranan H. Raşit Öymen, bir ülkenin gelişmesi ile öğretmenlerinin kaliteli olmasında paralellik kurar. “Unutmayalım ki Türkiye’nin kalkınması çok sayıda öğretmene değil, seviyeli ve kaliteli öğretmene muhtaçtır. Okul dışı rehberliği de ancak böyle bir öğretmen yapabilir.”¹³⁷

Bu durum da öğretmen yetiştirmenin önemini ortaya çıkarmaktadır.

“Öğretmen yetiştirme işi, birinci planda öğretmenliğe itibar etme ve ettirme işidir. Daha geniş ifadesiyle eğitim davalarına toptan önem verme, bu milletin kaderinin kudretli öğretmenler elinde yükseleceğine inanma ve buna göre davranma işidir.”¹³⁸ Bu yüzden öğretmen okullarının problemleri dikkatle ele alınmalı, tartışılmalı ve çözüme kavuşturulmalıdır. Yoksa öğretmen okulları memleketin problemlerin çözecek öğretmenler yetiştirmek şöyle dursun, kendi problemlerini bile çözmekten aciz kalır

İyi öğretme ve okutma kabiliyeti yaratılışa kadar gider ama iyi bir öğretmen olmak için eğitim kaçınılmazdır. “İyi öğretmek ve ders okutmak için yetikliği, aslında yaratılışa kadar dayanmaktadır. Fakat bu hususta, sadece müstait olmak, maksada yetmez. Bu yetkinin başarıyla gelişmesi için, öğretmenin belli bir bilgi ve marifet derecesine erişmiş, ilmi, sanatı ilgilendiren sahalarda kuramsal bir surette yetişmiş olmaya ihtiyacı vardır.”¹³⁹

Öğretmen yetiştirmenin esasları çağın doğrultusunda her an yenilenmeli, gerekiyorsa bu konuda reform yapılmalıdır. “Öğretmen yetiştirmede reform yapmamış olanlar, öğretimin hiçbir kademesinde, reformları yürütmeye muktedir olamazlar.”¹⁴⁰

¹³⁷ H. Raşit Öymen, “Meslek Kavgası mı?”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 92-93, Ankara 1962, s. 3.

¹³⁸ H. Raşit Öymen, “Rehberliğin İçten ve Dıştan Görünüşü”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 52, Ankara 1959, s.1.

¹³⁹ Öymen – Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, s. 153.

¹⁴⁰ H. Raşit Öymen, “Cumhuriyetin İlköğretim Programları”, *Pedagoji Dergisi*, c. 1, S. 4, Ankara 1973, s. 25.

O, Türkiye'nin, öğretmen yetiştirme konusunda bütün dünyayı takip etmesi, kendi sorunlarına diğer ülkeleri de takip ederek çözüm araması gerektiğini vurgular.

“Öğretmen yetiştirme meselesinin ruhu, bütün dünyada bilimsel seviyenin yükseltilmesi, kademelerde ve maaşlarda sosyal düzensizliklerin mümkün olduğu kadar tasfiyesi ve türlü kademelerdeki öğretmenlerin birbirlerine yaklaştırılması gibi iki ana istikamette gelişmektedir. Türkiye bu istikamete yönelmeye mecburdur.”¹⁴¹

H. Raşit Öymen, öğretmenler yetiştirilirken şu hususlara dikkat edilmesini ister.

Öğretmenlere ilk evvele laik ve çağdaş bir dünya görüşü kazandırılmalıdır. Bilimsel, akademik ve idari konuları iyi bilmeleri sağlanabilir. Her konuda kendilerine yetebilmelidirler. Güncelliği takip edebilmeli, öğretmenliklerinin yanında okulda ve buldukları çevrede sosyal faaliyetlere katıldıkları gibi, ailelere de eğitimde önderlik yapabilecek demokratik anlayış ile donatılmalıdırlar.

H. Raşit Öymen öğretmen okullarında eğitim tarihi ve felsefe grubu derslerinin de okutulmasını ısrarla istemektedir. Ona göre Felsefe öğrenmeyen öğretmen adaylarının, mecburi dersler haline getirilen Eğitim Psikolojisi ve Eğitim Sosyolojisi derslerinden öğrenecekleri şeyler temelsiz bilgiler halinde kalmaya mahkumdur.¹⁴²

Ayrıca öğretmen yetiştirildikten sonra onun mesleki hayatı da takip edilmelidir. Çünkü böyle yapılırsa öğretmen okullarının itibarı korunacak ve hatta artacaktır.

“Öğretmeni sadece bir kadroya yerleştirmek, kültür sahası gibi her gün yeni yeni fetihlerle ayakta duran bir meslek için kafi değildir. Öğretmeni yetiştirmek kadar onu işinde azami randımanla çalıştırmak ve verimli kılmak da o kadar önemlidir. En yeni öğretmenin,

¹⁴¹ H.Raşit Öymen, “Bir Şura Teklifi Münasebetiyle, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 89, Ankara 1962, s. 1.

¹⁴² H. Raşit Öymen, “Milli Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü ve Öğrenci Akışının Düzenlenmesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 20, S. 236-237, Ankara 1975, s. 3.

başladığı yerde kalması onu kolayca eskitebilir. Öğretmenlik bilgilerini ve terbiye sıfatını, kıymetlendirme de esaslı çalışmalara ihtiyacımız vardır.”¹⁴³

F. EĞİTİM KURUMLARI

1. Öğretmen Okulları

Öğretmen yetiştirmenin ana mekanı olan öğretmen okulları üzerinde de açıklamalar yapan H. Raşit Öymen, Satı Bey döneminde açılan İstanbul Erkek Öğretmen okulunun arkasından Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okullarının açılışını öğretmen yetiştirme adına olumlu gelişmeler olarak değerlendirir.¹⁴⁴

H. Raşit Öymen öğretmen okulları için şu temennileri sıralar.¹⁴⁵

- Çocuğa sevgi ve şefkatin yanında hürmet göstermesini bilen öğretmenler yetiştirmelidir.

- Sosyal insan tipinde öğretmeler yetiştirmeli ve öğretmen okulları tüm personeli ile bu tarz öğretmenler yetiştirecek tarzda düzenlenmelidir.

- Öğretmenin terbiyesini aynı zamanda onun mensubu bulunduğu milli ruha dayandırmalıdır. Öğretmenlerin terbiyesi milli ruhtan çıkmalıdır.

¹⁴³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Basında Köy Enstitüleri II*, Haz. Mehmet Kepenek, Aktaş Basım, Ankara 2001, s. 405.

¹⁴⁴ H.Raşit Öymen, “Hayat ve Yeni Mektebimiz”, *Yeni Kültür Dergisi*, c. 1, S. 1, Ankara 1936, s. 8.

¹⁴⁵ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 128-137.

- Öğretmen okulları çok bilmişlik yapmaktan uzak kalmalı, ansiklopedik bilginin yanında değerleri yaşmalı, yaşatmalı ve öğretmelidir.

Öğretmen okullarında yabancı dil dersleri okutulmalıdır. Ayrıca psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve felsefe kültürü olmadan eğitim psikolojisi ve sosyolojisinin temellerine nüfuz etmeye imkan yoktur. Eğitim tarihi okutulmadan eğitimle ilgili günümüzün sorunlarını kavramak çok yüzeysel kalır.

Hele binlerce yıllık tarihi olan bir milletin öğretmenlerini, hayatı birkaç yüz yıla sığan milletlere bakarak mesleğin tarih şuurundan mahrum bir halde yetiştirmenin öğretmen olacaklara, dünya tarihinin yani bütün milletlerin ve beşeriyetin başından geçenler bir sürü teferruata varıncaya kadar öğretildiği halde kendi sanatının ve mesleğinin başından geçenleri, eğitim hadisesinin tarih içindeki merhalelerini okutmamak gibi bir gafletten kendimizi kurtaramamış bulunmamız gariptir.

H. Raşit Öymen, öğretmen okulları için yapılacak programlar için şu önerileri sıralamaktadır. “Bizim görüşümüz odur ki, en azından bir lise umumi kültürü seviyesi temeli üzerine, eğitim problemini kökünden kavratabilecek ve eğitim hadiselerine nüfuz etmeye rehberlik edebilecek bir şuura sahip kılmak, onları ileri fikirli, uyanık ve Türk inkılabı ruhu ile yoğrulmuş bir öğretmen kafilesinin yeni öncüleri olarak yetiştirmek, bu programların başlıca hedefi olmalıdır. Programın formasyonu ve asıl mahreki bu hedef etrafında dönmelidir.”¹⁴⁶

Öğretmen okulları başlangıçta ortaöğretim düzeyinde kurulmuşlardır. İkinci dünya savaşı sonrasında bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de öğretmen yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri açarak öğretmenleri üniversitelerde yetiştirmek ve kalitelerini artırmak meselesi tartışılmıştır.

¹⁴⁶ H. Raşit Öymen, “Öğretmen Okullarında Yeni Program İhtiyacı”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 42, Ankara 1958, s. 42.

H. Raşit Öymen öğretmenliğini üniversiteleşmesi ile ilgili olarak şunları dile getirmektedir. “Öğretmek için her şeyden evvel esaslı bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bilginin yüksek verileri ise üniversite ve yüksek okul gibi ilim yuvalarında kazanılabilecektir. Bütün bu mülahazalar öğretmenliği şimdiye kadarki seviyesinin üstüne çıkarmayı emretmektedir.”¹⁴⁷

Bu durum aynı zamanda ilmi seviyesi ve kariyeri yükselen öğretmenin maaşına ve dolayısıyla ekonomik durumuna da yansıtacaktır. Diğer taraftan üniversite ortamında yetişen öğretmen olacak öğrenciler arasında kutuplaşmalar ve sürtüşmeler ortadan kalkacaktır. İktidarların da öğretmenler üzerindeki etkileri azalacaktır.

Öğretmenliğin üniversiteleşmesinin en önemli sonucu Pedagojinin bilimsel seviyede düşünülüp tartışılmasını sağlamak olacaktır. “Daha sonra yalnız çocuk yaşlarına ve bu yaşların yetiştirme müesseselerine mahsus bir sanat hatta daha çok pratik bilgiler cümlesinden ibaretmiş gibi gösterilen Pedagoji’ye ilmi bir istikamet verecek, Türk Milli Eğitiminin şimdiye kadar gereği gibi aydınlatılmamış olacağı gibi olagelen işler üzerinde Üniversitenin sesi ve sözü beklenir hale gelecektir.”¹⁴⁸

2. Üniversiteler

H. Raşit Öymen, kendi döneminde yeni yeni kurulan ve geliştirilen üniversiteler konusunda önemli açıklamaları olmuştur. Ona göre bir ülkenin gelişmesi bilimsel konularda yaptığı çalışmalar ve yenilikler ile kendini göstermektedir. Bu yüzden yeni cumhuriyetimizin ileri gitmesi bilimsel konulardaki başarısıyla doğru orantılıdır. Bilimin yapılacağı ve ileriye doğru gideceği yerler de üniversitelerdir.

¹⁴⁷ H. Raşit Öymen, “Öğretmenliğin Üniversiteleştirilmesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 10, S. 111-112, Ankara 1964, s. 1.

¹⁴⁸ “A.g.m”, s. 2.

Eğitim sorunlarımızın cözümü, öğretmenliğin geliştirilmesi, Üniversitelerimizin sayılarının artırılmasına ve özgür bir ortam içerisinde geliştirilmesine bağlıdır. “Üniversite tarihi misyonu itibariyle birinci planda en yüksek öğretim ve eğitim merkezleridir.”¹⁴⁹ Üniversitelerin varlığı demokratik eğitiminde vazgeçilmez unsurudur.

Ona göre, üniversiteler asıl gücünü kendi içerisinde alan, yüksek bilgi, ihtisas ve ilim merkezleridirler. Üniversiteleri üniversite yapan mesleklerin ve meslek çevrelerin hayatiyetini sağlamalarının yanısıra, yeni araştırma ve buluşlara yönelen hakikat sevgisinin, gerçek duygusunun üniversitelerde itibar görmesidir. Bu yüzden üniversiteler hükümet destekleriyle değil, kendi içlerinden gelen tazyik ve tesirleriyle ayakta kalırlarsa sağlam temellere oturmuşlardır.

Diğer taraftan içine kapanan, bilgi üretmeyen üniversitelere dikkat ceken H. Raşit Öymen, böyle üniversiteler hakkında şunları dile getirmektedir.

“Kabuğuna cekilen üniversiteler ise, kuruluş halinde kalkınma seferberliğinde olan memleketlerin üniversiteleri sayılamazlar. Memleketin ilim ve değerler hayatı bakımından o kadar büyük problemleri var ki, bunların karşısında kendiliğinden harekete gelmeyen, rehberliğini yapmakta tereddütler içinde bocalayan ilim müesseselerinden ise beklenecek hayır olmaz.”¹⁵⁰

Bu yüzden üniversiteler tarihi misyonunu asla ihmal etmemelidirler.

“Üniversite, tarihi misyonu itibariyle birinci planda en yüksek öğretim ve eğitim merkezleridir. Yüzyıllar boyunca böyle bir rehberliğin temsilcisi olmuşlardır. 19. yüzyıldan bu yana ise bu öğretim görevini araştırma ve yeni incelemelerle girişme, bunların verilerini

¹⁴⁹ H. Raşit Öymen, “Eğitim Fakültesi Tasarısı Mecliste”, *Eğitim Harekeleri Dergisi*, c. 11, S. 121-122, Ankara 1962, s. 7.

¹⁵⁰ H. Raşit Öymen, “İlim Merkezlerinden Beklediklerimiz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 47, Ankara 1958, s. 2.

bilim alemine mal etme ve eğitim gücünü görevi ilave edilmiş ve bu yüzden üniversiteler türlü enstitülerle de donatılmıştır.”¹⁵¹

H. Raşit Öymen, Atatürk’ünde düşünüp amaçladığı gibi özellikle doğuda açılanlar başta olmak üzere açılan her bir üniversitenin bölgesinin gelişim ve bilim kaynağı olacağını ve bir çok konuda yöresine önderlik yapacağını vurgulamaktadır.¹⁵²

Üniversiteler ve yüksek okullarda hareket olmazsa, alt kademelerdeki okullarda ve okul gençliğinde bir gelişme beklenemez. Çünkü genel bilgiler ilim sahalarındaki süzmelerden ve terakkilerden çıkmaktadır.

Bu yüzden, “Biz açılış törenlerinin ve binalarının yaptırılması uğrunda halkalardan çok, üniversite ve yüksek okul kavramının ruhu ve gerçek manası etrafında doğrudan doğruya ilim müesseselerimizin ve ilim adamlarımızın içten gelecek şevk ve gayretlerinin bir meş’ale gibi hepimize yol göstermesini istiyoruz. Unutmayalım ki, aktif metotlar böyle bir davranışın eseridir.”¹⁵³

Cumhuriyet Döneminde açılan üniversiteler, 1946 yılında kabul edilen ‘Üniversiteler Kanunu’ ile özerk olma noktasında mesafe almışlardır. H. Raşit Öymen bu kanunu üniversitelerin gelişmesi için önemli bir adım görmekte; bu kanun ile üniversite programlarının da klasik ve ansiklopedik bilgiler bütünü olmaktan çıkarıldığını ifade etmektedir. Ayrıca üniversiteler boş tartışmalar ve çekişmelerden uzak tutulmalıdır. Üniversiteler birer bilim merkezleridir ve öyle de kalmalıdır.

Diğer taraftan ülke kalkınmasına katkı sağlayacak meslek edindiren uzun süreli yüksek okullar yerine kısa süreli meslek okullar tercih edilmelidir. Bu ülke kalkınmasına

¹⁵¹ H. Raşit Öymen, “Eğitim Fakülteleri”, *Pedagoji Cemiyeti Dergisi*, c. 1, S. 4, Ankara 1965, s. 246.

¹⁵² H. Raşit Öymen, “Yeni Üniversitelerimiz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 1, S. 4, Ankara 1955, s. 4.

¹⁵³ Öymen, “İlim Merkezlerinden Beklediklerimiz”, s. 2.

katkı sağladığı gibi, bireyler içinde gelişimleri açısından faydalı olacaktır. Bu hem öğrencilerin ilgi ve istidatlarına uymayan uzun süreli, farklı alanlara gitmelerinin önüne geçecek, kısa yoldan meslek kazanmalarını ve faydalı olmalarını sağlayacaktır.¹⁵⁴

Bununla alakalı olarak H. Raşit Öymen alt eğitim kurumlarından üst eğitim kurumlarına olan öğrenci akışının düzenlenmesini bir yandan Türk çocuğunun özel yatırımları açısından değerlendirmekte, öte yandan toplumun talepleri ve görevleri bakımından kanalize edilmesini istemektedir.

“Bu da ilk aşamada bilimsel ve ciddi araştırmalara, rakamlara doğru mana verebilmeye, öğretmen seviyesini ve moralini güçlendirmeye ve nihayet en önemli etken olarak ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesine bağlı kalacaktır. Bu faktörlerin bir arada değerlendirilebilmesi ile ki, bu düzenleme sağlanabilir. Üniversite önüne yığılan öğrenci kitlesinin hemen hepsini üniversite içine almak yerine hayata ve mesleğe yönelik yüksek okul açma yolu bizim anlayışımıza göre hem gençleri başarılı ve güçlü bir insan haline getirme hem de Üniversiteyi gerçek bir ilim merkezi halinde rahatlıkla çalıştırabilme bakımlarından daha da isabetli olacaktır.”¹⁵⁵

H. Raşit Öymen ortaöğretimde ileri derecede başarı gösteren öğretmenlerin yüksek okullara hoca olabilmelerini üniversite hesabına kazanç olarak görmektedir. “Kendi içinden asistan seçen üniversitelerin bir çoğunda öğreticilik vasfının bu nedenle yetersiz olduğu görülmüştür. Batıdaki bilim adamlarını bir çoğunun öğretmenlik derecelerinden geçmiş olması onlara bilim ve öğretim hayatını daha geniş ve köklü olarak kavratmaya yaramıştır.”¹⁵⁶

---

¹⁵⁴ Öymen, “Yeni Üniversitelerimiz”, s. 1-3.

¹⁵⁵ H. Raşit Öymen, “Milli Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü ve Öğrenci Akışının Düzenlenmesi”, s. 2.

¹⁵⁶ Öymen, “Milli Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü ve Öğrenci Akışının Düzenlenmesi”, s. 3.

3. Paralı Eğitim ve Özel Okullar

Türkiye’de paralı eğitime karşı çıkan H. Raşit Öymen’e göre paralı özel okulların açılışı, devlet okullarının özel grupların kültür anlayış ölçülerine göre yetersizliği ve mükemmel olmayışı, kast zihniyetinin, zümre ve sınıfların ayırıcı peşin hükümlerinin ağır basması, din ve mezhep topluluklarının hayat anlayışı ve şekilleri ile devletin hayat anlayışı ve şekillerinin farklılıklarının olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Ona göre paralı eğitim ve özel okullar Öğretim Birliği kanununun ve Anayasamızın ruhuna aykırıdır.¹⁵⁷

Özel okulların aldığı yüksek miktarda paralar için eğitimde birer karaborsa niteliği yapan H. Raşit Öymen, bunun öğrenciler arasında fakir zengin ayrımı yapacağını bununda geriye gitmek olduğunu ifade eder.

“Türkiye Cumhuriyeti okullarında bütün öğretim dereceleri parasızdır. Bu Türk devriminin öğretim özgürlüğü ve kolaylığı hesabına sosyal adalet ilkesinin gerçek bir örneği olarak getirdiği bir reformdur. Bu durum bir nevi irtica demektir. Devrimci Atatürkçülük gözü ile irticacı sadece Teokratik devlete dönüşte aramak yeterli değildir.”¹⁵⁸

Yüksek paralar ve vergilerle yürütülen eğitim öğretim, eşit haklara dayalı demokratik rejimlerin eğitim düzenine de ters bir durum arz etmektedir. “Öğretim hakkının nasibini alabilmek için üst üste ve kat kat vergiler bindirilen böyle bir düzenin eşit ve haklara dayanan demokratik rejimlerde tutar ve savunulur bir tarafını bulmak güçtür.”¹⁵⁹

H. Raşit Öymen paralı özel okulların yabancı okullar gibi sıkıntılar doğurduğunu, paralı özel öğretimin, ayırıcı ve bölücü durumlar içinde olan yabancı okulların ve ilgili

¹⁵⁷ H. Raşit Öymen, “Orta Öğretim Sorunu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 16, S. 188-189, Ankara 1970, s. 219.

¹⁵⁸ H. Raşit Öymen, “Paralı Özel Yüksek Okulların Durumu Üzerinde Bir Araştırma”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 15, S. 168-169, Ankara 1969, s. 28.

¹⁵⁹ Öymen, “Özel Okul Açılışın Ana Nedenleri”, s. 6.

sistemlerin bir yenisini yarattığını, demokratik rejimin temel ilkelerini sarsan bir istikamete doğru yol aldığını ifade eder.

Paralı özel üniversiteler içinde aynı düşünceleri taşıyan H. Raşit Öymen'e göre, üniversiteye girebilme liyakatine sahip olamayanlar yüklü paralar vererek üniversitelere girecekler ve özel okulun sağladığı avantajlardan da faydalanarak sınavları kolayca geçeceklerdir. Böyle bir durum eğitim öğretimde kaliteyi düşürebileceği gibi, eşitsizliği de doğuracaktır.

“Türkiye’de Eğitim Teşkilatı bütün öğretim kademlerinde parasız öğrenimi sağlamış bir memleket olarak, yüksek kademedeki öğretim müesseselerinin ve üniversitelerin böyle bir mana taşıması, ana prensiplerimize uygun değildir.”¹⁶⁰

Bununla beraber yüksek paralar veren öğrenciler bunun acısını meslek hayatında çıkarmaya çalışacaklardır ki bu toplumun soyulması, sarsılması ve kültür vurgunculuğudur. Ayrıca asıl görevleri araştırma yapmak olan devletin yetiştirdiği Profesörler özel okullarda belletici bir makine haline getirilmektedirler. Bu da onları asıl görevlerinden uzaklaştırmaktadır.

Bu okullar imtihansız öğrenci olarak imtihanla öğrenci alan benzer okulların başarı ölçülerini de altüst etmektedirler.

H. Raşit Öymen paralı özel okulların olumsuz yönlerine dikkat çeksede, günümüzde paralı özel okulların avantajlı ve devlet okullarından ayrılan olumlu yönleri de vardır. Daha kaliteli ve teknolojiye uygun eğitim, öğretmenlerin daha verimli çalışmasına ve rekabet etmelerine olanak sağlayan bir ortam sunması örnek verilebilir.

Sonraları devlet üniversitelerine destek olması açısından paralı özel üniversitelerinin açılışına ılımlı baksa da; ekonomik durumu iyi olmayan ancak başarılı olabilecek fakir

---

¹⁶⁰ Öymen, “İlim Merkezlerinden Beklediklerimiz”, s. 47.

öğrencilerin hiçbir zaman mağdur edilmemesini, çünkü bunun eşitlikçi, demokratik cumhuriyet eğitime ters olduğunu vurgulamaktadır.

4. Eğitim Fakülteleri

Avrupa’da 2. dünya savaşında ölen öğretmenlerin yerini doldurmak için yapılan öğretmenlerin yetiştirilmesi ve öğretmenliğin üniversiteleştirilmesi çalışmaları Türkiye’de de takip edilmiştir. İlk olarak Ankara Üniversitesi’nde bir Eğitim Fakültesi kurulmuştur. Öğretmenleri daha iyi şartlarda ve daha kaliteli yetiştirmek için eğitim fakülteleri açılması fikri çok tartışılmış, H. Raşit Öymen’de bu konuda destekçi olmuştur.

H. Raşit Öymen her zaman öğretmenlerin yüksek okullarda yetiştirilmesi gerektiğini ifade eder. Eğitim bilimlerinin ilk gelişme kademesi dünyanın her yerinde öğretmen okulları veya eğitim enstitüleri üzerindeki gelişmeler yoluyla başarılmıştır demektir. Böyle olması üniversitenin eğitim bilimleri ve meseleleri ile uğraşacak bir fakülteyi kurma teşebbüsü bizzat üniversitenin kendi problemlerini de çözmekte büyük rol oynayacaktır.¹⁶¹

Eğitim Fakültelerinin kuruluşunun gerekliliği hususunda şunları dile getirir.

“Eğitim Fakültelerinin kuruluşunu gerektiren faktörlerin başında eğitim gücünü değerlendiren çalışmaların öncülüğünü, bilimsel bir niteliğe ulaştırmak zarureti gelir. Bir Eğitim Fakültesinin kuruluş merhalesi, başta Eğitim Bilimlerinin ve görevlilerinin zaman içinde gelişen safhalarıyla bir arada çağdaş seviyesine erişme merhalesi demektir.”¹⁶²

H. Raşit Öymen, öğretmen yetiştirilmesinde batıya hayranlık duyarak, onların uygulamalarını aynen taklit etmeye uğraşmamızı eleştirir. Oysa öğretmen yetiştirme açısından tarihi çok gerilere giden bir millet olduğumuzu unutarak hareket etmek bize hiç

¹⁶¹ H. Raşit Öymen, “Eğitim Fakültesi Kurulurken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 10, s. 113-114, Ankara 1964, s. 1-2.

¹⁶² H. Raşit Öymen, “Eğitim Fakültesinden Beklediklerimiz”, c. 14, S. 156-157, Ankara 1968, s. 1.

yakışmamaktadır. Bir eğitimin yükselmesi öncelikle kendi tarihini ve kültürünü bilerek hareket etmesindedir. Eğitim de kendi öz benliğimizden destek alarak yükselecektir. Önce kendi tarihimizi gözden geçirmeliyiz, sonrasında gelişmiş ülkelerdeki uygulamalara bakmalıyız.¹⁶³

Eğitim Fakültesinden bekledikleri de şunlardır.¹⁶⁴

Genç Eğitim Fakültemizde eğitim bilimlerinin ilmi zihniyet ve metotları ile önderliğini istiyor ve bekliyoruz. Değerler taşıyan eserlerin eğitim kütüphanemize kısa zamanda kazandırmasını ve mesuliyet taşıyan kurum ve organları uyarmasını ve harekete getirmesini, yapıcı ilmi tenkitlerini eksik etmemesini istiyor ve bekliyoruz. Meslek çevremize hayatına yeni bir hamle şevkinin yaratıcı dinamizmini getirmesini istiyor ve bekliyoruz.

Gençliğin açıkta ve askıda duran bir yığın problemlerinin realist müşahedeler ışığında çözüm yollarını araştırıp görevlileri iş ve hareket birliğine çağırmasını bekliyoruz. Varlığımızın ana kaynaklarının örtülü hatta kapalı kalan insan cevherini değerlendiren öncülüğünü eğitim varlığının planlama rehberliğini üzerine almasını istiyoruz. Eğitim realitemizi izlemesini ve ölçülerine vurmasını istatistiklerini manalandırmasını ve dile getirmesini istiyoruz.

Büyük Türk devriminin ve ona bağlı Eğitim ilkelerimizin bilimsel verilerini, karşılıklı münasebetleriyle bir arada sadece öğretmenlerine ve Eğitimcilerine değil bütün dünya Eğitim alemine tanıtma öncülüğünü göstermesini istiyor ve bekliyoruz.

5. Yabancı Okullar

¹⁶³ Öymen, “Eğitim Fakültesi Kurulurken”, s. 3.

¹⁶⁴ Öymen, “Eğitim Fakültesinden Beklediklerimiz”, s. 4.

H. Raşit Öymen Türkiye'deki yabancı okulların milli birliğin sağlanmasında Türk dili ve düşüncesinin önünde bir engel olarak görür ve bu okullara tanınan ayrıcalıkları kabul etmez.

“Yabancı misyoner okullarının bir nevi kapitülasyon yolu ile Türkiye’de yerleşmeleri suretiyle Türk dilinin ve düşüncesinin gelişmesini engellediğini de söylemek yerinde olacaktır.”¹⁶⁵

H. Raşit Öymen’e göre, Rönesans, Hümanizm hareketleri ve Fransız İhtilali ile kilisenin etkisinin azalması neticesinde kendi ülkelerinde faaliyetlerine son verilen bu okullar, başka ülkelere yerleşerek faaliyetlerine devam etmişlerdir. O, Osmanlı zamanında açılan ve Cumhuriyete kadar sayıları artan bu yabancı okulların, Türk kültür, dil ve ananesine, dini inancına zarar verdiklerini vurgular. Ancak Lozan antlaşması ve Tevhid-i Tedrisatla alınan tedbirlerle bu okulların imtiyazları azaltılmış ve zararlı faaliyetlerine engel olunmuştur.

“Mensup oldukları memleketlerden böyle bir devrim hareketi üzerine tard edilmiş bulunan bu misyoner okullarının Türk milli varlığıyla bağdaşmayan faaliyetlerine devam etmeleri, hatta birtakım vergi muafiyetlerine mazhar olmaları, örneğin, Türk Özel Okulları bina ve kazanç vergilerine tabi oldukları halde böyle bir mükellefiyetten bu yabancı misyoner okullarının muaf tutulmaları milli eğitim haysiyetimizle bağdaştırılamazdı. Aslında Tevhid-i Tedrisat yabancı okulların milli bünyeye verdikleri zararları, bertaraf etmek için de benimsenmiştir.”¹⁶⁶

Bu okulların eğitim ve öğretim tarzını da hiç beğenmeyen H. Raşit Öymen, özellikle Türk lisanına vurdukları darbeden bahseder ve buna maarif kapitülasyonu adı verir. Bizim için önemli olan kendi lisanımızdır ve bizler düşünmek için bu lisana ihtiyacımız vardır. Oysa

¹⁶⁵ Öymen, *Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri*, s. 15.

¹⁶⁶ *A.g.e.*, s. 16.

bu okullar lisanımıza darbe vurmaktalar. Türkçesiz ecnebi lisanı münasebetsiz bir şeydir. Ve bu memleketimizin bankasında da yeri yoktur.

Zararlarına rağmen bu okulları dolduran öğrencilerin çoğu Türk çocuklarından oluştuğunu üzülererek ifade eden H. Raşit Öymen, kısmen de olsa Cumhuriyet eğitiminin bu zararların önüne geçmeye çalıştığını vurgular.

“Bugün memleketimizde vatandaşlık terbiyesi aleyhine lisan komisyonculuğu yapan bu müesseselerden, ruhani olanların büyük bir ekseriyeti teşkil ettiği ve kadrolarının 2-3 ini de maalesef Türk çocuklarının doldurduğu görülür. Bu papaz mekteplerinin hakiki maksatları, programları, metotları, inzibat ve terbiye sistemleri, kıymet verdiğimiz hür Türk vatandaşının inkişaf yolu ile, maarif vekaletimizin tespit ettiği terbiye gayeleri, program ve metot yenilikleri ile tezadı tam teşkil etmektedir. Cumhuriyet maarifi bu mekteplere pek haklı olarak Türk lisanını, Türk tarih ve coğrafyasını koymakla, buralardan geçen Türk gençlerinin bu memleket ve bu cemiyet ile alakasını takviye etmek istemiştir. Fakat bu tedbirlerde maksadı etmekte istenildiği gibi müessir olmamıştır.”¹⁶⁷

H. Raşit Öymen, Rum Ortodoks rahiplerinin okul açtırmak ve öğretim yapmak yolu ile azınlık isyanlarının kışkırtıcılığını yaptığını ifade eder.

“Denilebilir ki, sadece Yunanistan’daki baş kaldırmada değil, Balkan yarımadasındaki diğer tabi bölgelerde Kıbrıs ve Akdeniz adalarından, Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan dahi, Rum Ortodoks rahiplerinin, okul açtırmak ve öğretim yapmak yolu ile genişletilen faaliyetlerinin de bu ülkelerde uyandırılan milliyet duyguları Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmasında büyük ölçüde etkileri olmuştur. Bu, tarihi belgelerle ortaya çıkmış bir gerçektir, ve bu gayret, ilk çağlardaki gibi Helen kültürü ile ilgili bir karakter taşımamakta, doğrudan doğruya Osmanlı, İslam ve Türk varlığına karşı türlü tahriklerin içinde dönüp

¹⁶⁷ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 90.

dolaşan bir durumla ilgilidir. Bu tahriklerin içinde başta Çarlık Rusya'sı olmak üzere İngiltere gibi büyük devletlerin de zaman zaman gayretleri vardır.”¹⁶⁸

Türk tarihi içerisinde, Türk birlik ve beraberliğine karşı ayırıcı eylemler yapan yabancı okullar daima takip edilmeli ve bu faaliyetlerine engel olunmalıdır. Çünkü Lozan anlaşmasının önemi ve Tevhid-i Tedrisat kanunu bunu gerektirmektedir. Tevhid-i Tedrisat kanunu ile ülke içerisindeki tüm okullar birleştirildi ve kontrol altına alındı ise; yabancı okullarda takip edilmeli ve kontrol altında tutulmalı, zararlı faaliyetlerde bulunanların bu faaliyetlerine engel olunmalıdır.

Ona göre Türk milleti memleketinden kovdukları salıp kafilesini maddeten ve manen beslemek için, üstüne titrediği inkılap yavrularını, onların karanlık manastırlarında çürütecek kadar hissiz olamaz.

“Tevhidi Tedrisat kanunu ile medreselerin kapısına kilit vurmuş bir devlet, yetişen genç neslin terbiyesini papazların ve rahibelerin eline nasıl bırakabilirdi ve bırakabiliyor. Garbın lisanın ve servetini tanımak için liselerimizin program ve muallim unsurları kafi gelmiyorsa, bu kadar enerji sarfeden bir kütle, bir iki Türk koleji kuramaz veya birkaç lisan lisesi açamaz mı idi? Kanaatimizce, bunlar, şimdiye kadar milli terbiye meselelerine karşı gösterdiğimiz lakaydın çok acı ifadeleridir.”¹⁶⁹

“Türk hükümetleri kendi sıbyan mekteplerini ve medreselerini kapatma kararı aldıktan sonra, aynı tutumu ülkedeki yabancı okullara karşı da gösterme yoluna girdi. Türkiye kendi sınırları içerisinde hiçbir dinin ve mezhebin propagandasının yapılmasını istemiyordu. Okullar bu yönden tarafsız olmalı ve milli hislerle uygar görevlere yer verilmeliydi.”¹⁷⁰

O, çocuklarını bu okullara gönderen sözde aristokratlara da çok kızar.

¹⁶⁸ Öymen, *Türkiyenin Ana Eğitim Problemleri*, s. 50.

¹⁶⁹ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 93.

¹⁷⁰ Ergün, s. 66.

“Bu münasebetsizlik, sözde aristokrat geçinen, çocuğunu ecnebi mektebine göndermiş olmakla övünen ailelerin; hakiki aydınlanmanın ve terbiyenin ne demek olduğunu henüz anlamamış olmalarından ileri geliyor. Ve daha sonra unutmamalıyız ki, küçük yaşta, milletin ıstırabını ve asil heyecanlarını duymayanlar, büyüdükları zaman memleketin saadet veya felaketlerini, nihayet yükseklerden bakan bir temaşager gibi görürler ve onlar kadar acınırlar ve bu muhitte yaşarlarsa da, yanlarında daima bir dürbün taşırlar.”¹⁷¹

Üçüncü meclisin ‘Bundan böyle Türk vatandaşının ilk tahsili, münhasıran Türk mekteplerinde yapılacaktır’ emrine çok sevinen H. Raşit Öymen, sevincini, çünkü ihmallerden ve zaafardan ne kadar müteessirsek bugün maarif kapitülasyonun ilga edildiğini görmekle o kadar bahtiyarız, artık bütün Cumhuriyet yavruları, manastırlarda ve rahip ocaklarında değil, kendi yuvalarında ve onlar için yaşayan mürebbiler etrafında toplanacaktır satırlarıyla dile getirir.

III. BÖLÜM

H. RAŞİT ÖYMEN H. RAŞİT ÖYMEN’İN MEKTEPÇİLİK ANLAYIŞI

A. MEKTEPÇİLİK

---

¹⁷¹ A.g.e., s. 92.

1. Genel Olarak Mektepçilik

Mektepçilik, H. Raşit Öymen'in Türk eğitiminde savunduğu fikirleri, yaptığı çalışmaları, döneminde Türk eğitimine taşıdığı yeni ve evrensel eğitim değerlerini ve akımlarını ifade eden anlayışın genel adıdır.

H. Raşit Öymen'in, Osmanlı eğitim sistemi ve Batı eğitim sistemi hakkındaki bilgilerinin de desteğiyle, Cumhuriyet sonrasında Türk eğitiminin oluşmasında fikir ve çalışmalarıyla katkısı vardır. O, Atatürk devrimleri doğrultusunda, Türk kültür ve değerlerine dayanarak, dünyadaki çağdaş eğitim akımlarından da faydalanarak Türk eğitiminin problemleri üzerinde durarak çözüm önerileri getirmiştir.

Türk eğitim anlayışı, problemleri ve kurumları hakkında çalışmalar yapmış, eserler vermiş ve fikirler ileri sürmüştür. Bu çalışmalarını da öğretmenlik yıllarından başlayarak meslek hayatında uygulamaya koymaya çalışmıştır.

Mektepçilik anlayışının içerisinde onun, Türk devrimleri doğrultusunda; geçmiş eğitim değerlerimizden, çağdaş ve evrensel eğitim akımlarından faydalanarak; zamana, şartlara ve ihtiyaca uygun olarak ortaya sürdüğü Türk eğitim anlayışı ve kurumları hakkındaki görüşleri yer alır.

H. Raşit Öymen'in hayatı boyunca Türk eğitimi adına yaptığı çalışmaların, söylediği sözlerin, savunduğu tüm fikirlerin ana mihverini yani, Mektepçiliğinin dayanaklarını Cumhuriyet dönemi Türk İnkıpları oluşturmaktadır. O, bütün çalışmalarını Cumhuriyet devrinin doğal sonuçlarına dayandırmış ve gereken yöntemlere ve rehberliklere başvurmuştur.¹⁷²

---

¹⁷² Öymen, *Türkiye Cumhuriyetinin Eğitim devrimi*, s. 2002.

“H. Raşit Öymen, Cumhuriyet eğitiminin önemli öge ya da özellikleri üzerinde durmuştur. Yazılarında özellikle demokratik ve laik eğitim konuları ağır basmaktadır. Ona göre, eğitim ve öğretimin demokratlaştırılması, herkese eşit eğitim olanakları sağlanmasıyla gerçekleşir. O, eşit eğitim olanakları sağlanması, parasız okullar açılması; köy kent okullarının denkleştirilmesi, halk eğitimine önem verilmesi gerektiği görüşlerini savunmuştur.”¹⁷³

H. Raşit Öymen’in mektepçiliğinin temelini oluşturan; Türk eğitiminin ana sorunları, eksikleri, Türk eğitiminde yapılanlar ve yapılması gereken konular şunlardır.¹⁷⁴

Cumhuriyet dönemi eğitiminin temel karakteri, eğitimin millileştirilmesi, demokratlaştırılması, laikleştirilmesi doğrultusunda gelişmiş köy okulundan üniversitesine kadar bütün eğitim örgütlerini, bu yeni yapıya dönüştürmektir.

Cumhuriyet döneminin ve devrimci girişiminin öğretim alanındaki yankıları da, öğretim ve eğitim programlarının ilk ve orta basamaklarında süregelen dağınıklıktan ve yüklülükten kurtarılarak konuların toplulaştırılması; sosyal bilgiler, fen bilgileri, beceriler, grupları içinde yüksek öğretimin bilimsel zihniyet ve araştırma çığırının başa alınması, başka bir deyimle konuların iş prensiplerine göre, aktif metotlarla ve pratik biçimlerde işlenmesidir.

İhtisaslaşma yolu ile teknik ve mesleki öğretiminin nicelik ve nitelik yönünden çağdaş bir düzeye ulaştırılması, meslekte öğretmenliğin asıl olması ve ona daha geniş bir itibar sağlanması, çevre bilgisi ve koşullarına uygulamada yer verilmesi, milletin kendi kişiliğinde mutlu olmayı özleyen vatandaşların yetiştirilmesi, bunun için de özgürlüğün ruhuna ve kendi kendine idare prensiplerine dayalı bir disiplin anlayışına yer verilmesidir.

¹⁷³ Binbaşıoğlu, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s. 160.

¹⁷⁴ H.Raşit Öymen, “Türk Tarih Kurumunda düzenlenen 50. yıl Eğitim Hizmeti Ödülü töreninde H. Raşit Öymen’in Yaptığı Konuşma Metninden”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 23, S. 274-275, s. 14.

Yukarıda da geçtiği üzere, mektepçiliğin esasları arasında, Cumhuriyet eğitiminin de problemleri olan eğitimin millileştirilmesi, demokratlaştırılması ve laikleştirilmesi yer almaktadır.

Eğitimin millileştirilmesi, eğitim ve halk dilinin yabancı kelimelerden arındırılması, Türk tarih, kültür, örf ve ananelerine önem verilmesi, ilk öğretimin zorunlu hale getirilerek milli kültürün, değerlerin gösterilmesi; eğitimin devletin ve halkın milli ihtiyaçlarına ve asrın gereklerine göre düzenlenmesidir.

Eğitimin demokratlaştırılması, eğitimin halka inerek parasız hale getirilmesi, herkese eşit eğitim hakkının tanınması, karma eğitimin olması, kredi ve burs gibi eğitim yardımlarının yapılması, parasız yatılı okulların kurulması, ailelerin eğitim faaliyetlerinde temsil edilmesi, eğitimin yurdun her tarafına ulaştırılması, meslekte öğretmenliğin asıl olmasıdır.

Eğitimin laikleştirilmesi de, din derslerinin zorunluluktan çıkarılarak, çocuğun veya velisinin vicdani tercihine bırakılması, din eğitiminin dinin ruhuna uygun olarak Tanrı'nın istediği tarzda insanların sevgiye, barışa ve mutluluğa itecek şekilde saf ve temiz bir tarzda verilmesidir.

Mekteplerin de amacı ve görevi, toplum için yapılan ve toplumu ileriye taşıyacak olan bu reformları benimsemek ve benimsetmek olmalıdır. Bu yüzden mektepler her zaman dinamik olmalı ve yeniliği takip etmelidirler.

“Mektep gibi yeni kuşaklar üzerinde işleyen kuruluşların en önemli görevi toplumun menfaatine uyan devrimlere hizmet etmektir. Bu amaçla eldeki elemanlar, okul yapıtları, ders araç ve gereçleri, yeni programlara göre kılavuzlar Milli Eğitim bütçelerimiz hayati birer sorun sayılmadıkça kökten bir şey yapılmasına imkan ve ihtimal yoktur. Bundan başka çevrenin çeşitli değişiklik ve gelişmelerine ayak uydurmak zorunda olduğumuz kadar ileri eğitim hareketlerinin gerçekleştiği yerlerde kuvvetli görüşlerin ürünü incelemelerden

yararlanmaya ve bunları ihtiyaçlarımıza göre biçimlendirmeye muhtacız. Maksadım çok defa olduğu gibi basmakalıp kopyacılık değil, kendi özelliklerimizi dikkate almaktır.”¹⁷⁵

Yeniliği, çağdaşlığı benimseyen ve bunun Türk eğitiminin ana noktası olduğunu kabul eden H. Raşit Öymen, hayatı boyunca eğitimde yeni akımları, çalışmaları ve buluşları takip etmiş; dünyadaki yeni eğitimle ilgili her türlü fikir ve uygulamaları Türk eğitimine tanıtmıştır.

“Tertipli, faydalı ve lüzumlu bilgi ölçülerine gelebilmemize de yarayacağına şüphemiz olmayan bu istikamette, dünya maarifindeki gelişmeleri de dikkate alarak gereken şekillenmelere baş vurmamızı, artık her tarafta müstehase haline gelmiş üniforme ve basmakalıp düşüncelerden kurtulmak içinde istiyoruz.”¹⁷⁶

H. Raşit Öymen’in mektepçiliğinde savunduğu fikirler, yaptığı etkiler, amaçları, başardığı işler ve inandığı prensipler şunlardır.¹⁷⁷

1.1. Temel Fikirleri

- H. Raşit Öymen’in yeni müfredat programlarının tamamen hayati alanlara ve bu alanların gerçeklerine dayanmış ve o yönde tanzim edilmiş olmasında büyük gayreti vardır.

- Yeni müfredat ve yeni öğretim metotları üzerinde çalışmıştır.

¹⁷⁵ Öymen, *Mektepçiliğin Kabesinde*, İstanbul 1928, s. 4.

¹⁷⁶ H. Raşit Öymen, “İsabetli Adımlar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 3, S. 32-33, Ank, 1957, s. 1.

¹⁷⁷ Dereköy, s. 135-136.

- Yeni program fikirleriyle hayatı mektebe getirmeye ve mektebi hayat için yapmaya çalışmıştır.

- Öğretmen-öğrenci ve bakanlık arasında ki ilişkilerin gayet dostane bir biçimde sürdürülmesini istemiş ve bunu öğretim camiasına kabul ettirmiştir. Bu görüşüyle o, yeni pedagojinin “Self Goverment” denen metodunu savunmuştur.

- Eski programların bomboş konularının çocuğun kafasında tıka basa doldurduğunu ileri sürerek; yeni programda: “Hayati değeri ve kuvveti fazla olan, az fakat çok kuvvet üretilcek konuların” öğrenilmesini öngören fikirleriyle bu fikrin eğitimcilerimizde yerleşmesini sağlamıştır.

1.2. Yaptığı Etkiler

- Köy okullarının 3 yıldan 5 yıla çıkmasını ve bu okulları bitirenlerin “Köy Enstitüleri” ve diğer orta öğretim kurumlarında öğrenimlerinin devam etmesini sağlamıştır.

- Eğitimimizde ki “medrese öğreniminin” kalıntıları olan hafızaya dayanan, eğitim yerine, gözleme ve öğrenmeye dayanan bir eğitim anlayışını fikirleriyle eğitim camiasına duyurmuştur.

- Genel eğitim yerine ileri eğitim anlayışını bütün eser ve makalelerinde eğitimcilerimize önererek onları bu yola yöneltmiştir.

- Yaptığı çevirileriyle çağdaş eğitim akım ve hareketlerinin memleketimizde yayılmasında tesiri olmuştur.

1.3. Amaçları

- Maarif Şurasının daha demokratik olmasını istemiş ve bu konuda, milletvekili iken çalışmalarda bulunmuştur.

- Türk eğitiminde “Milli Birlik Eğitim” anlayışını gerçekleştirmek istemiş ve bunun içinde eğitimin çağın gereklerine uygun olması; eğitim kurumlarının da sosyal gereksinmelerimizi karşılaması ve bunlara uyması gerektiğini savunmuştur.

- Türk eğitiminin laikleşmesini istemiştir.

- Öğretim metodundaki “Aktif Metodun” tüm eğitimcilerimiz tarafından kabul edilip uygulanmasını istemiştir.

- Öğrencilerin de okul yönetimine katılmalarını savunmuştur.

1.4. Çalışma Hayatında Başardığı İşler

- 1930 yılında çıkan bir kanunla, Türk umumi ilk mekteplerinde tahsil yapmayan Türk uyruklu çocukların, yabancı okullara geçmemeleri şartının yürürlüğe konmasını sağlamıştır.

- Eğitimimizdeki şu dört unsurun oluşmasına büyük destek olmuştur. Türk eğitiminin “Milli Birlik Eğitimi” olması, eğitimin devletleştirilmesi, eğitimin laikleştirilmesi, eğitimin demokratlaştırılması

- Köy Enstitülerinin kuruluşunda büyük çaba göstermiştir ve teşvik etmiştir.

- Bir yandan çağdaş akım ve hareketleri, memleketimizde yayıp tanıtmaya; diğer taraftan da, Türk evlatlarını demokratik bir eğitim düzeni içinde hür düşünceye sahip kişiler olarak yetiştirmeyi gerçekleştirmiştir.

- Yeni bir disiplin olan “Eğitim” alanında her biri ayrı bir değer olan; eser, çeviri ve makaleleriyle, bu alanın literatür sahasını genişletmiş ve bu konuda öncü olmuştur.

1.5. İnanıldığı Prensipler

- Öğretmenin gelişmeleri takip edebilmesi için ebedi öğrenci olduğunu bilmesi lazım geldiğine inanır.

- Öğretmen, öğrenciyi bu gün için değil, aynı zamanda yarın içinde yetiştirmelidir fikrinden hareketle işe başlamıştır.

- ‘100 yıllık çalışmaya dayanabilirsen insan eğitimiyle uğraş’ sözünün doğruluğuna inanır.

- Bir öğretmenin esaslı bir; Pedagoji, didaktik ve sosyolojik, psikolojik bilgiye sahip olmasının gerekliliğine inanır.

- Türk eğitiminin kalkınmasının ilk basamağının köy eğitimi ile mümkün olacağına inanmaktadır.

- Yarının mektebinin iş mektebi olacağına inanmaktadır.

H. Raşit Öymen bütün bunlardan yola çıkarak kurulmasını arzuladığı, çağın gereklerine uygun, donanımlı, özgür bireyler yetiştiren yeni mektep için mücadele etmiştir.

2. Yeni Mektep

H. Raşit Öymen’in eğitimle ilgili temel fikir ve çalışmalarının, savunduğu değerlerin genel adı ‘Mektepçilik’ iken bu değerlerin eğitim camiasında temsil edilmesi, uygulamaya geçirilmesiyle oluşacak yeni eğitim anlayış ve kurumlarının bir ifadesi de ‘Yeni Mektep’ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu mektepte yeni eğitim-öğretim anlayış ve değerleri savunulmaktadır. Bu değerlerden bir tanesi ve H. Raşit Öymen’in özellikle üzerinden durduğu, eğitim-öğretimde çocuktan hareket etmektir. Çünkü eğitimin malzemesi insan olunca, okullara gelen çocuklar iyi bilinmeli, onların yetenek, bilgi ve ihtiyaçlarına dikkat etmelidir. Yeni mektep konusunu işlerken H. Raşit Öymen, bu konuya ağırlık vermiştir. Arkasından yeni mektep ile ilgili diğer konuları işler.

Yeni mektep deyince akla eski mektep veya eski eğitim tarzı gelmektedir.

“Eski mektep, yeni nesle sadece ders verir ve onları okuturdu. Yeni mektep, çocukları okutmak ve yetiştirmekle birlikte onun muhitine ve cemiyete hizmetle mükellef ictimai bir müessese olmuştur. Öğretmen çocuğu cemiyete hazırlama ve intibakle mükelleftir.”¹⁷⁸

H. Raşit Öymen’in yeni mektep konusuyla alakalı olarak özellikle üzerinde durduğu ve yeni mektebin özelliklerinden biri de okulda, eğitim-öğretimde çocuğa, onun ihtiyaç ve kabiliyetlerine önem vermektir. Eğitim ve okullar bu anlayış etrafında şekillenmiştir. Yeni mektebin eğitim anlayışı ve metodu da bu esas üzerinde kuruludur.

“Yeni Mektep, ameli, fenni terbiye laboratuvarı, açık havada eğitimi, grup öğretimini, karma eğitimi, elişlerine önem, çocuğa serbestlik, beden eğitimi, jimnastik, seyahat ve kamplar, zihni faaliyetler, çocuğun zevk ve istekleri, çocuğun yaşadığı olaylar ve tecrübeler, onun şahsi faaliyetleri, içinden gelen alakaları, ferdi mesailer, müşterek çalışma, sabahtan öğleye kadar asıl eğitim, dersler çocuğa göre, ahlaki terbiye (içten gelen), ortak çalışma, küçük vatandaş, mükafat ve cezalar çocuğu teşvik için ve suça dönük, gıpta hisleri, yeni mektep güzellik muhiti ve asli ve ulvi hisler, müşterek musiki, ahlaki vicdan terbiyesi ve akıl terbiyesi esastır.”¹⁷⁹

Cumhuriyet öncesinde eski eğitim tarzı ile ve bu eğitim tarzının verildiği okullarda yetişen H. Raşit Öymen, önceki eğitimi bilen birisi olarak yeni ve çağdaş bir eğitim ve okul anlayışının savunuculuğunu yapmış, mücadelesini vermiştir. Bu doğrultuda Yeni mektep adı altında, merkezinde öğrenci olan eğitim anlayışını savunmuştur. Onun yeni mektebi öğrencinin mektebidir. Anlatanın ve konunun esas alındığı bir mektep değildir.

¹⁷⁸ Evelyn Dewey, *Yeni Mektep*, (Çev. M. Zekeriya), Devlet Matbaası, İstanbul 1931, s. 1.

¹⁷⁹ Ahmet Hikmet, *Yeni Mektep Nedir*, Devlet Matbaası, İstanbul 1932, s. 1-5.

“Terbiyede, bizzat çocukların hayatı, ruhi vaziyeti tayin ve tetkik edilerek, muhtelif devrelerdeki inkişafı takip edilerek ve bütün bu tezahürlerin sebepleri araştırılarak ilerlemek lazımdır”¹⁸⁰

Yeni mektebin görevi öğrenciye yol göstermektir, yeni mektepte asıl olan öğrencidir. “Bugünkü okul, eski öğretim mekanizmasını söküp atacak ve her şeyi evvelden tayin eden klişe öğretim tarzını terk edecek ve nihayet çocuğun ruhunda çalışmaktan ise, çocuğun kendi ruhundan dışarıya doğru bizzat çalışmak istediğini anlayacak olursak, yukarıdaki faaliyeti üretken, yaratıcı mesai cümlesinden sayar ve buna aynı kıymeti verebiliriz.”¹⁸¹

Yeni mektepte derslerde öğrencinin etrafında döner. Talebinin dersleri imkan mertebesinde bizzat işleyerek öğrenmesi, yeni programın en bariz seviyesidir. Faaliyetin merkezini talebe sualleri, talebe tetkikleri, talebe teşekkürleri ve hareketleri teşkil etmek iktiza eder.

Ayrıca yeni mektep, okul ve öğretim teşkilatını, ferdin kabiliyetlerini geliştirmeye ve toplumun bütünlüğüne yarayan çabaları ele almak gibi nedenlerle, ilk ve orta derecedeki öğretimi parasız yapmak, köy ve şehir okullarını birleştirmek, okul kitaplarını ucuzlatmak, yatılı parasız öğrenci yurtlarını çoğaltmak, öğrenci teşkilatını değerlendirmek, okul-aile birliklerini kurmak gibi faaliyetleri gerçekleştirmelidir.

“Mesleki öğretimi gezici köy kurslarına kadar götürmek meslek kadrolarındaki maaş baremlerini birbirine yaklaştırmak, mesleki derneklerin kurulmasını sağlamak, müfredat programlarında ve yönetmeliklerinde demokratik görüşleri besleyen konulara ve örneklere yer vermek, okulların sosyal teşekküllerini hareketli halde tutmak, okul gazeteleri ve dergilerine,

¹⁸⁰ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 86.

¹⁸¹ Öymen – Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, s. 128

yayınlarına yer vermek gibi sayılacak ve çağdaş düzende itibar gören çağdaş davranışlara önem vermelidir.”¹⁸²

Yeni mektep, eski okul ve programların dağınık ve perişan bir şekilde çocuğun kafasına tıka basa doldurmaya çalıştığı bir sürü, kuru ve ağırlıktan başka bir şey olmayan malumata mukabil, hayati kıymeti ve kuvveti fazla olan mevzular, tercih olunarak ve bunların samimi münasebet ve irtibatlarına bilhassa ehemmiyet verilerek tertip edilmiştir.

Bu yüzden yeni mektebin programları çok yönlü hazırlanmalıdır. “Haddizatında ilk mektebin yeni programı, sadece muallimlerin veya maarif idarelerinin işi değildir. Belki aynı zamanda ailenin, bir fırkanın bir milletin, hatta bir dünya inkılabının işidir. Biz yeni programını bu geniş ziya altında tenvir etmeyecek olursak, mevcudiyetini, hayatını hissetmiş olmayız. Onun için program geniş muhitlerde alaka bulmayacak ve yukarıda elim vaziyetine temas ettiğim ilmi mahsulatımıza ve servetimize istinat ettirilmeyecek olursa tecrübe mekteplerinin faydası, kanaatimce, harareten yanan bir adama ancak bir damla su vermek kadar olacaktır”¹⁸³

Yeni mektep aile hayatını ve aile terbiyesini takviye edecek ve tahsil ve terbiyenin en sağlam noktayı hareketi olacaktır.

Yeni mektebin yeni sınıfı da biz bilincine sahip olmalıdır. Her sınıf bütün yönleriyle kendisini biz olarak kabul eder ve bizde kendisini bulmalıdır. Yeni mektepte ‘ben’ kavramının yitirilmeden ‘biz’ bilincinin oluşturulması esastır. Çünkü biz bilincine sahip bir öğrenci kendisini o sınıfın bir üyesi olarak kabul edecek ve sınıfa faydalı olmaya çalışacaktır. Bunun için sınıfta sosyal ve müşterek faaliyetler artırılmalıdır.

¹⁸² Öymen, *Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri*, s. 89.

¹⁸³ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 45.

Yeni mektebin merkezinde öğrenci olunca, bu mektebin disiplin anlayışı, öğretmeni ve programları öğrenciyi esas almalı, öğrenciye göre düzenlenmelidir.

2.1. Yeni Mektepte Disiplin

H. Raşit Öymen'in yeni mektebinin önemli ve ilk esaslarından birisi de disiplin reformudur. Cumhuriyet eğitimi ve yeni mektep bunu ihmal etmemeli ve tesis etmelidir.

“Cumhuriyet maarifinin bilançosuna bakacak olursak ilk ve orta mekteplere ait bir çok programlar ve kitap listelerinin yapıldığını, fakat yeni mektebin disiplinine ve otoritesine ait işlerin maalesef en sonraya bırakıldığı görülür. Bu da irade ve disiplin eğitimine, fikir ve malûmat terbiyesi yanında layık olduğu önemi vermediğimizi ifade eder. Anlaşıyor ki, hâlâ okulun, sadece zihnin ve fikrin kültürüne mahsus bir saha olmadığını kabul etmek itiyadını kazanmamış bulunuyoruz. Hakikatte ahlak ve irade eğitimi olmaksızın zihni ve fikri keskinleştirmekle, sadece bir şeytan yetiştirmiş oluruz.”¹⁸⁴

John Dewey de 1924'te ülkemiz eğitimiyle ilgili olarak verdiği raporda, okul disiplinin ve öğrencinin yetiştirilmesinin gereğinden fazla biçimsel olduğu kanısındadır. Ona göre, bir cumhuriyette, okullar, mutlakıyla yönetilen ülkelerin okullarından büsbütün başka bir yöntem biçim ve disiplin uygulamak zorundadır. Yalnızca emirler vermekle, keyfi yönetim yapmak, öğrenciden körükörüne saygılı olmayı istemek; öğrenciyi bir halk hükümeti yurttaşı olarak yetiştirmeye elverişli bir yöntem değildir.

Dewey, yapay disiplin yerine doğal disiplinin gereğine vurgu yapar. Bu da yapılan işin gereğine uygun bir disiplindir. Bu da amaca bağlıdır. Bunun içinde okullarda etkin öğrenme, toplumsal ruh ve toplumsal işbirliği geliştirilmelidir.¹⁸⁵

¹⁸⁴ H. Raşit Öymen, *Mektep İnzibatında Reform*, s. 7.

¹⁸⁵ Binbaşoğlu, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s. 135.

Dewey'in bu görüşlerini paylaşan H. Raşit Öymen, disiplinin sağlanması için gerekli olanları şöyle sıralar.

“Sert ve baskıdan ibaret bir inzibattan, pederane sevgiye müstenit inzibata gelmek, zati faaliyet için çok şey ifade etmez. Unutmayalım ki mektepteki çocuklar bilhassa gençler, pederane sevgiden başka, iyi arkadaşlık sevgisine de muhtaçtırlar ve daha ziyade bu sevgi ile anlaşılabilirler.”¹⁸⁶

Ona göre disiplinde önemli olan öğrencileri komutlarla yönlendirmek, kurallarla baskı altına sokmak değildir. Bu, dıştan zorlama ve geçici bir denetim olur. Böyle disiplin anlayışının tersi olan, çocuğu tamamen serbest bırakan, her istediğini yapmasına imkan veren, başboş bir disiplin anlayışı da kabul edilemez. Bu okul ortamını kargaşaya sevkeder ve ders işlenemez hale gelir.

Bütün bunların yerine yeni mektep anlayışında, demokrasi esaslarına uygun, içten denetimli, kendi kendini idare sistemi olan disiplin anlayışının okullarda tesis edilmesi gerekir.

H. Raşit Öymen'e göre okullarda disiplinin sağlanması için demokrasi ve Cumhuriyet ruhunun okullara ve öğrencilere hakim olması gereklidir. Bu şekilde yeni mektep hür, sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirecektir.

“Bu da yukarıdan gelen ve mutlakiyet devirlerinde sultanın otoritesine bağlanmak gibi sadece muallim idaresini takip etmekten ibaret olan bir disiplin değil, kanun ve hareketını bizzat düzenlemek ve kendi kendini idareye alışmakla olur. Sağlam bir eğitim için de doğru ve emin yol kendi kendini idare sistemidir. O zaman göreceğiz ki çocuklar şimdi takip etmekte oldukları okullarına kendi evleri gibi bakacaklar, onun maddi ve manevi varlığına toz kondurmayacaklardır. Böylece ruhu eğitecek ve nurlandıracağız. Bu sayede çocuk hizmet

---

¹⁸⁶ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 41.

etmenin, bir nizama uymanın, empatinin, nefse hakimiyetin faziletlerini alacak ve eline rey pusulasını tam güvenle teslim edebileceğimiz hakiki Türk vatandaşı olarak yetişecektir. Bu mektep neslinin sosyal bünyemizde yapacağı etki de bundan daha az önemli olmayacaktır.”¹⁸⁷

Eski okulun yaptığı gibi, çocuğu susturan, ona hiç söz ve kendini ifade hakkı vermeyen, ilgi ve istidatlarının kabul etmeyen, tutucu ve baskıcı disiplin anlayışının artık yeni mektepte uygulanamayacağını ifade eden H. Raşit Öymen; özellikle disiplinin aracı olarak kullanılan dayanın, yeni mektebin disiplini için kesinlikle söz konusu olamayacağını ifade eder.

“Gerçekte dayakla temin olunan itaat geçicidir. İtaat içten bir kuvvetin emrine bağlı olduğu taktirde kıymeti vardır. Aksi halde dıştan zorlama olduğu zaman, o sahte itaatin yerini terör doldurur. Ve artık zorlamadan kurtulunca kendi iç kanunları olmadığından her türlü kötülüğe açık hale gelir. Bunu dayak ve zorlayıcı disiplin sistemi altında yetişmiş neslin hayatı ve kimliği üzerinde görmek mümkündür. Kuvvet karşısında eğilmek, uşaklık etmek böyle bir inzibatın verdiği en açık vasıflardır.”¹⁸⁸

Disiplin aracı olarak kullanılan dayağa İsmail Hakkı Baltacıoğlu’da dayağı tasvip etmez ve şunları ifade eder.

“Dayak öğretmen ve öğrenci arasında bir değer farkı oluşturacaktır. Oysa bu değer farkını ortadan kaldırmak ve demokratik bir ortama girmek gerekir. Okulda işbölümü yaparak öğrencilerle öğretmenler arasındaki uçurum ortadan kalktığı zaman, dayağa da gerek kalmayacaktır. Bunun içinde öğretmen sadece emreden değil, yönetsel bir kişilik haline gelmelidir.”¹⁸⁹

¹⁸⁷ Öymen, *Mektep İnzibatında Reform*, s. 43-47.

¹⁸⁸ *A.g.e.*, s. 12.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Öğretmen*, Kültür Basımevi, İstanbul 1944, s. 28.

Eski disiplin anlayışı ferdi ve sosyal sorumluluk hissini uyandırmamış hatta bastırarak öldürmüştür. Öğretmenler inzibat polisi gibidir. Öğrenciler sorumluluk hissetmezler ve disiplini sağlamayı öğretmenin görevi olarak görürler. Bu yüzden öğretmen varken sakin ve kurallara bağlı olurlar. Öğretmen yani dış otorite olmayınca her türlü disiplinsizliği sergilerler hatta kuralları ihlal etmek onlar için çekici hale gelir. Bu anlayışa sahip olan öğrenciler arkadaşlarının hatalarını görmezden gelirler. Birbirlerini sevmeyenler de böyle bir disiplin altında sevmedikleri kişilerin ceza almalarına sevinirler.

Bu yeni disiplin anlayışında öğrenci kendi kendini idare ederken öğretmen de bu disiplin faaliyetlerini takip etmeli, gelişip yerleşmesi için uğraşmalı, yanlış anlamaların önüne geçerek gereğinde müdahale etmelidir. Bunun içinde öğrencilerin ilgi, istidat ve yeterliliklerini iyi bilmeli ve ona göre davranmalı; okulda öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamalıdır ki öğrencilerden disiplinin tanzimini bekleyelim.

2.2. Yeni Mektebin Öğretmeni

Kendisi de bir öğretmen olan ve yıllarca öğretmenlik yapmış olan H. Raşit Öymen, öğretmenlik mesleğine ayrıca bir önem vermiştir. Çalışmalarında öğretmen yetiştirme, öğretmenlerin sorunları, öğretmenliğin geliştirilmesi gibi konulara da ağırlık vererek yeni mektebin öğretmeninin nasıl olması gerektiği konusunda öneriler getirmiştir.

Ona göre yeni mektebin öğretmeni şahsiyetli olmalıdır. O devamlı öğrenmeli ve kendini geliştirmelidir. Mesleğine katkı sağlamayan boş işlerle uğraşmamalı, mesleğiyle ilgili her türlü çalışmayı, yeniliği takip etmelidir Vaktini öğrencilerine ve mesleğine adanmalıdır.. Öğretmen sevgi dolu, saygılı, sevecen ve baskıcı davranmayan bir otoriter olmalıdır. Bu tarz bir hayatı daima yaşamalı ve öğrencilerine de böyle yaklaşmalıdır. Hayatın çoğu sahasında bilgi sahibi olmalıdır.

Öğretmen eşyaya ve bilgiye hakim olma kabiliyeti yanında, bunları etkili bir şekilde canlandırma kuvvetine de sahip olmalıdır.

“Bununla da genel öğretmen vasıflarına yeni yetenekler ve kabiliyetler ilave etmek mecburiyeti meydana çıkıyor. Öğretim mevzularına, tarihi tefekküre, edebi tefekküre yani lisanen sanatkarane duyguya, resme, musikiye, güzel sanatlara, teknik yani inşai tefekküre, dini hayata vb. istidatları olması lazım gelmektedir.”¹⁹⁰

Öğretmen, Goethe'nin dediği gibi ebedi olarak öğrenci kalmalıdır. Bu öğretmenin kendini yenilemesinin, yarının gereklerine hazır olmasının ifadesidir. Öğretmen hem kendisi hem de tüm öğrencileri için devamlı öğrenmek zorundadır.

“Bu ebedi öğrencinin bir kaderi de, elemin hazzını meşk eden Fuzulî ruhu ile her şeyin ganisi olmaktır. Dünya nimetleri karşısında gümüş ve altın rayicinden her devirde elini çekmesi, Pastolozzi gibi ‘kendisi için hiçbir şey, kendinden başkası için her şeyi isteyen’ büyük aşk çilesine kendini mahkum etmesidir. Fakir, zengin, güzel, çirkin, zeki, aptal, yaramaz, uslu, demeden bütün çocukları bağrına basmaktan haz duymaya, kendini mecbur tutmasıdır. Anaların sabrını ve babaların tahammülünü aşındıran bir tükenmeye kendini teslim etmiş olmasıdır.”¹⁹¹

Öğretmen öğrencilerinin psikolojisini, duygularını çözmeli, psikoloji bilimi verilerinden haberdar değilse bile bunu mesleki deneyimi ile ulaşmalıdır

“Psikoloji usullerinden haberdar olmadığımızda, tecrübe ve çalışmalarımızla kuvvetlenen fitri bir kaynaşma ve sezme kabiliyeti ile muayyen bir insan ruhu muammasını

¹⁹⁰ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 120.

¹⁹¹ H. Raşit Öymen, “Öğretmenin Alın Yazısı”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. I, S. I, Ankara 1955, s. 10.

daha kolay halledebiliriz. Öğretmenin yetişmekte olan insana teveccüh ve onun şahsiyetini keşfetmesi de her şeyden evvel böyle bir sezîşe ve hatse uygundur.”¹⁹²

Öğretmen öğrencilerine tarafsızlıkla yaklaşmalıdır. “Şüphesiz ki çalışkan, itaatli, canlı, neşeli tabiatlara tembelden, serkeşten, uyuşuk ve melankolikten daha az bir alaka ve meyil göstermek kolay ve tabii değildir. Bununla beraber, muallimin bir mürebbi sıfatıyla, her talebeye karşı aynı bitaraf ile teveccüh etmesi lazımdır.”¹⁹³

H. Raşit Öymen’e göre gençlik döneminin bağımsız davranma, hür olma arzusunu kullanmasında, bu arzunun eğitilmesinde öğretmene büyük görev düşmektedir.

“Şunu da hiç unutmamak gerekir ki gençliğin muhtaç olduğu ve tabii bir surette hissettiği hürriyetini kullanma arzusu, gene hürriyet içinde tatmin olunabilir ve böyle bir tecrübe yapmadan, hürriyete ve istiklale erişilemez. Bu sebeple insan hayatında hiçbir devir, mürebbi için bu kadar ehemmiyetli ve mesuliyetli değildir. Muvafakatin sırrı ise bu intikale basiretli bir yoldan gitmektedir. Gence lüzumlu hürriyet verilmeli, fakat bir yandan yol göstererek ikaz ederek, koruyarak, elele vererek bu rehberliği yapmalı, tecrübeli, iyi yürekli bir dost olarak yanı başında bulunmalıdır.”¹⁹⁴

H. Raşit Öymen’e göre ömründe bir başkasını sevmeyen öğretmen olamaz. Bu sevgi de, daima parıldayan ve sönmek bilmeyen, faziletlere olduğu kadar hatalara karşı da gülümseyen, yorulmayı ve hayal kırıklığını tanımayan, devamlı uman ve hiçbir vakit sönmeyen muammalı bir sevgidir. Okul haricinde çocuklar ve gençler ile ilgilenmeyen, zil çalar çalmaz, sınıfa arkasını dönmekle rahatlayan insan belki işe yarar bir öğretici olabilir ama hiçbir zaman bir eğitimci olamaz.

¹⁹² Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 113

¹⁹³ *A.g.e.*, s. 114.

¹⁹⁴ H. Raşit Öymen, “Gençlik Çağının Psikolojisi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi.*, c. 23, S. 286, Ankara 1980, s. 68.

Ayrıca öğretmen çocuklara gösterdiği sevgide samimi olmalıdır. Yapmacık davranış ve sözlerden kaçınmalıdır.

“Ben sizi söyle seviyorum, söyle düşünüyorum, size şunları alacağım, gibi çocukçasına iltifat ve vaatlerle de bulunmakla bu temiz sevgi belli edilmiş olmaz. Bu türlü işaretler, öğrenciyi elde etmek veya avutmak için yapılmış demagojiden başka bir şey değildir ki gerçekte öğretmene hiçbir şekilde yakıştırılamaz.”¹⁹⁵

Öğretmenliğin otorite isteyen bir meslek olduğunu, öğrencisini şahsiyetli kılmak isteyen bir öğretmenin kesinlikle otoritesinden taviz vermemesi gerektiğini vurgular. Onun hürriyete, Tanrı sanatı olarak vasıflandırılan vazifesi ve çocuklarının yetişmesi bakımından da ancak, sevgi temelli bir otoriteye ihtiyacı vardır. Bu otorite ise dıştan görünümlere değil, içten harekete gelen kuvvetlere dayanır.

Bir öğretmenin tam donanımlı ve başarılı olması için:

İşleyeceği konuları canlı bir surette takip ve inkişaf ettirmeyi bilmeli, ameli alanda tatbikatta tekemmül etmiş olmalı ve derse iyi hazırlanmalı; elişlerinde, resimde ve teknik faaliyetlerde kabiliyetlerini artırmalı; sağlam bir seciyeye ve temiz bir ahlaka sahip olmalı; mesleğine bağlı olmalı ve sevgi duymalı, öğrencisinin seviyesine inerek, ruhunu tanıyarak, onları anlamalı ve sevmeli, onların iyi taraflarını görmeli; meslektaşlarına karşı da muhabbet ve bağlılık hislerini canlı tutmalı; çevresiyle canlı ilişkiler kurmalıdır.¹⁹⁶

Tarih, Edebiyat ve Din öğretmenlerinin ayrıca taşıması gereken vasıfları vardır. Bu dersin öğretmenleri öğretimin yanında öğrencilerini değerler sahasına sevk etmek için her zaman kalplerinin derinliklerinde kıvılcıklar ve kabarmaları olan hissi tip insan olmak

¹⁹⁵ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 111.

¹⁹⁶ Öymen – Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, s. 157.

mecburiyetindedirler. Bu kuvvette olmayan muallimler, tarihin ve sanatın tesirlerini bütün zengin mevzu ve malumata rağmen öldürürler.

2.3. Yeni Mektepte Kitap Terbiyesi

Yeni mektepte, eski mektebin sadece belleme ve öğrenme kitapları yerine, çocukları araştırmaya ve fikri harekete sevk eden iş ve faaliyet kitapları konulmuştur. Bu şekilde kitaplar öncelikle yabancı ve uzak kültürleri tanıtmaktan ziyade önce onun çevresini tanıtan konuları ihtiva etmektedir.

“Yeni mektep kitapları talebenin ruhi vaziyetini ve ihtiyacını daha çok nazarı dikkate almış ve müşahedelerine istinat eden yakın yurt kitabı olmuştur. Bu kitaplarda talebe tetkik ve müşahede vazifeleri bulur. Tabiat, eşya, kimya, hikmet vb. tetkik ve tecrübeleri için çocuğa ilgi ve heyecan verir. Muhtelif iş ve faaliyet materyalini toplamaya, onları tanzime sevkeder. Çocuklara bu maksat için ne okumaları lazım geldiğini söyler ve bu kitapları ne suretle tedarik edebileceğini, onlardan nasıl istifade edebileceğini de gösterir.”¹⁹⁷

“Bu istifade ve bu usul; eski mektep kitaplarında olduğu gibi kitabın sadece ezberlemeye mahsus değil, daha ziyade şahsi tetkike, edebi zevke, güzel ifadeye malumatını tamike, tevsie, tanzime yaraması ve talebeye bu yolu göstermesi ile başlayacaktır. Çünkü kitap, tecrübeleri, kültürün, medeniyetin, ilmin kazançlarını ve servetini teksif eden bir

---

¹⁹⁷ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 66.

vasıttır. Yapılacak iş öğrencinin zati faaliyetine yol vermekle beraber talebe ile eser arasında disipline edilmemiş münasebeti tespit ve tanzim etmek olacaktır.”¹⁹⁸

2.4. Yeni Mektepte Resim Tedrisatı

Yeni mektepte resim tedrisatının yada resimle öğretimin önemine çok vurgu yapan H. Raşit Öymen, eğitim öğretimde resmin kullanılması hususunda tercüme yapmıştır.

“Yeni mektepte resme hususi bir ehemmiyet verilmiştir. Bu ehemmiyet resmin tıpkı, konuşmak ve yazmak gibi bir lisan ve bir ifade vasıtası olarak telakki edilmesinden ileri geliyor. Bu vaziyette resim, şimdiye kadar tatbik olunduğu gibi sadece müstakil bir ders olarak kalmayacak, belki bütün dersler için zaruri bir ifade ve tasvir vasıtası, tavzih, tekrar, tamik aleti olarak ta kullanılacaktır. Denilebilir ki, yeni mektepte resme müracaat etmeden hiçbir ders hakkıyla başarılmış olmaz. Ve bugün bu telakki sadece ilk mektep için değil, orta tedrisat için de tarih, coğrafya, nebatat, arziyat, fizik, kimya vb. dersler içinde ileri sürülecek kadar ehemmiyet kazanmıştır. Bu sebeptendir ki bu gün yeni mektep, talebesinin müşahedelerini resimle de tespit ve tavzih etmelerine fevkalade ehemmiyet vermektedir.”¹⁹⁹

Resmin yeni mektepte bu kadar önem kazanmasının sebebi çocuğun resme, resim karalamalarına, kart postallara, resim albümlerine karşı büyük ilgi duyulmasından kaynaklanır. Yeni mektep çocukların bu yetilerinden özelliklerinden faydalanmak zorundadır.

3. Vatandaşlık Eğitimi

---

¹⁹⁸ *A.g.e.*, s. 64.

¹⁹⁹ *A.g.e.*, s. 69.

H. Raşit Öymen'in mektepçiliğinin önemli hususlarından birisi de vatandaşların eğitimidir. Çünkü vatandaşların eğitimi hem rejimin teminatı hem de genel eğitimin hedefine varmada önemli bir aşamadır. Vatandaşlık eğitimi Türk varlığının ve birliğinin, milli ve tek bir eğitimin, hukuk devletinin, yerleştirmeye çalıştığımız demokratik eğitimin ve Türk devriminin bir gereğidir.

Sık sık tekrar edildiği gibi hukuk devletinde vatandaşların eşit hakları esas unsur olarak yer alır. Fakat bu hakların bilinmesi ve korunması vatandaşın eğitimi ile doğrudan doğruya ilgilidir.

H. Raşit Öymen'e göre eğitim, sadece okul açmakla yapılacak bir hareket olamaz. Okul dışı, okulu ve eğitimi destekleyici kurumların oluşturulması ve sayılarının artırılması ile eğitim tam manasıyla yol alabilir.

“Unutmamak gerekir ki bugünkü yüzyılımızda istikbal yalnız okul eğitiminden beklenemez. Ve şu kadar okul açtık demekle bu eğitim meselesi de halledilmiş olamaz. Hele bu okullar barakalar, iğreti veya bezgin öğretmenler ve yavan kitaplarla boşuna dönen çarklar gibi hep yerinde sayan cinsten olursa doğru dürüst alfabe bilgisi dahi veremez. Oysaki alfabe devri medeni alemde çoktan tarihe karışmıştır.”²⁰⁰

Bu da vatandaşlık eğitimini gerekli kılmaktadır.

“Vatandaşlık eğitimi için bir taraftan vatandaşlık bilgilerini değerlendiren konuları ders alanı olarak programlara koymak, öte taraftan vatandaşlık eğitimini bir ilke olarak öğretim ve eğitim meselelerinde hakim kılmak ders ve yardımcı kitaplarının mücerret ve teorik şekillerinde bırakmayıp hayati konuları ve münasebetlerini ele almak suretiyle ve mevcut müesseselerin işleyiş nizamını yakından tanıtmak, zaman zaman bu müesseseler

²⁰⁰ H. Raşit Öymen, “Halkevleri Ruhu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c.. 9, S. 98-100, Ankara 1963, s. 1.

üzerinde müzakerelerde ve tartışmalarda bulunmak, gençleri okul idaresinin iyi işlemesine, ders cetvelleri, programları, anma günleri, törenler, müesseselerin ihtiyaçlarını karşılama ve korumada onların da günün hizmetine ortak olmalarını istemek ve böyle bir ortaklığın sevkini onlara tattırmak yolunda mesuliyetlerini ve fedakarlıklarını da yüklenmeye onları alıştırmak, belli başlı tesirler arasında yer alır.”²⁰¹

Ayrıca eğitimle kazandırılan vatandaşlık bilgisi o ülkenin garantisidir. “Anayasalara dayalı devlet nizamı için vatandaşlık eğitimi, rejimi başlıca teminat sayılır. Bu bakımdan hürriyet kadar mesuliyet hissini vatandaşlık eğitiminde önemli unsurlar olduğunu kabul etmek gerekir.”²⁰²

“Vatandaşlık eğitimine dayanan yeni bir siyasi eğilimin Türkiye’imiz için hayati önemi vardır. Ve bu yüzdendir ki yeni devlet için, vatandaşın önemi ve değeri ve bu eğitim görüşünün temel taşı sayılmaktadır. Yeni okulun temel ilkeleri ise, yeni devletin siyasi yapısı açısından egemenliğin kayıtsız ve şartsız millette ve halkta olacağı görüşüne dayandığı için, sosyal adaletin eşit insan haklarının değerlendirilmesi umdesini gerçekleştirme görevine çaba harcayan bir kuruluş olacaktır.”²⁰³

Bireysel ve sosyal kazanımlar vatandaşlık eğitimi ile kazandırılabilir. Sosyal hukuk devletleri vatandaşlarını bilinçli bireyler haline getirmek istiyorlarsa, bunun yolu vatandaşların eğitim öğretim yolu ile bilinçlendirilmesinden geçmektedir.

Ayrıca vatandaşlık eğitimi çok yönlüdür. Bu eğitimin sağlandığı ve desteklendiği yerler halkevleri, ekonomide kooperatif birlikleri, sanat ve meslek dergileri, ibadet yerleri,

²⁰¹ Öymen, *Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri*, s. 68-71.

²⁰² H. Raşit Öymen, “Siyasi Eğitim Problemi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 11, S. 127-128, Ankara 1965, s. 1.

²⁰³ H. Raşit Öymen, “Siyasi Eğitimin Birleşik Gücü”, *Halkevleri Dergisi*, S. 29, Ankara 1969, Ajans Türk Matbaası, s. 19.

ordu birlikleridir. Bu kurumlarda eğitim öğretim işlerine de önem vererek te vatandaşların eğitimini sağlamış oluruz.

3.1. Demokratik Eğitim

Demokratik eğitim yeni mektebin ve vatandaşlık eğitiminin en önemli unsurlarından birisidir.

Demokratik eğitimde devlet, hükümet ve vatandaşlar eğitimden sorumludur. Bu şekilde eğitim merkezîyetçilikten kurtulmalı ve yerel yönetimler eğitimde daha fazla sorumluluk üstlenmelidir.

“Devlet ve hükümetin düşünmesi ve yürütmesi demokrasi anlayışında yeterli bir unsur değildir. Çünkü demokrasilerde her ferdin kendi toplumunun eğitim teşkilatını meydana getirmede teklif hakkına da sahiptir. Eğitim Teşkilatının demokratik görünüşü öyle meydana getirilmeli ve öyle şekillenmeli ki her gelişme devresi olgunluğuna erişme gücünü elde edebilmeli, öğretim ve eğitim muhtevası ve metotları gelecek gelişme devresini de hazırlayıcı bir nitelikte ve biçimde olmalı vatandaş da böylece kendi varlığının idealitesine en geniş ölçüde erişebilme yolunu bu örgütlenmelerde bulabilmelidir.”²⁰⁴

Çünkü vilayet, ilçe, nahiye ve köy gibi ünitelerin de eğitim teşkilatının şekillenmesinde devletten istekleri ve tekliflerinin bulunması demokratik icaplar cümlesindedir.

“Demokratik bir nizamda mahalli idarelerin yetkilerinin ve teşebbüs imkanlarının artması beklenirken bizim gördüğümüz odur ki merkezîyetçilik fikirleri eskiye nazaran daha

---

²⁰⁴ Öymen, *Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri*, s. 96.

da kuvvetlenmiştir. Bu yol ise fikirleri klişe ve şema haline sokmaktan başka bir şeye yaramaz. Beklediğimiz kuvvetli şahsiyetlerin yetişmesine ise engel olur.”²⁰⁵

Demokratik eğitimde Tarih, Coğrafya, Din ve Dil gibi sosyal ve kültürel bilgiler ve kültürel değerler ve vatandaşlık bilgileri verilerek vatandaşlar yetiştirilmeli, bilinçli bireyler haline getirilmelidir. Bu eğitim verilirken sadece bilgi aktarmak değil, bireylerin manevi, sosyal, milli ve sorgulayıcı hisleri harekete geçirilmelidir. Verilecek bilgiler hayatın içinden olmalı ve somut örneklerle doldurulmalıdır. Böylece Demokratik eğitimi alan birey artık bu dünya da bende varım diyerek hayata ve çevresine katılma gücü ve dürtüsünü elde edecektir.

Yeni mektebin demokratik eğitimi sosyal bilgiler ve sosyal pedagojiyi sadece bir ders konusu olarak ele almamalı, kaynağını Türk İnkılabından alan vatandaşlık bilinci ve bilgisini, sosyal bilgiler ve faaliyetleri bir zihniyet halinde okulun diğer derslerine aksettirmeli ve bizzat yaşanan hale getirmelidir.

Ayrıca demokratik eğitimde, bireylerin yukarı kademlere kabiliyeti nispetinde ilerlemelerini kolaylaştırmak, hatta buna zengin fırsatlar yaratmak en tabii vazife saymak gerektir.²⁰⁶

Demokrasinin ve yeni cumhuriyetin özellikle 1950’lerde tek dereceli seçim ve çok partili hayatın gereği olarak vatandaşın bilinçlenmesinin ve ne yaptığını, kime oy verdiğini bilmesinin bu ülkeye ve kişinin kendisine çok faydalı olacağını söyler. Bu bilinci kazandıracak olan da eğitimin kendisidir.²⁰⁷

²⁰⁵ H. Raşit Öymen, “Karşımızdaki Meseleler”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 3, S. 35, Ankara 1957, s. 1.

²⁰⁶ H. Raşit Öymen, “Eğitimde Tıkanmalar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 7, S. 82, Ankara 1961, s. 2.

²⁰⁷ H. Raşit Öymen, “Seçimler ve Bir Eğitim Meselesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 3, S. 34, Ankara 1957, s. 2.

4. Toplu Tedris

Cumhuriyet eğitiminin ilk yıllarında ilkokullarda, derslerin tek tek okutulması yerine, birbiriyle alakalı ve bir bütün olarak okutulması şeklindeki öğretim tarzı olan ‘toplu tedris’ uygulaması başlatılmıştı. H. Raşit Öymen’in de savunduğu toplu tedris, onun mektepçiliğinin önemli unsurlarındandır.

“1926 tarihli ilkokul programı, öğretimde ‘toplu tedris’ ilkesini getirmiştir. Bu yöntem özellikle Hayat Bilgisi dersi etrafında uygulanacaktır.”²⁰⁸

Toplu tedris uygulamasını esas alan 1926 müfredat programları da hayatın içindedir ve hayatı tam yansıtmaktadır. “Tedris, terbiyenin bir parçası olmak haysiyetiyle bu hakikate, çocuğun alakalarına ve insiyaklarına kıymet vermek, çocuğun kendi muhitine ve hüviyetine uymak zorundadır. Toplu tedris çocuğun sorularının ateşleyicisidir. Bilgileri çocuğa kolaylıkla ve emniyetle maleder.”²⁰⁹

Toplu tedrisi doğuran sebepler şunlardır: “Hayatı bütün olarak görme eğilimi, çocuğun ruhu hakkında ortaya konan gelişmeler ve beden-ruh bütünlüğüdür.”²¹⁰

Eski programlara göre tedrisat yapılırken, çocuklara, bir günün beş saatinde muhtelif derslerde birbiriyle hiç bağ ve ilişkisi olmayan çeşitli bilgiler ve konular veriliyordu.

“Oysa toplu tedris yönteminde bir konu işlenirken o alanda tarihi, coğrafi bilgiler verilecek, Matematik problemleri çözdürülecek, Türkçe dersi verilecektir vs. Ancak, öğrenciler pasif bir halde kalarak böyle bir ders dinlerse, bu toplu öğretim değil, toplu anlatım ve yapııştırma öğretimi olur. Toplu tedriste, derslerde ayrı ayrı konular işlenmeyecek, bir konu çeşitli yönleriyle işlenecek, hem de öğrenciler gözlem ve deneye yöneltileceklerdir. Fakat,

²⁰⁸ Akyüz, s. 315.

²⁰⁹ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 15.

²¹⁰ Ahmet Fuat, *Toplu Tedris Nazariyatı ve Tatbikatı*, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul 1935, s. 13.

haftalık ders cetvelleri ve saatlerinin eskisi gibi sürüp gitmesi ve öğretmenlerinin toplu tedris yöntemini genellikle anlamamaları, bu yöntemden umulan yararları sağlamamıştır.”²¹¹

H. Raşit Öymen’e göre toplu tedris eğitim ve öğretimde bir bütünlük sağlamıştır. Toplu tadrise konular birbiriyle alakalı ve birbirini hatırlatacak tarzda düzenlenir. İşlenen konular çocuğun çevresinden ilgisini çeken konular arasından seçilmektedir. Derslerin merkezinde hayat ve yurt bilgisi müfredatında gösterilen konular ile hayatın bizzat kendisi vardır

“Toplu öğretim eski dağınık tarza nazaran alakaya ve idrake, çocuk anlayışına uygun düşen bir program tarzıdır. Çünkü onun görüşü bütünden parçaya doğru gitmekte ve her şeyi evvela bütün olarak görmektedir. Hakikatte biz okula gelmeden önce ve okuldan sonra da aldığımız bilgiyi hayat alanlarından toplu olarak alıyor, eşya ve öğretimi evvela bütün şartlarıyla bir arada ve birbirine bağlı olarak mütalaa ediyoruz. Hayatın bu tabii yolu, sonradan ilim ihtiyacıyla birtakım nizama, ilmi metotlara ve tasnife tabi tutulmuştur.”²¹²

Toplu tadrise dersler, “Her çocuğu kendi özelliklerine göre inkişaf ettirecek ve ilerletecek, fakat aynı zamanda iradesini cemiyet için işletecek ve içtimai vahdette seve seve vazife almasını temin edecektir.”²¹³

“Toplu tedris hiçbir konu yalnız başına değildir. Yalnız başına sokak yoktur. İnsanlarıyla, hayvanlarıyla, arabası ve tramvaylarıyla, satıcılarıyla, polisi, askeri, yağmur ve çamuru, feneri, elektriği, çöpçüsü ve bekçisiyle sokak vardır. Gene sadece çatısı, damı ve odalarıyla bir ev yoktur. Belki döşemesiyle, yemeği, uykusu, eğlencesi, intizamı, temizliği ile bir ev ve evin hayatı vardır.”²¹⁴

²¹¹ Sadrettin Celal, “Toplu Tedris”, *Muallimler Mecmuası*, Ankara 15 Mart 1930, s. 15.

²¹² Öymen – Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, s. 70.

²¹³ *A.g.e.*, s. 26.

²¹⁴ *A.g.e.*, s. 74.

“Toplu tedris, tabiata uygun yegane bir tarzdır. Toplu tedriste yorgunluk başladığı an, ders durabilir. Bu sebeple can sıkıntısı olmaz. Toplu tedris, dersi, yurdun eşyasına ve tabii servetine raptetmekle, bizzat görüştürülen şeyler esas tutuluyor ve bu suretle de dikkat alakaya istinat ettirilmiş oluyor. Çocuklar bilhassa kızlar, mevzuun her tarafından ele alınmasını ve tetkikine bütün mevcudiyetleriyle sarılıyorlar. Hayati sahaların birbiriyle sıkı irtibatı çocukların alakalarını ve dikkatlerini daima uyanık bulunduruyor.”²¹⁵

5. İş Mektebi

H. Raşit Öymen, zamanının önemli eğitim akımlarından birisi olan ‘iş mektebi’ akımını savunmuş ve bunun Türkiye’ye tanıtılmasında önemli rol oynamıştır. İş mektebi ile ilgili birçok eseri Türkçe’ye ve Türk eğitimine kazandırmıştır.

“İş eğitimi akımı, 20. yüzyılın en yaygın eğitim akımıdır. Bu akım taraftarları eski okulu ‘okuma okulu’, ‘kitap okulu’ olarak nitelemişler, bunun yerine çocuğun etkinliğine dayanan ‘iş okulu’ düşüncesini geliştirmişlerdir. Yer yer ve zaman zaman uygulamalar yapmışlardır. Bu akımın taraftarlarının kimisi yalnız el işine önem vermiş, kimisi de el ve zihin işini birlikte ele almıştır. Aralarında zaman zaman görüş ayrılıkları belirmiştir. İş eğitimi akımının temsilcileri Alman eğitimci Georg Kerschensteiner (1854-1932), Amerikalı John Dewey (1859-1952)’dir.”²¹⁶

H. Raşit H. Raşit Öymen, iş eğitimi konusunda bu akımın önemli temsilcisi Georg Kerschensteiner’den çeviriler yapmıştır.

İş mektebi eski eğitim tarzına tepki olarak doğmuş ve öğrenciyi merkeze alan bir eğitimi benimsemiştir. İş mektebi deyince okulun ve tüm öğrencilerin aktif olduğu, her an

²¹⁵ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 30.

²¹⁶ Binbaşoğlu, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, s. 119.

düşündüğü ve bir şeyler ürettiği, baskıcı olmayan, yönlendirici eğitimin verildiği bir okul akla gelmektedir. Bu şekilde eğitimde daima bir faaliyet ve üretim vardır. Burada bilgi ile aksiyon bir aradadır. İş mektebi deyince bilgi, pratik ve zihniyet eğitimi bir arada akla gelmektedir. İş mektebi, geniş sosyal hayatın küçük bir modelidir. Öğrenciler burada sosyal hayatın kurallarını ve gereklerini de öğreneceklerdir.

“Kuşkusuz, iş okulu da bir öğrenme okulu olacaktır; fakat öyle bir okul ki, çocuğun ruhsal hallerine taban tabana zıt olmayacak; çocuğun yalnız bilgi edinmek yeteneğiyle değil, üretimiyle, yalnız edilgin olmak değil, toplumsal eğilimlerini geliştirmesiyle de bir öğrenme okulu olacaktır. Öyle bir öğrenme okulu olmalı ki, yalnız kitap ve sözlük aracıyla değil, deney yolu ile öğrenilecektir.”²¹⁷

Heinrich Scharrelmann ise iş mektebi konusunda, öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkilere değinir.²¹⁸

O okul ki: öğretmen talebesiyle karşılıklı bir itimat ve anlaşmaya müstenit deruni bir cemiyet teşkil eder. Müşterek ve içtimai mesalde öğretmenin de iştirak ve çocuk hakimiyeti ve ekseriyeti ile bizzat intihab edilen gayenin halli için yine bizzat intihab ve tercih olunan bir yolda mesai harcar. Öğretmenin en mühim vazifesini, çocukların kuvvetini tahrik etmekte, canlandırmakta ve birbirinden ayrılan noktalarda, müşterek vazifelerle daimi bir irtihab ve birlik temininde görür. Bütün terbiyevi ve tedrali ölçülerin noktai hareketini çocuğun canlı alakası teşkil eder. Birinci sırada çocuğun prodüktif – Müstahsil yaratıcı kuvvetlerine vazife verir ve bu suretle bütün diğer kuvvetleri beraber inkişaf ettirir.

Öğretmen cezalarının ve yasaklarının yerine, sınıfın kuvvet ve selahiyeti dahilinde bizzat yapılan kanunları ikame eder. Çocukları vaktinden evvel umumileştirmeden vikaye

²¹⁷ N. Atıf Kansu, *Pedagoji Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1952, s. 273.

²¹⁸ Heinrich Scharrelmann, *Yaşanmış Pedagoji Yahut İş Okulu*, Çev. H. Raşit Öymen, Ankara 1954, s. 23.

etmek, onun dünya hakkındaki bilgilerinin müşahhas ve müşahedeye müstenit temelini genişletmek ve derinleştirmek için bütün umumi mefhumları ve tecrübeleri – çocuğun istikrari bir yoldan düşünmesine ve duymasına uyararak- geri bırakmaya uğraşır.

Şimdiye kadarki okul nizamını git gide toplu öğretim nizamına tahvil ve kalbeder. Bütün manüel faaliyetine bilhassa zihni ve fikri meselelerin hallinde ve derinleştirilmesinde lüzumlu ve faydalı olduğu taktirde yer verir. Talebeyi kültür aletlerinin kullanılmasında rasyonel bir surette terbiye eder.

Eğitsel anlamda ‘iş’ ise, okuldaki eğitim faaliyetlerinin öğretmen ve öğrenciler tarafından bir iş olarak algılanması; yapılan bu işinde eğitim gayesiyle yapılıyor olduğunun bilincinin yerleştirilmesidir. Bu sayede beden ve beyin faaliyetleri bütünleşecek ve beraberce başarı için çalışacaklardır. Bu da işin yani eğitim faaliyetinin öğrencinin tabiatına uygun, hayatın içinden, ekonomik ve ulaşılması kolay, verimli olması demektir. Öğrenci işini özgürce ve kendi iradesiyle gerçekleştirecektir. Böylece öğrenci kendi kendine bir ürün verebilecek hale gelecektir.

“Nihayet işin akımı, sadece faaliyetten ibaret kalmayıp değer ve verim dolu bir doğrultuda gelişerek elle tutulur bir muhtevayı yani meyvelerini gösterirse ancak bu taktirde iş öğretim ve eğitim için gerçek değerini ve bereketli verimini belli etmiş olur.”²¹⁹

İş mektebinde gösterilen faaliyetler hayatla iç içe ve ilgidir.

“Hayat ve iş mektebi, öğrenme okulu gibi , dış alemde izlenimler almaya ve kabule değil, belki alınan şeyleri yaratıcı faaliyetle değerlendirmeye çalışacaktır. Bunun içinde okuldaki iş, hayattaki işin bir levhası olacaktır.”²²⁰

²¹⁹ Paul Ficker, *Yeni Okulda Didaktik*, Çev. H. Raşit Öymen, s. 5.

²²⁰ Öymen – Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, s. 131.

İş mektebi diğ er yönü devamlı faal olmasıdır. Faal mektepte ekonomik, pratik, zihni faaliyetlerin hepsi bir arada gösterilir. Yani öğrenci tüm yeteneklerini kullanmaktadır. Onun için faal mektepte faaliyetlerle ilgili bir sınırlama olamaz.

“Faal mektep, her şeyden evvel, çocuğ un kendi tabiatına mevcut olan iyi şeylerin inkişafını tahakkuk ettirmeye gayret ettiğ i için evvelden tarif yapamaz. Evvelden program, evvelden metot gösteremez. O teşekkül etmemiştir. Yeni teşekkül edecektir. Ve çocuğ un individüalitesi onu yaratacaktır. Velhasıl faal mektep tarihte ilk defa olarak çocuğ un hakkını veriyor.”²²¹

H. Raşit Öymen’e göre iş mektebi, çocuklara vücutlarının tüm yetilerini kullanma imkanı vermelidir. İş mektebinde yaparak ve yaşayarak öğrenen öğrencinin ilgi ve istidatları göz önünde tutulur; fikir, his ve iradeleri harekete geçirilir. Öğrenciler öğrendikleriyle yeni fikir, düşünce ve yaşayışlara ulaşırlar.

“Gerçekte iş mektebinde, çocuk dış etkiler ve telakkilerle faaliyete getirilmiş, malumatı sadece hocasının sözlerinden ve müşahedelerinden körü körüne almış olmayacak, belki bizzat arayarak bulacak ve içinden dışarıya doğru büyüyecektir.”²²²

İş mektebinde öğretici rolünün ötesinde teşvik, sevk ve yardım eden konumundadır. İş mektebinde öğretmen ve öğrenci arasında karşılıklı anlayış, danışma ve yardımlaşma vardır. İş eğitiminde, okuldaki eğitim faaliyetlerinin, bir zincirin halkaları gibi düzenlenmesi ve birbiriyle ilişkilendirilmesi esastır.

H. Raşit Öymen, iş mektebinde okula yeni gelen çocuğ a hemen okuma yazma öğretmemesini ister. Öğrenci, önce kendisini ve çevresini tanımasını sağlayacak bir eğitime tabii tutulmalı, okul ortamı da bu şekilde düzenlenmelidir.

²²¹ Hıfzırrahman Raşit Öymen, *Pedagoji Kıraatı*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931, s. 38.

²²² Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 46.

“İş mektebinin teklif edeceği faaliyet, çocuğun alakasını ve ihtiyacını karşılayan bir faaliyettir. Çocuk bu ilk günlerde eve, sokağa, kırlara ait gördüklerini ve duyduklarını söylemek, hikaye etmek, oynamak, ellerini, hasselerini işletmek ihtiyacıyla müteharriktir. Ve onu bu çağda inkişaf ettirecek hareketler ve faaliyetler bu cinsten olanlardır.”²²³

Ayrıca okuma yazmadan evvel öğrenciye elini ve diğer organlarını kullanmayı öğretmeli ona hareket imkanı tanınmalıdır. Bunun için resim yaptırmalı, çizgiler çizdirmeli vb. faaliyetlerle çocuğun hareket kabiliyeti geliştirilmeli, onun kendisini tanımasına yardımcı olunmalıdır. Eski mektebin yaptığı gibi çok konu, az kuvvet değil, yeni mektepte az mevzudan çok kuvvet çıkarılmalıdır. Bu doğrultuda öğrencinin elişleri faaliyetlerine önem verilmelidir.

“Yeni iş mektebine evvelemire lazım olan zengin bir el işleri sahasıdır ki, bununla her talebe, kabiliyetinin hacmine göre maddi ve manevi mevcudiyetine faal bir saha bulmuş olacaktır. Diyebiliriz ki elişlerinde, hemen hemen insanların en feyyaz sahayı inkişafı yaratıyor.”²²⁴

Diğer taraftan iş mektebi ailenin ekonomik durumu ve statüsü ile irtibatlı iş sahaları temin etmelidir.

İş mektebi akımı başlangıçta ve esasında okulu bir atölye gibi algılayıp, düzenlemekle, çocuğu bu işyeri tipine sahip okulun çalışma ve dayanışma ruhunu kazandırmakta iken; sonraları tüm okul için bir çalışma ve eğitim metoduna dönüşmüştür. İş metodu da buradan çıkmış ve tüm derslerin metodu haline gelmiştir.

---

²²³ A.g.e., s. 8.

²²⁴ Öymen, *Pedagoji Kiraatı*, s. 17.

İş mektebine lazım olan ‘hayatın manası başkalarına kumanda etmek değil, hizmet etmektir.’ düsturunu rehber ittihaz etmek, arkadaş için çalışmaktır. İş mektebinde öğrenciler gruplar halinde ve birbirlerini kontrol ederek, yanlışlarını bularak çalışırlar ve eğitim görürler.

Bütün bunlardan sonra iş kavramından yola çıkılarak öğrencilikte bir iş olarak addedilmiş, ‘Okul İşi’, ‘Öğrencilik Mesleği’ kavramları ortaya çıkarılmıştır. Burada amaçlanan, nasıl ki bir insan özgür iradesiyle, isteyerek yaptığı bir görevi, kendisine ait olmasının verdiği bilinçle hareket ederek başarıya ulaştırıyorsa; öğrencide öğrencilik görevini bu anlamda ele alacak ve başarıya ulaşacaktır manevi açıdan da tatmin olacaktır. Manevi olgunlaşma böylece işi yürütenin kişiliğinde yerleşmeye başlar. Bu da saf bir eğitim değeridir.

İş prensibi tatbik edildiği zaman kendi kendini idare eden öğrenci yaz tatillerini dahi boş geçirmeyecek ve faydalı işlerle uğraşacaktır.

“Eğitici iş, meslek ve kazanç doğrultusunda veya heveslere bağlı amatör işlerden kendini ayırt eder. Faaliyette bulunan kendi ruhuna yaptığı etkilerin ve bu etkilerle artan kendine güvenin ve daima büyüyen bir ufkun genişlemesi, ödevlerin ve maksatların daima yüksek bir açıdan görülmesi ve buna göre uygulamalarda görevleri kavramaya ve yürütmeye muktedir gelişmiş bir ruh hali kendini belli eder.”²²⁵

İşini yani öğrencilik görevini isteyerek ve severek yapan kişi aynı zamanda yaptığı işi kontrol eder. Bu da dikkat, devam ve ısrar, düzen duygusu, açıklık, kesinlik ve iş neşesini eğitir. Bu da maddi ve manevi kuvvetlerin beraberce eğitilmesi demektir.

5.1. İş Metodu - Aktif Metot-Usul

---

²²⁵ Ficker, *Yeni Okulda Didaktik*, Çev. H. Raşit Öymen, s. 3.

H. Raşit Öymen'in mektepçiliğinde 'iş okulu' önemli bir yere sahip olunca, bu mektebin eğitim metodu da 'iş metodu veya aktif usul' olacaktır. Bu metotta öğrenciyi daima aktif ve hareketli tutmak esastır.

“İş prensibi bir metot ve usul değişikliğidir ve asıl ufukta iş prensibinin açtığı ufuktur. İş prensibi her şeyden evvel bizatihi faaliyet prensibidir.”²²⁶

“Aktif öğretim metotlu okul, kitabın, eğitim ve öğretim materyallerinin, hulasa çocuğun bedeni ve ruhi inkişafı için hazırlanan her şeyin sadece çocuk için olduğunu kabul eden ve çocuk dünyasının çeşitli materyallerini çocuk için uygulayan okuldur”²²⁷

Aslında John Dewey'in yaparak ve yaşayarak öğrenme yöntemi, Georg Kerschensteiner'de iş yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır.

1926 yılında ilk okul müfredat programı ile devlet okulları miqyasında ilk defa iş metotları üzerinde durulmuştur. İş metotları 1936 yılında yapılan programlarda da yer almıştır.

“Eski programlarda iş esaslarına ve öğrencinin kişisel mesai ve faaliyetlerine lüzumu kadar itina edilmemiştir. Yeni programlarda bu noktalara çok ehemmiyet verilmiştir. Bütün derslerin öğrenciyi şahsi mesaiye teşvik edecek bir suretle öğretilmesi, öğretimde imkan olduğu derecede öğrencinin kişisel alakalarının hareket noktası ittihaz edilmesi esasları kabul edilmiştir. Öğrencinin dersleri imkan mertebesinde bizzat işleyerek, bizzat zihni faaliyette bulunarak öğrenmesi yeni programın en bariz seciyesidir.”²²⁸

H. Raşit Öymen'e göre okul, çocuğu en geniş bir ölçüde faaliyete, yaratmaya ve işe sevk edecek canlı bir muhit olmalıdır. Sınıflar öğrencinin sadece ders dinlemesine müsait olan

²²⁶ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 49.

²²⁷ M. Baha Arıkan, *Aktif Metot Yahut Aktif Terbiye*, Akıncı Matbaacılık, Ankara 1956, s. 8.

²²⁸ Öymen - Erkman, *Genel Öğretim Metotları*, s. 129.

şekilden çıkarılarak bütün öğrencilerin işler için müşterek olarak çalışabilecekleri birer iş muhit haline getirilmelidir.

İş metodunda öğrencinin istekleri, ilgileri ve yetenekleri göz önüne alındığı gibi, öğrenmenin psikolojik ve sosyolojik yönleri de dikkate alınır.

“Aktif metot skolastik terbiye anlayışını sarsan, öğrenmeyi, psikolojik, pedagojik ve sosyolojik kaidelere göre ön plana alan müessir eğitim anlayışıdır. Çocuğu faaliyete sevkeden bilginin kaynağıdır. Her şey yaşanarak, tecrübe edilerek, bilhassa içten güdülenerek takip ettirilecek husus aktif metodun yegane sembolü olabilir.”²²⁹

İş metodunu toplu tedris ile en iyi uygulanabilecek bir metot olduğunu vurgulayan H. Raşit Öymen şunları dile getirir.

“İlk mektepte iş prensibi, toplu tedris çerçevesinden en iyi bir surette tatbik olunur. Ders mevzularının işlenmesi, çocukların muhitinden alınan eşya ve hayat sahasına göre olacaktır. Program, ders konularının, havasın, elin ve lisanın müstakil faaliyeti ile işlenmesini ister.”²³⁰ Çünkü fikrin ve bedenin işlenmesi bir yığın malumat toplamaktan çok iyidir.

İş metodunda öncelikle öğrencinin becerilerine, el faaliyetlerine, yaratıcı çaba ve çalışmalarına önem verilmektedir.

“Zamanımızda her taraftan akseden iş ilkelerine göre öğretim veya iş metodu öğrencinin bizzat çalışarak ve işleyerek bilgi elde etmesi demektir ki, burada daha ziyade ruhi çalışma ve fikri gayret bahis mevzuu olmakla beraber elin büyük bir rol oynayacağı muhakkaktır. Resim, çamur işleri, kum oyunları, makinecikler ve oyuncaklar yapılması v.s. hep ifade ve bilgiyi canlandırmak vasıtalarıdır. Öğretimde ifade şekli ve vasıtası olarak hareketlerle temsilin, dramatik tasvirlerin, eğitsel ifadesi de takdir olunarak okumalarda,

²²⁹ Zakir Doğan, “Aktif Metot Anlayışımız”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, , C. 3, S. 29, Ankara 1957, s. 15.

²³⁰ Öymen, *Yeni Mektebe Doğru*, s. 24.

manzumelerde ve muhaverelerde muhtelif jestlere ve hareketlere de ehemmiyet verilemeye başlanmıştır. Gerek bu öğretimin gerekse diğer derslerin müşterek hedefi, çocuklara sosyal ve estetik eğitim vermek, güzellik hissini uyandırmak olacaktır.”²³¹

Bununla beraber öğretim sadece el işleri ile sınırlandırılmamaktadır. İş öğretiminde el işlerinin yanında öğrenci düşünmeye, sosyal ilişkilere katılmaya ve tartışmaya, yeni yeni fikirler ileri sürmeye teşvik edilir, yönlendirilir. Yani iş aynı zamanda öğrencinin düşünmesi, yaratıcılığını kullanması, yeni fikirleri ileri sürmesi, toplumda aktif görevler üstlenmesidir.

“İş denince yalnız el yapılan şeyler değil, bedeni, fikri ve bütün melekeleri harekete geçiren faaliyet konuları anlaşılmalıdır”²³²

İş metodunda öğrenci bilgiyi alıp kopya etmez, depolamaz. O inceler, işler, uğraşır, tecrübe eder ve gerekirse yeniden yaratarak öğrenir. Dolayısıyla öğrenci her zaman faaliyettedir veya faaliyete hazırdır. İş metodunda öğrenci kendi işleri ve hareketleri içinde sosyal hayatın nabzını ve cemiyetin kalbini hissetmeyi öğrenirler. Sosyal ilişkileri, küçük ve büyük kişiler arasındaki bağlılık ve fedakarlığı hissetmeyi, yardımlaşmayı öğrenirler.

---

²³¹ Öymen – Erkman, *a.g.e.*, s. 45.

²³² *A.g.e.*, s. 24.

SONUÇ

Eğitim; hayatımızın her alanında bizi ilgilendiren, hayatımızı dñzenleyen, gelişmemizi sağlayan, geleceğimizi daha iyi görmeye yardım eden, en önemli kurumlarından birisidir. Eğitim her insanı ilgilendiren bir iletişim biçimi, hayatın vazgeçilmez unsurudur.

İnsanların eğitimle ilişkilerine baktığımızda eğitilenler, eğitenler, destek verenler, bilimini yaparak kuramını geliştirenler olarak ayrıldığı görürüz. Bu insanın eğitimle iç içe bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak eğitimin bilimsel olarak düşünülmesi, kurumsal olarak yürütülmesiyle eğitimciliğin ayrı bir önem kazandığı bir gerçektir.

Eğitimci, öğretmen, eğitim idarecisi, öğretim üyesi gibi eğitimle ilgili tüm mesleklerin, hayatın diğer alanlarındaki farklı mesleklerden ayrılan bir çok yönü vardır. Bu farklılardan en önemlisi eğitimcinin ana malzemesinin insan olması ve onun mutluluğunu

sağlamayı amaçlaması, ayrıca kültürlenme, sosyalleştirme yoluyla da toplumun ve devletin devamını sağlamaya çalışmasıdır.

Eğitim temel toplumsal değerleri yeni nesle benimsetirken, diğer halk kitlelerine de bu değerlerin ulaştırılması esas alır. Yani eğitimci olmak bir anlamda birey ve toplum için hizmet adamı olmakla eş anlamlıdır. Bu da eğitimcinin, öğretmenin mesleki bilgisinin yanında, kültürel bilgisinin olması, hayata geniş bir pencereden bakması, sadece okulda değil tüm yaşam alanlarında aydın bir önder olmasını gerekli kılmaktadır.

Bu çerçevede insanların yaşadığı her dönemde aydın kişiliği ile öne çıkan, bireye ve topluma hizmet ederek yol gösteren eğitimciler, tarihin sayfalarından sıyrılarak günümüze kadar gelmiş ve bizlere fikirleriyle yol göstermişlerdir. Onlardan birisi de çalışmamızda konu aldığımız Hıfzırrahman Raşit Öymen'dir.

H. Raşit Öymen Osmanlı eğitim sisteminde yetişmiş, II. Meşrutiyet döneminin kültürüyle yoğrulmuş, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen tüm reformları ve inkılapları içten benimseyerek tüm hayatı boyunca Türk eğitimine hizmet etmiş birisidir. O eski eğitim tarzını her yönüyle iyi bilen, dünyada ortaya çıkan modern eğitim akımı ve düşüncelerinden haberdar olan ve yeni Türk devletinin yeni bakış açısını özümseyen birisi olarak eğitim tarihimizde önemli bir yeri vardır.

O, eğitimin milletlerin hayatında önemli bir bağ olduğuna inanır. Ona göre, eğitimi iyi olan bir millet zamanını çok iyi değerlendiren, insanların mutluluğunu sağlayan, geleceğe dört elle sarılan bir millettir. Eğitimi iyi olmayan bir millet ise büyük bir deryada ne yapacağını bilemeyen, her türlü esintide savrulan bir gemi gibidir. Ne yapacağını, nereye gideceğini bilemeyince o millet için günü ve geleceği bir anlam ifade etmez. Bu yüzden Türk eğitiminin en iyi noktalara gelmesi için büyük çaba sarfetmiş, önemli ve özgün fikirler ileri sürmüş, kıymetli çalışmalara imza atmıştır.

Osmanlı medrese sisteminde yetişen, Avrupa’da yüksek tahsil gören buradan edindiği tecrübelerini Türk eğitiminde kullanan bir eğitimci olması, onu Türk eğitiminde ayrı bir yere sahip kılmıştır. Bu sayede, Türk eğitimini farklı açılardan değerlendirmesini bilen bir eğitimcidir. Böylece Türk eğitiminin sorunlarına önemli çözüm önerileri getirmiştir.

Eğitimde kendi değerlerimize, tarihimize bakmamız, sorunlarımızın çözümünü önce bu değerlerimizde aramamız gerektiğine inanmıştır. Ancak dünyanın diğer çağdaş, eğitim-öğretim faaliyetlerini ve anlayışlarını da takip etmemiz gerektiğini vurgulamış ve kendisi de bu prensiple çalışmıştır. Bu doğrultuda tercüme yapmıştır. Bu çalışmalarıyla eğitimcilere yardımcı olmuştur.

Eğitimle hayat arasındaki bağa ve eğitimin hayata hazırlaması rolüne önem vermiştir. Sayısı ve içeriği az fakat hayati değeri ve kuvveti fazla olan konuların öğretilmesi fikrinin öncülüğünü yapmış, bu fikirlerin eğitimciler arasında yerleşmesini sağlamıştır.

Katıldığı eğitim şuralarındaki tespitleri, önerileri kabul gören, bu doğrultuda köy okullarının üç yıldan beş yıla çıkarılmasını sağlayan, ahlak eğitimi konusunda tespitlerde bulunan bir eğitimcimizdir.

Türk devrimlerinin, Türk eğitiminde de yerleşmesi için gösterdiği çaba onu önemli sonuçlara ulaştırmıştır. Bu doğrultuda Türk eğitiminin milli olması, demokratikleştirilmesi, devletleştirilmesi ve laikleştirilmesi konusunda gösterdiği çabalarla Türk eğitiminin bu devrimler doğrultusunda şekillenmesinde destek olmuştur.

Türk eğitiminin, hem okullar hem de vatandaşlık eğitimi sayesinde demokrasi bilincine sahip, hür düşünceli bireyler yetiştirmesinin önemi üzerinde ısrarla durmuştur. Özgür ve hür düşünceli bireyler yetiştirmek günümüz Türk eğitiminin amaçları arasındadır. Böylece H. Raşit Öymen’in bu konudaki görüşlerinin önemi artmaktadır.

Eğitimle ilgili çalışmalarını, fikirlerini hazırladığı eserlerde toplayarak, hem kendi dönemine hem de kendinden sonraki döneme ışık tutmuştur. Özellikle çıkardığı Yeni Mektep ve Eğitim Hareketleri Dergisi ile ülkedeki ve dünyadaki eğitim öğretim faaliyetlerini takip etmiş, ülkemize tanıtmıştır. Böylece eğitim alanında literatür sahasını genişleterek eğitimcilere yardımcı olmuştur.

Kendisi de bir öğretmen olması itibariyle, bu meslekte insanlar yetiştirdiği gibi, uzun yıllar edindiği tecrübelerle öğretmenlik mesleği ve bu mesleğin sorunları üzerinde durmuştur. Savunduğu fikirlerini öğretmenliğin de desteği ile meslek hayatında, pratiğe dökerek göstermiştir.

Öğretmen okulları, eğitim fakülteleri gibi öğretmen yetiştiren kurumlar hakkında söyledikleriyle öğretmenliğin Türk eğitiminde tartışılmasına ve daha iyi hale getirilmesinde önemli katkıları olmuştur. Onun öğretmenlik ile alakalı olarak söyledikleri günümüzde de güncelliğini korumakta, öğretmenlere ışık tutmaktadır.

Köy Enstitüleri, Halkevleri, Eğitim Fakülteleri ve Üniversiteler üzerindeki yazılarıyla bu eğitim kurumlarının geliştirilmesinde, sorunlarının çözülmesinde önyak olmuştur.

Biz de bu araştırmayla, onun çalışmalarında eğitimin, şahsında da eğitimcinin parlayan yüzünü görmeye, ayakta durmanın ve geleceğe bu anlayışla yürümenin önemini kavramaya, temel dinamiklerini oluşturmaya gayret gösterdik.

BİBLİYOGRAFYA

- AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, 8. Basım, İstanbul 2001.
- AL-KABİSÎ, al-Fakih al-Kayrawani, *İslamda Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale*, Çev. H. Raşit Öymen – Süleyman Ateş, A. Ü. İ. F. Yayınları, Ankara 1966.
- ARIKAN, M. Baha, *Aktif Metot Yahut Aktif Terbiye*, Akıncı Matbaacılık, Ankara 1956.
- BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı, *Öğretmen*, Kültür Basımevi, İstanbul 1944.
- BİLGİN, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık, Ankara 1998.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara 1982.
- ....., *Öğretim Metodu ve Uygulama*, Kardeş Matbaası, Ankara 1965.
- GÜNDÜZ, Birsen, *H. Raşit Öymen'in Hayatı ve Kişiliği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2000.
- DAĞ, Mehmet; ÖYMEN, H. Raşit, *İslam Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1974.
- DEWEY, Evelyn, *Yeni Mektep*, (Çev. M. Zekeriya), Devlet Matbaası, İstanbul 1931.

- DEMİRAY Cevdet; ÖZGÜR İbrahim, *Genel Öğretim Metodu*, Türkdili Basımevi, Balıkesir 1948.
- DURKHEİM, Emile, *Terbiye ve Sosyoloji*, Çev. İ. Memduh Seydol, Sinan Matbaası, 1950.
- ERGİN, Osman Nuri, *Türk Maarif Tarihi*, c. 5, İstanbul 1977.
- ERGÜN, Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997.
- ERKMAN, N. Adil; ÖYMEN H. Raşit, *Genel Öğretim Metotları*, Maarif Basımevi, İstanbul tarihsiz.
- .....; *Umumi Tedris Usulü*, Kanaat Kütüphanesi, Ankara 1929.
- EROĞLU, Hamza, *Gerçek Yönüyle Atatürkçülük*, Kardeş Matbaası, Ankara 1965.
- ERTÜRK, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelkentepe Yayınları, Ankara 1972.
- FİCKER, Paul, *İş Esaslarına Uygun Öğretim Usulleri*, Çev. H. Raşit Öymen, Ankara 1940.
- .....; *Yeni Okulda Didaktik*, Çev. H. Raşit Öymen, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1972.
- .....; *İş Öğretiminin Sosyal Şekilleri*, Çev. H. Raşit Öymen, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1953.
- FİDAN, Nurettin– ERDEN, Münire, *Eğitime Giriş*, Alkım Yayınları, İstanbul 1998.
- FUAT, Ahmet, *Toplu Tedris Nazariyatı ve Tatbikatı*, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul 1935.
- GÖHL, Thomas, *İş Mektebinden Ders Misalleri*, Çev. H. Raşit Öymen, Ülkü Matbaası, İstanbul 1934.

- KANSU, N. Atıf, *Pedagoji Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1952.
- KERSCHENSTEİNER, George., *Vatandaşlık Terbiyesi*, Çev. H. Raşit Öymen H. Raşit Öymen, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931.
- NAMİ, Kazım, *Terbiyevi Yazılar*, Kanaat Kütüphanesi, Ankara 1931.
- HASİP, Ahmet, *Yeni Umumi Pedagoji*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1932.
- HİKMET, Ahmet, *Yeni Mektep Nedir*, Devlet Matbaası, İstanbul 1932.
- ÖYMEN, Altan, *Bir Dönem Bir Çocuk*, Doğan Kitap, İstanbul 2002.
- ÖYMEN, Hıfzırrahman Raşit, *Basında Köy Enstitüleri II*, Haz. Mehmet Kepenek, Aktaş Basım, Ankara 2001.
- ....., *Cumhuriyet Eğitime Geçişte Atatürk'ün Etkisi*, T. T. K. Yay, Ankara 1977.
- ....., *Doğulu ve Batılı Yönleriyle Eğitim Tarihi I*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969.
- ....., *Eğitime Giriş*, Yeni Desen Matbaası, Ankara 1965.
- .....; ERKMAN, Nihat Adil-, *Genel Öğretim Metotları*, Maarif Basımevi, İstanbul tarihsiz.
- ....., *Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Tarihi ve Problemleri*, T.T.K Yayınları, Ankara tarihsiz.
- ....., *Mektep İnzibatında Reform*, Yeni Matbaa, İstanbul 1929.
- ....., *Mektepçiliğin Kâbesinde*, Amedi Matbaası, İstanbul 1928.
- ....., *Mustafa Kemal'in Eğitimle İlişkileri ve Türk Eğitimine Etkileri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1977.

- .....; DAĞ, Mehmet, *İslam Eğitim Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1974.
- ....., *Pedagoji Kiraatı*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931.
- ....., *Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları*, İstanbul Maarif Matbaası, İstanbul 1939.
- ....., *Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Devrimi*, T.T.K. Basımevi, Ankara 1983.
- ....., *Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969.
- .....; ERKMAN, Nihat Adil, *Umumi Tedris Usulü*, Kanaat Kütüphanesi, Ankara 1929.
- ....., *Yeni Mektebe Doğru*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931.
- PAŞA Ethem İbrahim, *Davranış Kurallarının Eğitim ve Öğretimi ve Çocuklara Öğütler*, Haz. H. Raşit Öymen, Ankara 1979.
- ROTHE, Richard, *Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (İlkbahar)*, Çev. H. Raşit Öymen, Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi ve Muallim Ahmet Halit Kitapevi, İstanbul 1931.
- ....., *Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi (Kış)*, Çev. H. Raşit Öymen, Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi ve Muallim Ahmet Halit Kitapevi, İstanbul 1931.
- SCHARRELMANN, Heinrich, *Yaşanmış Pedagoji Yahut İş Okulu*, Çev. H. Raşit Öymen, Ankara 1954.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul 1999.

- WASHINGTON, TBooker, *İş Terbiyesi*, Çev. H. Raşit Öymen, Muallim Ahmet Halit Kitapevi, Tan Matbaası, İstanbul 1937.

MAKALELER

- ATALAY, Sırrı, “Onurlu Bir Yaşam”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- BAŞARAN, Fatma, “H. Raşit Öymen Hocayı Anarken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, “H. Raşit Öymen İçin”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- CIRITLI H. Hüsnü, “H. Raşit Öymen’in Uğruna Savaştığı Dava”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c 25, S. 286, Ankara 1980.
- ÇAKMAKÇIOĞLU, Adnan, “Maarif Sistemindeki Yeni Rota, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 3, S. 32-33, Ankara 1957.
- ÇUBUKÇU, İbrahim Agâh, “H. Raşit Öymen’le bir Söyleşi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- DEREKÖY, Rahmi, “H. Raşit Öymen”, *Eğitim Haraketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- DOĞAN, Zakir, “Aktif Metot Anlayışımız”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 3, S. 29, S. 15. Ankara 1957.
- ECEVİT, Bülent, “O Bir Gerçek Atatürk Devrimcisiydi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.

- ERTUĞ, Celal, “Son Sayı ve H. Raşit Öymen”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- GÜÇLÜ, Abbas, “Değerli Büyüğüm”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- .....,”Eğitim Hareketlerine Son Verirken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- IRMAK, Sadi, “Dostum Hıfzırrahman”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- İNAN, M, Rauf, “50 Yılların Anılar Zinciri İçinde H. Raşit Öymen”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- MİMAROĞLU, Sait Kemal, “H. Raşit Öymen İçin”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- OLAGAN, Bedri, “Dini Eğitimde Münevverlere Düşen Vazife”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 48, Ankara 1958.
- ÖYMEN, Altan, “Babamla Annemin Son Çocuğu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- ÖYMEN, H. Raşit, “22. Yayımlı Yılı Doldururken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 22, S. 256-257, Ankara 1976.
- .....,”Beklenen Davranışlar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 41, Ankara 1958.
- .....,”Beşinci Kurultay Çalışmaları”, *İlköğretim Dergisi*, c. 1, S. 16, Ankara 1939.

- ..... , “Beşinci Yılın Özlemi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 49, Ankara 1959.
- ..... , “Bir Şura Teklifi Münasebetiyle”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 89, Ankara 1962.
- ..... , “Bocalayan Eğitim Reformu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 7, S. 75-76, Ankara 1961.
- ..... , “Boy Veren Ekin”, *Halkevleri Dergisi*, S. 40, Ankara 1970.
- ..... , “Büyük Tezat”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 40, Ankara 1958.
- ..... , “Cumhuriyetin İlköğretim Programları”, *Pedagoji Dergisi*, c. 1, S. 4, Ankara 1973.
- ..... , “Dergimiz ve Maksudımız”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c.1, S.1, Ankara 1955.
- ..... , “Dördüncü Yıla Başlarken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 37-38, Ankara 1958.
- ..... , “Eğitim Fakülteleri”, *Pedagoji Cemiyeti Dergisi*, c. 1, S. 4, Ankara 1965.
- ..... , “Eğitim Fakültesi Kurulurken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 10, s. 113-114, Ankara 1964.
- ..... , “Eğitim Fakültesi Tasarısı Mecliste”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 11, S. 121-122, Ankara 1962.
- ..... , “Eğitim Fakültesinden Beklediklerimiz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 14, S. 156-157, Ankara 1968.

- ..... , “Eğitim Fakültesinden Beklediklerimiz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 14, S. 156-157, Ankara 1968.
- ..... , “Eğitimde Planlama”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 7, S. 77, Ankara 1961.
- ..... , “Eğitimde Tıkanmalar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 7, S. 82, Ankara 1961.
- ..... , “Eğitimin Milli Karakteri”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 12, S. 136-137, Ankara 1966.
- ..... , “Gençlik Çağının Psikolojisi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi.*, c. 23, S. 286, Ankara 1980.
- ..... , “Gerçek Anlamıyla Atatürkçülük ve Halkevlerinin Bu Yoldaki Görevi”, *Halkevleri Dergisi*, S. 3, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1967.
- ..... , “Göz Yazıklarımız”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 64, Ankara 1960.
- ..... , “Halkevleri Ruhu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c.. 9, S. 98-100, Ankara 1963.
- ..... , “Halkevlerinin Eğitim Felsefesi”, *Halkevleri Dergisi*, Özel S. 1, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1966.
- ..... , “Hayat ve Yeni Mektebimiz”, *Yeni Kültür Dergisi*, c. 1, S. 1, Ankara 1936.
- ..... , “İlim Merkezlerinden Beklediklerimiz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 47, Ankara 1958.

- ..... , “İmam-Hatip Okullarının Politika Yönü Olamaz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 21, S. 246-247, Ankara 1976.
- ..... , “İsabetli Adımlar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 3, S. 32-33, Ankara, 1957.
- ..... , “Kabuğa Çekilmeler”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c.4, S. 46, Ankara 1958.
- ..... , “Kalkınma ve Eğitim Davamız”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 96-97, Ankara 1962.
- ..... , “Karşımızdaki Meseleler”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 3, S. 35, Ankara 1957.
- ..... , “Manevi Yatırımlar”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 39, Ankara 1958.
- ..... , “Meslek Kavgası mı?”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 92-93, Ankara 1962.
- ..... , “Milli Eğitim Sistemimizin Bütünlüğü ve Öğrenci Akışının Düzenlenmesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 20, S. 236-237, Ankara 1975.
- ..... , “Orta Öğretim Sorunu”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 16, S. 188-189, Ankara 1970.
- ..... , “Öğretmen Okullarında Yeni Program İhtiyacı”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 42, Ankara 1958.
- ..... , “Öğretmenin Alın Yazısı”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. I, S. I, Ankara 1955.

- ..... , “Öğretmenler ve Partizanlık”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 62, Ankara 1960.
- ..... , “Öğretmenliğin Değerlendirilmesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 10, S. 109-110, Ankara 1964.
- ..... , “Öğretmenliğin Otoritesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 23, S. 286, Ankara 1977.
- ..... , “Öğretmenliğin Üniversiteleştirilmesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 10, S. 111-112, Ankara 1964.
- ..... , “Özel Okul Açılışın Ana Nedenleri”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 15, S. 172-173, Ankara 1969.
- ..... , “Paralı Özel Yüksek Okulların Durumu Üzerinde Bir Araştırma”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 15, S. 168-169, Ankara 1969.
- ..... , “Plan ve İşgücü”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 8, S. 94-95, Ankara 1962.
- ..... , “Rehberliğin İçten ve Dıştan Görünüşü”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 5, S. 52, Ankara 1959.
- ..... , “Seçimler ve Bir Eğitim Meselesi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 3, S. 34, Ankara 1957.
- ..... , “Siyaset ve Eğitim”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 22, S. 264-265, Ankara 1977.
- ..... , “Siyasi Eğitim Problemi”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 11, S. 127-128, Ankara 1965.

- ..... , “Siyasi Eğitimin Birleşik Gücü”, *Halkevleri Dergisi*, S. 29, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1969.
- ..... , “Türk Tarih Kurumunda düzenlenen 50. yıl Eğitim Hizmeti Ödülü töreninde H. Raşit Öymen’in Yaptığı Konuşma Metni”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 23, S. 274-275, Ankara 1977.
- ..... , “Yeni Üniversitelerimiz”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 1, S. 4, Ankara 1955.
- ..... , “Yeni Yılımıza Girerken”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 13, S. 142-143, Ankara 1967.
- ..... , “Zamların Ayarı”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 4, S. 48, Ankara 1958.
- ÖYMEN, K. Örsan, “Dedemin Anısına”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 25, S. 286, Ankara 1980.
- SADRETTİN, Celal, “Toplu Tedris”, *Muallimler Mecmuası*, 15 Mart 1930.
- TEZCAN, Mahmut, “TED 1997 Yılı Eğitim Hizmet Ödülü Sahibi H. Raşit Öymen”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, c. 25, S. 286, Ankara 1980.
- UĞUR, Necdet, “Kalıcı Dolu Bir Yaşam”, *Eğitim Hareketleri Dergisi*, C. 25, S. 286, Ankara 1980.

ÖZET

H. Raşit Öymen, 1901 yılında Osmanlının çöküş sürecine girdiği, eğitimde yenileşme hareketlerinin olduğu, Osmanlıcılık akımının yaygın olduğu dönemde dünyaya geldi. II. Meşrutiyet döneminde eğitimini tamamladı. Daha sonra Üniversite eğitimi için yurtdışına gitti.

H. Raşit Öymen çalışmalarıyla, fikirleriyle yeni Türk devletine özellikle de bu devletin eğitimine büyük katkılar sağlamıştır. Daha mesleğinin ilk yılları olan öğretmenliğinin ilk günlerinde Yeni Mektep dergisini çıkarmıştır. Yurtdışında bulunduğu yıllarda eğitime dair izlenimlerde bulunmuş, bunları bir köşede bırakmayarak, Türk eğitiminin kullanımına açmıştır. Nitekim Viyana'daki eğitimle ilgili tecrübelerini kaleme aldığı Mektepçiliğin Kabesinde adlı eseri bunun bir örneğidir.

O, eğitimciliğinin yanında yazarlığı, milletvekilliği ile de Türk eğitiminde önemli roller üstlenmiştir. Eğitim politikalarının oluşturulmasında, Milli Eğitim Şuralarının gündemlerinin belirlenmesinde önerilerini esirgememiştir.

H. Raşit Öymen, eğitime hep yenilikçi gözüyle yaklaşmış, çağdaş eğitim düşünce ve akımlarının ülkemizdeki önemli temsilcilerinden olmuştur. Bütün bunları mektepçilik ve yeni mektep gibi kavramlar adı altında eğitim dünyamıza kazandırmaya ve uygulamaya

çalışmıştır. Özellikle 25 yıl aralıksız çıkardığı Eğitim Hareketleri dergisini bu amaç doğrultusunda kullanmıştır.

Eserleri, tercümeleleri, çıkardığı dergileri, ömrünün her yılına sığan konferanslarıyla, eğitimciliğiyle, sosyal hayattaki ilişkileriyle, siyasi yaşamındaki etkileriyle H. Raşit Öymen'in, Türk eğitimine önemli katkıları olmuştur.

ABSTRACT

Hıfzırrahman Raşit Öymen was born in 1901 when the Ottoman Empire was in a period of collapse. At this time, there were many renovations in terms of education. And the movement of Osmanlılık was spreading out. He completed his education in a period of the second constitutional. After that, he went to abroad to continue his education.

By means of his studies and ideas, H. Raşit Öymen made great contributions to the new Turkish Republic, especially in terms of education. He published a magazine called New School in the beginning years of his profession. He never neglected the ideas he had got when he had been abroad and he tried to make people benefit from them. His book called Mektepçiliğin Kabesinde in which he talked about his experiences on the education in Viyana is a good example for this effort.

Apart from being a teacher, he also had a great role in Turkish education as a writer and member of parliament. He made many suggestion on the determination of the education policies and on the points to be put in the agenda of the National Education Councils.

H. Raşit Öymen always had an innovative point of view for education. In our country, he was an important representative of the modern movements on education. He tried to enrich the Turkish education through the new concepts such as Mektepçilik and New School. For

this aim, he especially used his magazine called *The Movements in Education* which he continuously published for 25 years.

H. Raşit Öymen made great contributions to the Turkish education by means of his Works, translations, magazines, conferences as well as his social relationships and political influences.

ÖZET

Cenik, Ömer, Hıfzırrahman Raşit Öymen ve Türk Eğitimine Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mualla Selçuk, 146 s.

H. Raşit Öymen, 1901 yılında Osmanlının çöküş sürecine girdiği, eğitimde yenileşme hareketlerinin olduğu, Osmanlıcılık akımının yaygın olduğu dönemde dünyaya geldi. II. Meşrutiyet döneminde eğitimini tamamladı. Daha sonra Üniversite eğitimi için yurtdışına gitti.

H. Raşit Öymen çalışmalarıyla, fikirleriyle yeni Türk devletine özellikle de bu devletin eğitimine büyük katkılar sağlamıştır. Daha mesleğinin ilk yılları olan öğretmenliğinin ilk günlerinde Yeni Mektep dergisini çıkarmıştır. Yurtdışında bulunduğu yıllarda eğitime dair izlenimlerde bulunmuş, bunları bir köşede bırakmayarak, Türk eğitiminin kullanımına açmıştır. Nitekim Viyana'daki eğitimle ilgili tecrübelerini kaleme aldığı Mektepçiliğin Kabesinde adlı eseri bunun bir örneğidir.

O, eğitimciliğinin yanında yazarlığı, milletvekilliği ile de Türk eğitiminde önemli roller üstlenmiştir. Eğitim politikalarının oluşturulmasında, Milli Eğitim Şuralarının gündemlerinin belirlenmesinde önerilerini esirgememiştir.

H. Raşit Öymen, eğitime hep yenilikçi gözüyle yaklaşmış, çağdaş eğitim düşünce ve akımlarının ülkemizdeki önemli temsilcilerinden olmuştur. Bütün bunları mektepçilik ve yeni mektep gibi kavramlar adı altında eğitim dünyamıza kazandırmaya ve uygulamaya çalışmıştır. Özellikle 25 yıl aralıksız çıkardığı Eğitim Hareketleri dergisini bu amaç doğrultusunda kullanmıştır.

Eserleri, tercümeleri, çıkardığı dergileri, ömrünün her yılına sığın konferanslarıyla, eğitimciliğiyle, sosyal hayattaki ilişkileriyle, siyasi yaşamındaki etkileriyle H. Raşit Öymen'in, Türk eğitimine önemli katkıları olmuştur.

ABSTRACT

Cenik, Ömer, Hıfzırrahman Raşit Öymen and His Contributions to the Turkish Education, Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. Mualla Selçuk, 146 p.

Hıfzırrahman Raşit Öymen was born in 1901 when the Ottoman Empire was in a period of collapse. At this time, there were many renovations in terms of education. And the movement of Osmanlılık was spreading out. He completed his education in a period of the second constitutional. After that, he went to abroad to continue his education.

By means of his studies and ideas, H. Raşit Öymen made great contributions to the new Turkish Republic, especially in terms of education. He published a magazine called New School in the beginning years of his profession. He never neglected the ideas he had got when he had been abroad and he tried to make people benefit from them. His book called Mektepçiliğin Kabesinde in which he talked about his experiences on the education in Viyana is a good example for this effort.

Apart from being a teacher, he also had a great role in Turkish education as a writer and member of parliament. He made many suggestion on the determination of the education policies and on the points to be put in the agenda of the National Education Councils.

H. Raşit Öymen always had an innovative point of view for education. In our country, he was an important representative of the modern movements on education. He tried to enrich the Turkish education through the new concepts such as Mektepçilik and New School. For this aim, he especially used his magazine called The Movements in Education which he continuously published for 25 years.

H. Raşit Öymen made great contributions to the Turkish education by means of his Works, translations, magazines, conferences as well as his social relationships and political influences.